

Riksdagens protokoll

1978/79:53

13 december 1978

Debatter m. m.

Onsdagen den 13 december

Underhåll till barn och frånskilda, m. m.	3
Ekonomiskt stöd till vissa rederiföretag	51
Garantilån för arbetsmiljöförbättringar, m. m.	72
Inventering av vissa sjöar och vattendrag	77
Luftvård m. m.	83
Svar på fråga	
1978/79:223 av Anita Bråkenhielm (m) om privatpraktiserande läkares etableringsrätt	92
Anmälan av interpellation	
1978/79:113 av Karl-Erik Svartberg (s) om åtgärder för att förbättra oljebekämpningen till havs	95
Meddelande om fråga	
1978/79:235 av Stig Alemyr (s) om åtgärder för att bevara sysselsättningen vid AB Emmaboda Glasverk	97

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 13 december

Lagutskottets betänkande

1978/79:9 om underhåll till barn och frånskilda, m. m.	3
---	---

Trafikutskottets betänkanden

1978/79:8 om tilläggsbudget I: kommunikationsdepartementet ..	50
1978/79:9 om ekonomiskt stöd till vissa rederiföretag	51

Socialutskottets betänkande

1978/79:20 om arbetarskyddsavgiften m. m.	72
--	----

Kulturutskottets betänkande

1978/79:17 om tilläggsbudget I	77
--------------------------------------	----

Jordbruksutskottets betänkanden

1978/79:11 om vattenvård m. m.	77
1978/79:14 om luftvård m. m.	83

Onsdagen den 13 december

Kl. 09.00

§ 1 Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Motion

1978/79:182 till trafikutskottet

§ 3 Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkande 1978/79:10

Skatteutskottets betänkanden 1978/79:14, 19 och 20

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1978/79:13

Socialutskottets betänkanden 1978/79:21 och 22

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1978/79:15

Civilutskottets betänkanden 1978/79:6 och 7

§ 4 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1978/79:112

§ 5 Underhåll till barn och frånskilda, m. m.

Föredrogs lagutskottets betänkande 1978/79:9 med anledning av propositionen 1978/79:12 om underhåll till barn och frånskilda, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1978/79:12 hade regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i giftermålsbalken,
3. lag om ändring i ärvdabalken,
4. lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s. 1),
5. lag om ändring i barnavårdslagen (1960:97),
6. lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott,
7. lag om ändring i lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag,
8. lag om ändring i införsellagen (1968:621),
9. lag om ändring i lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag,
10. lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden och

---

*Underhåll till barn
och frånskilda,
m. m.*

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och frånskilda,
m. m.*

11. lag om ändring i lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen föreslås nya regler om den familjerättsliga underhållsskyldigheten. Reformen innefattar en fullständig revision av de civilrättsliga reglerna i föräldrabalken och giftermålsbalken men berör också annan lagstiftning. Ett huvudsyfte är att mildra underhållsbördan för underhållsskyldiga som har svag ekonomi.

Föräldrarnas underhållsskyldighet mot sina barn begränsas i princip till att gälla till dess barnet fyller 18 år. Om barnet då inte har avslutat gymnasiestudier eller annan grundutbildning, står underhållsskyldigheten likväl kvar så länge barnet studerar. Den upphör dock senast när barnet fyller 21 år.

Föräldrarnas underhållsplikt blir i fortsättningen aldrig ovillkorlig utan görs beroende av föräldrarnas ekonomiska förmåga och barnets behov. I lagen skrivs in en rätt för en förälder att förbehålla sig ett belopp för sitt eget underhåll när underhållsbidrag skall bestämmas till ett barn. Förbehållsbeloppet bestäms med ledning av ett normalbelopp för levnadskostnader. Normalbeloppet per år utgör 1,2 basbelopp enligt lagen om allmän försäkring (med basbeloppet för september 1978 blir normalbeloppet 1 260 kr. i månaden). Till detta kommer skälig kostnad för bostad. I vissa fall kan den underhållsskyldige förbehållas även belopp för hemmavarande makes eller samboendes underhåll. Också försörjningsskyldigheten mot barn som vistas hemma beaktas när bidraget skall beräknas.

Reglerna om förbehållsbelopp syftar till större enhetlighet i rättstillämpningen. Meningen är att de skall kompletteras med vissa centralt meddelade riktlinjer till barnavårdsnämnder och försäkringskassor om hur underhållsbidrag bör beräknas.

Indexhöjningarna av underhållsbidrag till barn dämpas. De årliga höjningarna begränsas i fortsättningen till 7/10 av höjningen av basbeloppet. En höjning som hittills skulle ha varit 10 procent blir alltså endast 7 procent. Vidare görs inte någon indexändring av sådana bidrag som har bestämts högst tre månader före en generell ändring.

En nyhet är att en förälder som är skyldig att betala underhållsbidrag får rätt till avdrag på bidraget, om han eller hon har haft barnet hos sig under en sammanhängande tid av minst fem hela dygn. Avdraget är 1/40 av underhållsbidraget för varje helt dygn som barnet vistas hos föräldern. Varar vistelsen en hel månad, blir avdraget alltså 3/4 av månadsbidraget. Om det finns särskilda skäl kan domstol bestämma andra villkor för denna avdragsrätt. Föräldrarna kan också själva avtala om andra villkor. Avdraget beaktas i princip även i fall då bidragsförskott utgår.

Preskriptionstiden för fordran på underhållsbidrag förkortas från tio till tre år. Det gäller både bidrag till barn och bidrag till make. Preskriptionsavbrott medges i princip inte.

Bestämmelserna om jämkning av domar och avtal om underhållsbidrag har setts över. Möjligheterna ökas att i en och samma rättegång få prövat en

underhållsskyldigs underhållsansvar mot flera barn. Försäkringskassorna får lättare att meddela eftergift enligt bidragsförskottslagen av återkrav mot den bidragskyldige för förskott som har lämnats barnet.

Föräldrar som har gemensam vårdnad om ett barn kan f. n. inte förpliktas att utge underhållsbidrag till barnet. Något bidragsförskott kan inte heller lämnas. För att inte institutet gemensam vårdnad i praktiken skall förbehållas föräldrar som är ekonomiskt oberoende och inte behöver samhällets stöd införs rätt till underhållsbidrag och bidragsförskott även i fall då föräldrar som har del i vårdnaden inte båda varaktigt bor tillsammans med barnet.

Handläggningen av vårdnadsfrågor vid domstol ändras. Bl. a. blir det möjligt att på ett enklare sätt behandla vårdnads- och underhållsfrågor när föräldrarna är överens.

Makes skyldighet att efter skilsmässa betala underhållsbidrag till andra maken begränsas, i nära anslutning till den praxis som har utbildats vid domstolarna. Utgångspunkten är att var och en av makarna efter skilsmässan skall svara för sin egen försörjning. Underhållsbidrag kan dock förekomma under en övergångstid och, om det finns synnerliga skäl, även för en längre tid efter skilsmässan. Underhållsbidraget skall inte automatiskt upphöra vid omgifte.

Nuvarande lagregel om skyldighet för föräldrar att svara för underhåll till vuxet, sjukt barn upphävs. Detsamma gäller bestämmelsen om skyldighet för barn att underhålla föräldrar som på grund av sjukdom eller annan sådan orsak inte kan försörja sig.

Huvuddelen av reformen föreslås träda i kraft den 1 juli 1979. De nya processuella reglerna om vårdnad m. m. träder dock i kraft redan den 1 januari 1979. Detsamma gäller förslaget om att indexändringarna av underhållsbidrag till barn skall dämpas. Främst av administrativa skäl kan rätten till avdrag på underhållsbidrag träda i kraft först den 1 januari 1980."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionerna

1977/78:995 av Kerstin Andersson i Kumla m. fl. (s), vari hemställtts att riksdagen hos regeringen begärde förslag till lagstiftning med utgångspunkt i den i motionen föreslagna huvudregeln om gemensam vårdnad av alla barn,

1977/78:997 av Bernt Ekinge (fp) och Martin Olsson (c), vari hemställtts att riksdagen hos regeringen begärde en översyn av bestämmelserna i 20 kap. 9 § föräldrabalken (FB),

1977/78:1010 av Jörn Svensson m. fl. (vpk), vari hemställtts att riksdagen hos regeringen begärde åtgärder för att snarast garantera att 1976 års beslut om gemensam vårdnad icke motarbetades utan fördes ut i praktiken på ett sätt som stämde med vad riksdagen i beslut och uttalande avsett,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:29 av Lennart Andersson m. fl. (s), vari hemställdts

1. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till ett samhällsstöd till föräldrar med gemensam vårdnad i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen ej skulle anta den i propositionen föreslagna bestämmelsen i 2 § d) bidragsförskottslagen,

3. att riksdagen ej skulle anta den i propositionen föreslagna bestämmelsen i 7 kap. 3 § föräldrabalken,

4. att riksdagen som motiv till den föreslagna lydelsen av 7 kap. 1 § föräldrabalken gjorde uttalanden om storleken av underhållsbidrag i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om fortlöpande förslag till ändringar av indexregleringen av underhållsbidrag,

6. att riksdagen hos regeringen begärde förslag om en fortlöpande prövning av skyldigheten att återbetala bidragsförskott i enlighet med vad som anförts i motionen,

1978/79:30 av Jörn Svensson (vpk), vari hemställdts att riksdagen beslutade om av motionären föreslaget tillägg i det nya förslaget till lydelse av föräldrabalken 7:10, innebärande att den som förde barnets talan skulle ersätta motpartens rättegångskostnad om barnet blev förlorande part,

1978/79:31 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställdts att riksdagen beslutade att lydelsen i förslaget till formulering av föräldrabalkens 7 kap. 4 § första meningen skulle ändras på sätt motionärerna angett, innebärande dels att den underhållsskyldige skulle få göra avdrag så snart han eller hon haft barnet hos sig en sammanlagd tid av minst tre dygn under en kalendermånad, dels att tiden för barnets vistelse inte skulle räknas i hela kalenderdygn utan i 24-timmarsperioder från den tidpunkt då barnet togs emot av den underhållsskyldige, dels att avdraget skulle för varje dygn bestämmas till 1/30 av det månatliga underhållsbidraget,

1978/79:32 av Kerstin Andersson i Kumla m. fl. (s), vari hemställdts

1. att riksdagen hos regeringen begärde att det årligen utarbetades rimliga uppskattningar av barns faktiska levnadskostnader,

2. att riksdagen som motiv till den föreslagna lydelsen av 7 kap. 1 § föräldrabalken gjorde uttalanden om beräkning av underhållsbidrag till barn i enlighet med beräkningsgången i kalkylexemplet i motionen,

1978/79:33 av Anita Gradin (s), vari hemställdts att riksdagen beslutade om kompletterande paragraf i föräldrabalken i enlighet med vad i motionen anförts, innebärande att barn av utländsk härkomst som av makar förts hit i adoptionssyfte blev jämställda med barn i äktenskap i fall då föräldrarna begärde äktenskapsskillnad före adoptionens genomförande,

1978/79:34 av Olle Göransson (s) och Kerstin Andersson i Kumla (s), vari hemställdes att riksdagen beslutade ändra lydelsen i föreslagna föräldrabalkens 7 kap. 4 § första mening på sätt motionärerna angett, innebärande dels att den underhållsskyldige skulle få göra avdrag så snart han eller hon haft barnet hos sig en sammanlagd tid av minst tre dygn under en kalendermånad, dels att tiden för barnets vistelse inte skulle räknas i hela kalenderdygn utan i 24-timmarsperioder från den tidpunkt då barnet togs emot av den underhållsskyldige, dels att avdraget skulle för varje dygn bestämmas till 1/30 av det månatliga underhållsbidraget.

1978/79:35 av Inger Lindquist (m) och Håkan Winberg (m), vari hemställdes att riksdagen beslutade att i den i propositionen föreslagna 14 a § i 11 kap. giftermålsbalken införa en bestämmelse motsvarande den som nu återfanns i samma kapitel 14 § andra stycke, andra punkt, innebärande att den nuvarande regeln att underhållsbidrag ej skulle utgå vid omgifte alljämt skulle äga giltighet.

1978/79:36 av Martin Olsson m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen skulle

1. besluta om sådan ändring av det i propositionen 1978/79:12 framlagda förslaget till 7 kap. 3 § föräldrabalken att belopp även kunde få förbehållas för barn som avsågs i 7 kap. 5 § (dvs. styvbarn),

2. besluta ge regeringen till känna vad i motionen anförts om lämpligheten av att vid avdragsrätt för den underhållsskyldige enligt propositionens förslag till 7 kap. 4 § föräldrabalken avdraget på utgående bidragsförskott eller underhållsbidrag till den underhållsberättigade fördelades på en längre tidsperiod,

3. besluta ge regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att utvecklingen följdes i fråga om vilka konsekvenser den i propositionen föreslagna avdragsrätten enligt 7 kap. 4 § föräldrabalken kunde få för underhållsskyldigas möjligheter att utöva umgängesrätten.

4. besluta att hos regeringen anhålla om förslag till sådan ändring av föräldrabalken att i mål om fastställande eller jämkning av underhållsbidrag domstol fick förordna att vardera parten skulle bära sin rättegångskostnad,

5. besluta att 2 § punkten d förslaget till ändring av lagen (1964:143) om bidragsförskott endast skulle gälla barn som stod under vårdnad av bägge föräldrarna samt

6. besluta ge regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att berörda myndigheter gavs tillräckliga resurser för information inför de föreslagna reformernas ikraftträdande.

1978/79:37 av Alf Wennerfors (m), vari hemställdes att riksdagen beslutade att 7 kap. 4 § 1 stycket i förslaget till lag om ändring i föräldrabalken skulle erhålla av motionären angiven lydelse, innebärande dels att den underhållsskyldige skulle få göra avdrag så snart han eller hon haft barnet hos sig en

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och frånskilda,
m. m.*

sammanlagd tid av minst tre dygn under en kalendermånad, dels att tiden för barnets vistelse inte skulle räknas i hela kalenderdygn utan i 24-timmarsperioder från den tidpunkt då barnet togs emot av den underhållsskyldige, dels att avdraget skulle för varje dygn bestämmas till 1/30 av det månatliga underhållsbidraget, och

1978/79:38 av Alf Wennerfors (m), vari hemstälts att riksdagen beslutade att den som för barnets talan skulle ersätta motpartens rättegångskostnad om barnet blev förlorande part.

Utskottet hemställde

1. beträffande gemensam vårdnad som huvudregel att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:995,

2. beträffande tillämpningen av reglerna om gemensam vårdnad att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1010,

3. beträffande samhällsstöd vid gemensam vårdnad att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:29, yrkandet 1,

4. beträffande förbehållsbelopp att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:12 i denna del och med avslag på motionen 1978/79:29, yrkandena 3 och 4, godkände vad utskottet anfört,

5. beträffande metoden för beräkning av underhållsbidrag att riksdagen skulle

a. med bifall till propositionen i denna del och med anledning av motionen 1978/79:32 godkänna vad utskottet anfört,

b. avslå motionen 1978/79:32 i den mån den inte tillgodosetts genom vad utskottet hemställt under a,

6. beträffande underhåll av styvbarn att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:36, yrkandet 1, godkände vad utskottet anfört,

7. beträffande blivande adoptivbarns rättsliga ställning att riksdagen hos regeringen begärde att motionen 1978/79:33 jämte utskottets betänkande i denna del överlämnades till utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt,

8. att riksdagen skulle anta 7 kap. 1 § i det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i föräldrabalken,

9. att riksdagen skulle anta 7 kap. 3 § förslaget till lag om ändring i föräldrabalken med av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att uttrycket hemmavarande eget barn ändrades till hemmavarande barn.

10. beträffande underhållsskyldigs rätt till avdrag på underhållsbidrag och bidragsförskott att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:31, 1978/79:34 och 1978/79:37 skulle anta 7 kap. 4 § förslaget till lag om ändring i föräldrabalken och 15 § förslaget till lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott,

11. beträffande avdrag på utgående underhållsbidrag och bidragsförskott att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:36, yrkandet 2,

12. beträffande avdragsrättens inverkan på umgängesrätten att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:36, yrkandet 3, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört härom,

13. beträffande behovsprövning av bidragsförskott att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:29, yrkandet 2. och med anledning av motionen 1978/79:36, yrkandet 5, skulle anta 2 och 7 §§ förslaget till lag om ändring i lagen om bidragsförskott med av utskottet föreslagen lydelse.

14. beträffande återkrav av bidragsförskott att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:29, yrkandet 6.

15. beträffande indexändringar av underhållsbidrag att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:29, yrkandet 5.

16. beträffande underhållsbidrag till omgift make att riksdagen med avslag på motionen 1978/79:35 skulle anta 11 kap. 14 a § förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken,

17. beträffande rättegångskostnader i mål om underhållsbidrag till barn att riksdagen skulle

a. avslå motionerna 1978/79:30 och 1978/79:38,

b. med anledning av motionen 1978/79:36, yrkandet 4, som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om översyn av rättegångskostnadsreglerna,

18. beträffande överförmyndares och barnavårdsnämnds fullföljd av talan att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:997 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört om översyn av 20 kap. 9 § föräldrabalken,

19. beträffande resurser för och information om underhållsreformens genomförande att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:36, yrkandet 6, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört härom.

20. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i föräldrabalken i den mån det inte omfattades av vad utskottet hemställt ovan under 8–10,

21. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken i den mån det inte omfattades av vad utskottet ovan hemställt under 16,

22. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i lagen om bidragsförskott i den mån det inte omfattades av vad utskottet ovan hemställt under 10 och 13,

23. att riksdagen skulle anta övriga i propositionen framlagda lagförslag.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande förbehållsbelopp av Lennart Andersson, Elvy Nilsson, Arne Andersson i Gamleby, Åke Gillström, Ingemar Konradsson, Owe Andréasson och Birgitta Johansson (samtliga s) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:29, yrkandena 3 och 4, och med anledning av propositionen 1978/79:12 i motsvarande del godkände vad reservanterna anfört.

2. beträffande underhåll av styvbarn av Lennart Andersson, Elvy Nilsson, Arne Andersson i Gamleby, Åke Gillström, Ingemar Konradsson, Owe

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

Andréasson och Birgitta Johansson (samliga s) som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

3. av Lennart Andersson, Elvy Nilsson, Arne Andersson i Gamleby, Åke Gillström, Ingemar Konradsson, Owe Andréasson och Birgitta Johansson (samliga s) som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – ansett att utskottet under 9 bort hemställa

att riksdagen skulle dels avslå propositionen såvitt avsåg 7 kap. 3 § förslaget till lag om ändring i föräldrabalken, dels besluta att 7 kap. 3 § föräldrabalken i dess nuvarande lydelse skulle upphävas,

4. beträffande behovsprövning av bidragsförskott av Inger Lindquist (m) och Bo Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:36, yrkandet 5, och med avslag på motionen 1978/79:29, yrkandet 2, skulle anta 2 § förslaget till lag om ändring i lagen om bidragsförskott,

5. beträffande återkrav av bidragsförskott av Lennart Andersson, Elvy Nilsson, Arne Andersson i Gamleby, Åke Gillström, Ingemar Konradsson, Owe Andréasson och Birgitta Johansson (samliga s) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:29, yrkandet 6, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört angående översyn av ordningen för återkrav av bidragsförskott,

6. beträffande indexändringar av underhållsbidrag av Lennart Andersson, Elvy Nilsson, Arne Andersson i Gamleby, Åke Gillström, Ingemar Konradsson, Owe Andréasson och Birgitta Johansson (samliga s) som ansett att utskottet under 15 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:29, yrkandet 5, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört härom,

7. beträffande underhållsbidrag till omgift make av Inger Lindquist (m) och Bo Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 16 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:35 skulle anta 14 a § förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med av reservanterna föreslagen lydelse.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Sedan några år pågår ett omfattande reformarbete på familjerättens område. Det har bl. a. berört skilsmässoreglerna och reglerna om faderskap och vårdsnaden av barn. I dag har vi kommit till bestämmelserna om underhållsskyldighet.

Reformsträvandena på familjerättsområdet har väsentligen sin grund i ändrade sociala förhållanden och i förskjutningar i människors värderingar.

---

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

När det gäller den familjerättsliga underhållsskyldigheten har mycket hänt sedan den nuvarande regleringen kom till. Samhället har tagit över ansvaret för många av de kostnader som förut måste täckas genom underhållsbidrag. De gamla könsrollerna har påverkats av kvinnans ekonomiska frigörelse. Samtidigt har stabiliteten i familjeförhållandena på många håll minskat, och äktenskapet är inte längre över lag den självklara formen för samlevnad mellan man och kvinna. Mycket annat skulle kunna tilläggas.

Det är främst reglerna för underhållsbidrag till barn som har krävt en översyn. För många bidragsskyldiga har underhållsbördan blivit tung. Och lagstiftningen har hittills bara gett allmänna hållpunkter för hur man beräknar underhållsbidrag, med påföljd att praxis har blivit ojämn.

Ett huvudsyfte med propositionsförslaget är därför att underlätta situationen för de bidragsskyldiga. Det sker främst genom regler om en grundtrygghet för de underhållsskyldiga, en dämpning av de automatiska indexhöjningarna av underhållsbidragen, en rätt till minskning av bidraget när barnet vistas hos den underhållsskyldige, en förkortning av preskriptionstiden för underhållsbidrag, större möjligheter till jämkning av redan fastställda bidrag och liberalare regler om eftergift av skyldighet att betala tillbaka bidragsförskott. Jag kan också erinra om det särskilda förslaget om att höja gränsen för skatteavdraget för utgivna underhållsbidrag.

Ett andra huvudsyfte med förslaget är att beräkningen av underhållsbidrag skall bli mera enhetlig, så långt det nu går utan att man hamnar i en stel reglering. Lagtexten är på den punkten mera vägledande än f. n., och den kompletteras av utförliga motivuttalanden. Barnavårdsnämnder och försäkringskassor kommer att få ytterligare riktlinjer i råd som lämnas centralt av socialstyrelsen och riksförsäkringsverket.

Det är med tillfredsställelse jag ser att lagutskottet i ganska stor enighet har slutit upp kring propositionsförslaget. Det är också riksdagen själv som har tagit initiativet till reformförslaget genom en framställning år 1976.

De socialdemokratiska reservanterna i lagutskottet har ansett att man bör vara något generösare mot de bidragsskyldiga än som föreslagits i propositionen. För egen del tror jag emellertid att man här måste vara varsam. Olika intressen måste vägas mot varandra. Intresset av att de bidragsskyldiga får det bättre får inte leda till att barnen och de föräldrar som har den dagliga omvårdnaden om dem får det nämnvärt sämre. Det är sant att det allmänna kan gå emellan med ekonomisk hjälp. Så blir det också enligt regeringens förslag. Men stödet kan inte göras så frikostigt att andra grupper av föräldrar blir missgynnade. Utöver en viss gräns bör de ökade samhällsinsatser som kan göras i princip komma alla barnfamiljer till del. Till detta kommer att hela frågan om samhällets stöd till de särlevande föräldrarna övervägs av en parlamentarisk kommitté. Dess arbete bör inte föregripas.

För att återknyta till vad jag sade i början vill jag slå fast att det familjerättsliga reformarbetet går vidare. Nästa etapp kommer sannolikt att gälla reglerna om vårdnaden av barn. Dessa övervägs f. n. av utredningen om barnens rätt. Familjelagssakkunniga kommer därefter med ett förslag om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar, samboende utan äktenskap och

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

olika arvsfrågor.

Jag tror emellertid att vi inte heller när det gäller underhållsreglerna kan eller bör slå oss till ro med vad som nu uppnås. Den betydelsefulla frågan om hur man på sikt skall ordna återbetalningsskyldigheten för bidragsförskott eller motsvarande stöd ligger t. ex. ännu i stöpsleven. Och det är angeläget att studera verkningarna av de beslut som fattas i dag, att lyssna på de erfarenheter som berörda parter och myndigheter kommer att göra och att vara beredd till omprövningar på grundval av de erfarenheter som man vinner. Tankar i denna riktning finner man också i laguskottets betänkande. Bestämmelserna om underhållsbidrag har stor praktisk betydelse för många människor – vuxna och barn – en betydelse som inte bara ligger på det ekonomiska planet. Det är en viktig uppgift att följa utvecklingen på området och att anpassa regelsystemet efter behoven. Min förhoppning är att det förslag som kammaren nu skall ta ställning till skall visa sig vara en betydelsefull etapp i detta arbete.

LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! I den proposition som riksdagen nu har att besluta om finns angivet att det 1975 var 414 000 barn som var berättigade till underhållsbidrag. Med stor sannolikhet är siffran i dag ännu högre.

Utifrån denna statistiska uppgift inser var och en att det är en mycket stor grupp av föräldrar som är berörda av reglerna om underhållsbidrag och bidragsförskott, antingen som underhållsskyldiga eller som bidragsberättigade. Ingen ledamot av denna kammare kan ha undgått att uppmärksamma den intensiva debatt som under senare år pågått med anledning av att underhållsbidragen årligen kraftigt räknats upp, en åtgärd som för många underhållsskyldiga skapat en svår situation.

För egen del har jag mött frågan på en rad politiska möten, men även i form av brev och telefonsamtal till såväl bostaden som hit till riksdagen. Rätt många personer har också bett att få ett personligt sammanträffande för att redovisa sin sociala och ekonomiska situation.

En metallarbetare i en mellansvensk kommun fick som resultat av 1978 års löneavtal 27 öre mera i timmen, vilket i hans fall ger 18 kr. per månad efter skatt. Från den 1 april i år höjdes hans underhållsskyldighet för 3 barn med 148 kr. per månad.

En man i en Norrlandskommun redovisar att det underhållsbidrag han är skyldig att utge har från 1971 till 1978 ökat med över 100 %. Under samma tid har hans löneökning, brutto, stannat vid 70 %. En grundskolelärare i en kommun i Mälardalen betalar 698 kr. per månad i underhåll för ett barn. Hans nuvarande familj kämpar med en mycket ansträngd ekonomi.

Dessa konkreta fall är endast exempel på de förhållanden som många, många underhållsskyldiga lever under.

I propositionen finns också klart angivet att underhållsbidragen har undergått en kraftig höjning. Räknar man hela perioden från 1967 till 1978 är ökningen 85 %. Delar man upp perioden är ökningen från den 1 april 1973 till 1978 59 %.

Under de senaste två åren, 1977 och 1978, är ökningen inte mindre än 21 %.

Propositionens siffror bevisar att de enskilda fall som jag använt som exempel inte är extrema, de är verklighetsunderlag. Samtidigt är de en uppmaning till oss politiker att snarast lösa problemen.

Mot den bakgrund som jag här tecknat är det positivt att riksdagen äntligen kan få behandla den proposition som var aviserad till våren 1978, men som då aldrig kom.

I flera delfrågor är vi eniga inom utskottet, men i vissa centrala avsnitt vill vi i den socialdemokratiska gruppen gå längre än vad propositionens förslag innebär.

Det mest centrala avsnittet i propositionen är de regler som rör hur man bestämmer storleken av ett underhållsbidrag. Propositionens förslag innebär att den underhållsskyldige förbehålls en viss del av sin inkomst för sin egen och sin familjs försörjning. Förbehållsbeloppet utgör per år 1,2 basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Till detta kommer skälig kostnad för bostad. I vissa fall kan den underhållsskyldige förbehållas även belopp för hemmavarande makes eller sammanboendes underhåll. Även försörjnings-skyldigheten mot barn som vistas hemma beaktas när bidraget skall beräknas.

Det överskott av nettoinkomsten som den underhållsskyldige har kvar, efter det att det totala förbehållsbeloppet har bestämts, skall enligt propositionen i sin helhet tas i anspråk för underhållsbidrag. Mot själva principen om ett system med förbehållsbelopp har vi från den socialdemokratiska gruppen ingen erinran. Vi är däremot kritiska mot att det föreslagna förbehållsbeloppet bestäms till 1,2 basbelopp. Vi anser att detta belopp är för lågt. Även vissa remissinstanser framhåller att det föreslagna normalbeloppet torde understiga det belopp som redan i dag tillämpas på många håll när underhållsbidrag bestäms.

Då har propositionens förslag på denna punkt inte mycket med framtiden att göra. Det är mera en spegel av förfluten tid. Departementschefen uttalar i propositionen att kostnaden för ett barns grundförsörjning bör vara 0,6 basbelopp per år. När man så i ett annat avsnitt av propositionen tar del av förslaget till förbehållsbelopp för hemmavarande barn anges detta till 0,4 basbelopp. Vi reserverar oss anser att detta är inkonsekvent.

Vi hävdar med bestämdhet att det nu är angeläget vidta åtgärder som förhindrar att de underhållsskyldiga åsamkas betungande underhållsskulder. Särskilt för dem som har låga inkomster är det nödvändigt att lätta på den ekonomiska bördan.

Det är inte särskilt konstruktivt att döma ut underhållsbidrag som den betalningsskyldige uppenbarligen saknar förmåga att erlagga. Ett sådant system inrymmer stora risker för fortsatt social utslagning och därav följande ytterligare oförmåga att bidra till barnens underhåll.

I ett samhälle, som vi vill skall präglas av jämlikhet och solidaritet, är det nödvändigt att vid alla tillfällen motarbeta den sociala utslagning som sker. En bättre anpassning av underhållsbördan till den underhållsskyldiges

ekonomiska bärkraft minskar riskerna för social utslagning och kan dessutom säkerligen också medverka till att relationerna såväl mellan föräldrarna som mellan den underhållsskyldige och barnet förbättras – i så fall en stor vinst både för de enskilda och för samhället.

Med dessa motiveringar föreslår vi i den socialdemokratiska gruppmotionen att den bidragsskyldige skall medges rätt att få behålla en större andel av sitt överskott än vad som föreslås i propositionen. I motionen anger vi klart hur stora andelar av överskottet som den enskilde, i olika situationer, skall få behålla för egen del.

Detta skall jämföras med propositionens förslag som innebär att hela det disponibla överskottet skall användas till underhållsbidrag.

Utskottets majoritet har visserligen med anledning av vår motion gjort en positiv skrivning i utskottets betänkande, men det stannar vid detta.

En sammanfattning i punktform av detta avsnitt i mitt anförande innehåller följande:

1. Den socialdemokratiska gruppen är kritisk till att det normalbelopp som ingår i det totala förbehållsbeloppet bestäms till 1,2 basbelopp. Vi anser att beloppet borde vara högre.

2. Vi anser att förbehållsbeloppet för hemmavarande barn skall utgöra 0,6 basbelopp.

3. Den underhållsskyldige skall för egen del få behålla en större andel av det disponibla överskottet sedan förbehållsbeloppet har fastställts.

4. Dessa riktlinjer och vad vi i övrigt framhåller i vår motion skall vara vägledande för fastställande av underhållsbidrag.

Från vår sida anser vi det inte tekniskt möjligt att slå fast de angivna riktlinjerna i lagtext. Redan i vår motion har vi kritiserat att departementschefen i propositionen gör en flora av motivuttalanden som det inte varit möjligt att fånga in i lagtexten. En del av dessa motivuttalanden gynnar dem som har goda inkomster. I propositionen är det en brist i överensstämmelse mellan motivuttalanden och lagtext. Det är därför vi anser att förslaget till 7 kap. 3 § föräldrabalken kan utgå. Det är vår uppfattning att de av oss föreslagna riktlinjerna jämte uttalanden i propositionen är tillräcklig vägledning vid tillämpningen av 7 kap. 1–2 §§ föräldrabalken.

Det är naturligt och självklart för mig att här särskilt framhålla en annan aspekt. Samtidigt som det är angeläget att mildra den ekonomiska bördan för dem som har underhållsskyldighet skall detta inte behöva leda till försämrade villkor för barnet och den andra föräldern. Redan i vår motion framhöll vi att barnet har sitt grundbehov av underhållsbidrag tryggt genom bidragsförskottet. I vår reservation understryker vi på nytt att i de inkomstlägen där förbehållsbeloppet kommer att ha störst betydelse det endast i undantagsfall blir aktuellt att underhållsbidrag bestäms till högre belopp än bidragsförskottet. En minskning av underhållsbidragets storlek leder därför som regel inte till någon försämring för den bidragsberättigade. I stället får det allmänna träda in och bära en del av kostnaderna för barnets underhåll.

Det är vår mening att det nuvarande bidragsförskottssystemet är bristfälligt och i många fall inte ger tillräckligt stöd åt ensamstående föräldrar med låga

inkomster. Hela denna stora fråga om samhällsstöd till ensamstående är f. n. under utredning. Från den socialdemokratiska gruppen i utskottet vill vi med all kraft understryka att arbetet inom utredningen måste bedrivas skyndsamt och med målsättningen att problemen på området får en tillfredsställande lösning.

Jag går härefter över till att redogöra för vårt förslag till hur indexändringar av underhållsbidraget bör ske.

Jag har redan i inledningen till mitt anförande redovisat att höjningen av underhållsbidragen, genom indexändringar, uppgått till inte mindre än 21 % för åren 1977 och 1978. Under samma tid har stora löntagargrupper fått vidkännas reallönesänkningar och andra grupper har fått mycket blygsamma ökningar av reallönen. Redan detta visar att den nuvarande regeln för indexuppräknningar slår blint utan hänsynstagande till grundläggande faktorer som löneutveckling, prisökningar och förändringar av skattereglerna. Detta intryck befasts när man studerar hela perioden från 1967 fram till i år.

Propositionen föreslår att indexhöjningarna av underhållsbidrag till barn dämpas. De årliga höjningarna begränsas i fortsättningen till 7/10 av höjningar av basbeloppet. En höjning som hittills skulle ha varit 10 % blir alltså endast 7 %. Vidare görs inte någon indexändring av sådana bidrag som har bestämts högst tre månader före en generell ändring.

Här stannar propositionen i sitt förslag. Trots att alla kan se hur den nuvarande regeln verkat under 12 år är man från majoritetens sida endast beredd till att något justera själva beloppet. Men man avlöser den nuvarande regeln med en ny regel som till sin konstruktion blir lika bunden och helt saknar flexibilitet. Med andra ord, här saknas ett perspektiv framåt.

Från den socialdemokratiska gruppens sida godtar vi i nuvarande skede att höjningen begränsas till 7/10 av höjningen av basbeloppet. Men vi kräver samtidigt att utvecklingen på det här området i fortsättningen skall ägnas mycket större uppmärksamhet än hittills. Vi är väl medvetna om att regeringen och dess kansli har många uppgifter men vi bedömer det här aktuella området som så viktigt att vi föreslår att regeringen följer utvecklingen och lägger fram de förslag till jämkningar i andelstalet som kan föranledas av löne- och prisutvecklingen samt av ändringar i skattelagstiftningen. Skulle det bli kraftiga och snabba förändringar i inkomst- och prisutvecklingen kan det självfallet bli erforderligt med årliga jämkningar av andelstalet.

Mot bakgrund av den erfarenhet som de nuvarande reglerna gett oss, och framför allt alla underhållsskyldiga, är det logiskt att nu skapa ett mera följsamt system som kan bidra till att förhindra ett upprepande av de senaste årens utveckling.

Vi föreslår att riksdagen skall ge detta till känna för regeringen. Vi anser att det är ett förslag som kompletterar vad vi föreslagit rörande riktlinjer för bestämmande av underhållsbidrag.

I den socialdemokratiska motionen, som följs upp i våra reservationer, har vi föreslagit dels riktlinjer för bestämmandet av underhållsbidrag som är mer

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och frånskilda,
m. m.*

gynnsamma för den underhållsskyldige än vad propositionen föreslår, dels ett mer flexibelt system för indexuppräknningar av underhållsbidragen.

Därutöver föreslår vi också mer generösa regler än vad som förordas i propositionen när det gäller eftergift av återkrav av utbetalda bidragsförskott.

Den grundläggande tanken bakom detta förslag är att vi anser det vara föga realistiskt och inte ägnat att lösa de verkliga problemen när de underhållsskyldiga endast ser hur återbetalningsskulden ständigt växer. Det gäller i stället att skapa ett sammanhållet system som stimulerar den underhållsskyldige att ta nya tag och göra en nyttig samhällsinsats samt inte avskräcker den enskilde från att bilda en ny familj.

Familjelagssakkunniga föreslog ett nytt system för återkrav av bidragsförskott. Förslaget innebar i huvudsak att bidragsförskotten skulle frigöras från beroendet av fastställt underhållsbidrag och att försäkringskassan skulle få möjlighet att självständigt pröva den underhållsskyldiges förmåga att till det allmänna betala tillbaka utgivna bidragsförskott. Återkrav och återbetalning skulle bli en angelägenhet mellan kassan och den underhållsskyldige.

Detta förslag från familjelagssakkunniga är både intressant och framåtsyftande och väl ägnat att ligga till grund för ett fortsatt utredningsarbete som kan resultera i att skyldigheten att återbetala bidragsförskott kan prövas rutinmässigt så att underhållsördan kontinuerligt avpassas till förmågan hos de underhållsskyldiga som har det sämst ställt.

Från den socialdemokratiska utskottsgruppen föreslår vi att utredningen om samhällsstöd till ensamstående skall få tilläggsdirektiv och överarbeta det förslag som familjelagssakkunniga presenterade.

Även detta ringa förslag var för mycket för utskottets majoritet. Den avstyrker vårt förslag och litar på att utredningen ändock skall behandla förslaget.

I detta ligger en markant skillnad dels i synen på de problem som vi nu behandlar i anslutning till propositionen 12, dels i viljan att göra något konstruktivt till framma för en stor grupp av medborgare som behöver samhällets stöd och som har rätt att begära detta stöd av samhället.

Utöver vad jag här har sagt i anslutning till våra förslag, som berör olika avsnitt i propositionen om underhåll till barn och frånskilda, vill jag avslutningsvis framhålla hur viktigt det är med en allmän politik som tar stor hänsyn till barnfamiljer, till låginkomsttagare och till ensamstående. Jag tänker då särskilt på åtgärder som utbyggnad av barnomsorgen till att motsvara behoven, utformning av taxorna i förskolan så att de med låga inkomster får rimliga avgifter, höjning av barnbidragen och bostadsbidragen samt en rättvis utformning av skatteskalen.

Det är inget tvivel om att en politik med detta innehåll bär den socialdemokratiska profilen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga de socialdemokratiska reservationerna.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! I och med detta betänkande har vi nått ännu ett stycke framåt vid reformeringen av vår familjerättsliga lagstiftning. Propositionen är i det stora hela väl avvägd sedan sådana otympligheter som familjelagssakkunnigas förslag angående försäkringskassornas prövning av underhållsskyldigas återbetalningsförmåga har avfärdats.

Propositionen innehåller nu klara föreskrifter om utformningen av föräldrars underhållsskyldighet, också i fall av gemensam vårdnad, och enhetliga riktlinjer för fastställande av underhållsbidrag, och det kommer att betydligt underlätta den proceduren.

Ett berättigat krav som nu blivit tillgodosett är att den underhållspliktige äger rätt att göra visst avdrag för kostnader då barnet sammanhängande vistas hos henne eller honom.

Portalparagrafen i 5 kap. giftermålsbalken om att man och hustru är skyldiga varandra trohet och bistånd har fått behålla sin gamla lydelse. Men den har fått ett lämpligt nytt tillägg genom bestämmelsen om att makarna gemensamt skall vårda hem och barn och i samråd verka för familjens bästa. Det är också bra att det klart sägs ut att makarna skall fördela sysslorna mellan sig.

Genom det nya stadgandet att äktenskapsskillnad skall föregås av betänketid om makarna begär det har ett från flera håll framfört önskemål blivit tillgodosett.

Reglerna om underhållsbidrag efter äktenskapsskillnad har, såvitt jag förstår, i lagtext fått en lämplig utformning som svarar mot utvecklingen av rättspraxis.

Jag hoppas att det skall visa sig att de föreslagna ändringarna kommer att på sikt medföra fördelar för alla dem som berörs av dem – också för de personer som nu är kritiska mot delar av förslaget. Självfallet kommer tillämpningen och effekten av de nya reglerna att följas av oss med stort intresse.

Det är alltså ganska lätt att i huvudsak ställa sig bakom denna nya familjelagstiftning så som den slutligen framgår av lagutskottets betänkande. Men i några avseenden vill jag ta bestämt avstånd.

Det gäller främst förslaget att underhållsbidrag till franskind inte automatiskt skall upphöra då den underhållsberättigade gifter om sig.

Nu finns i giftermålsbalken en bestämmelse som lyder: "Är bidraget bestämt att utgå på särskilda tider och ingår den underhållsberättigade nytt äktenskap, skall bidrag ej vidare utgå."

Familjelagssakkunniga föreslog att den regeln skulle tas bort.

Förslaget utsattes för förödande kritik från de flesta remissinstanser. Det är sällan man får läsa så starka och uttrycksfulla omdömen.

Från skilda domstolar framhålls att förslaget strider mot den i familjeförhållanden grundade underhållsskyldigheten, att förslaget är förvånande, stötande och att det knappast torde ha någon förankring hos allmänheten.

Domareförbundet anser att det inte bör komma i fråga att upphäva regeln att underhållsbidrag automatiskt skall upphöra att utgå vid omgifte.

Advokatsamfundet anser att en annan ordning än den nuvarande för de

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

flesta skulle framstå som onaturlig, och för en del t. o. m. som anstötlig.

Trots detta bestämde sig justitieministern förvånande nog för att godta familjelagssakkunnigas förslag och upphäva regeln.

Detta innebär alltså, som jag ser det, en allvarlig uppluckring av reglerna om äktenskapets rättsverkningar. Att ett äktenskap kan, och i vissa fall bör, ha ekonomiska rättsverkningar även efter det att äktenskapet har upplösts är förståeligt. Men det strider verkligen mot det allmänna rättsmedvetandet att en person som är fränskild skall betala underhållsbidrag till sin tidigare make när denne inträtt i ett nytt äktenskap med nya rättsverkningar som följd.

Mig förefaller tanken absurd. Avsikten har uppenbarligen varit att söka jämställa de fall där den fränskilde maken lever tillsammans med någon annan utan att ingå äktenskap och de fall där den fränskilde gifter om sig.

Det föreligger emellertid en avgörande skillnad mellan ett nytt äktenskap och enbart ett samboende under äktenskapsliknande förhållanden. Vid omgifte blir nämligen den nye maken underhållsskyldig, medan en sådan skyldighet inte åvilar den samboende parten.

Om man slopar den nuvarande bestämmelsen om att underhållsbidrag upphör vid omgifte, skulle det kunna leda till dubbel underhållsskyldighet, dels från make i det tidigare äktenskapet, dels från make i det senast ingångna äktenskapet. Förslaget rimmar också illa med att pension till efterlevande make i regel upphör vid omgifte.

Jag vill tillägga att det är viktigt att vi har en familjelagstiftning som harmonierar med andra länders och då framför allt de nordiska ländernas. Om jag är rätt underrättad, uppfattade man i Danmark den nu föreslagna åtgärden som så säregen att man uttryckte tvivel om att svenska domar som grundar sig på en sådan rätt skulle vara verkställbara i Danmark.

Jag anser det egendomligt att utskottets majoritet velat ställa sig bakom ett så verklighetsfrämmande förslag, som enligt vad de flesta måste ha uppfattat strider mot det allmänna rättsmedvetandet. Jag hoppas därför att kammaren i sin helhet skall inta en klokare ståndpunkt och låta oss behålla den regel som säger att bidrag till fränskild make inte skall utgå, om den underhållsberättigade maken ingår nytt äktenskap.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen 7.

I nästa fråga där Bo Siegbahn och jag reserverat oss har vi ansett att det inte finns skäl att frånga trepartiregeringens lagförslag i propositionen. Det gäller förslaget till lag om ändring i lagen om bidragsförskott. Både familjelagssakkunniga och justitieministern har i 2 d § föreslagit att bidragsförskott skall kunna vägras, om barnet av annat skäl än som sägs tidigare i paragrafen uppenbarligen saknar behov av bidragsförskott.

Enligt propositionen har justitieministern funnit att de diskuterade reglerna om bidragsförskott vid gemensam vårdnad kan tänkas inbjuda till missbruk i något större utsträckning än de regler som f. n. gäller. Det kan också vara svårt att säkert fastställa vem av föräldrarna som i verkligheten är att anse som bidragsskyldig, och det behövs därför en bestämmelse som gör det möjligt att bedöma barnets behov av bidragsförskott mot bakgrund bl. a. av båda föräldrarnas ekonomiska förhållanden, oberoende av vem som är

bidragsskyldig. En sådan bestämmelse bör inte införas enbart för de fall där föräldrarna har gemensam vårdnad. Begränsningar i rätten till bidragsförskott bör verka generellt och inte inrikta sig på bara en viss grupp människor. Bestämmelsen bör ges en allmän räckvidd, och den bör tillämpas endast i uppenbara fall, dvs. då ett bidragsförskott framstår som klart obehövligt. Detta har justitieministern sagt i sin proposition.

Tyvärr har justitieministern därefter i specialmotiveringen uttalat sig på ett sådant sätt att bidragsförskott skulle kunna vägras i ett stort antal fall där föräldrarnas bidragsförmåga är ganska ringa. Den omständigheten har medfört att socialdemokraterna i en motion har motsatt sig lagbestämmelsen, och deras mening har fått majoritet i utskottet. Detta är, som jag ser det, olyckligt. Det möjliggör ett missbruk av bidragsförskottssystemet.

Om paragrafen slopas medför det att ett barn som genom egna inkomster av t. ex. förmögenhet helt kan svara för sin egen försörjning får bidragsförskott. Ett barn i en sådan ekonomisk situation har inte rätt till underhållsbidrag från sina föräldrar. Det är då rimligt och riktigt att samhällets resurser inte tas i anspråk i en sådan situation.

Ett annat fall där bidragsförskott kan utgå om man följer majoritetens förslag är då den förälder som barnet bor hos har utomordentligt goda ekonomiska förutsättningar att svara för barnets försörjning. I ett sådant fall skulle den föreslagna bestämmelsen att barnet uppenbarligen saknar behov av bidragsförskott ha varit bra att tillgå.

Det är vår skyldighet som lagstiftare att se till att samhällets stöd går till dem som bäst behöver det och att förhindra eller försvåra missbruk av sociala förmåner. Om vi slopar den föreslagna bestämmelsen har vi i det avseendet illa fyllt vår uppgift.

Den föreslagna lagregeln behövs alltså. Mot själva formuleringen av regeln, som talar om uppenbara fall, finns inte något att invända.

Det riktiga är då att ta avstånd från justitieministerns uttalanden i specialmotiveringen och i stället förklara, som jag har gjort här, att regeln bör tillämpas endast i fråga om odiskutabla och uppenbara fall, där det skulle framstå som i det närmaste stötande att samhällets resurser används till ett obehövligt bidrag.

Jag har svårt att förstå att kommittén för översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar kan underlåta att uppta en motsvarande bestämmelse, som ju fyller ett uppenbart behov. Jag delar justitieministerns mening att den föreslagna regeln självfallet kan ses som ett provisorium i avvaktan på den översyn av bidragsförskottssystemet som f. n. pågår inom utredningen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall också till reservationen 4, och i övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Joakim Ollén (m).

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Att vara ensam förälder, dvs. i 99 fall av 100 ensam mor, under 1930- och 1940-talen i det här landet var oftast en djupt orättvis lott. Underhåll och samhällsstöd var illa ordnade. Och det är inte mer än rätt att en annan och bättre ordning numera råder.

Med tiden har ett annat förhållande framstått som en orättvisa. Reglerna för underhållsbidrag slår hårt på lågavlönade och på de underhållsskyldigas flertal. I den mån en modernare praxis i vårdnads mål ger fler fäder vårdnaden, blir också fler kvinnor underhållsskyldiga – vilket förstör problemet. De underhållsskyldigas situation har blivit ett allvarligt socialt problem. Det har markant förvärrats genom de ogenomtänkta regler för uppräkningsregler av underhållsbidrag som genomdrevs av den socialdemokratiska regeringen 1966 och som tyvärr ingen i riksdagen heller då genomskådade. Dessa uppräkningsregler har höjt underhållsbidragen långt mer än reallö- nerna. Detta strider uppenbart mot föräldrabalkens bokstav och anda, enligt vilken föräldrarna skall ta del i barnets försörjning efter sin förmåga.

Äntligen – efter många års orättvisor – görs nu något åt detta problem. Man får enhetliga regler i stället för godtyckliga och slumpartade belopp, fastställda genom socialmyndigheters växlande och nyckfulla bedömningar eller via mer eller mindre fördomsfria advokaters skrämselfaktik mot de underhålls- skyldiga.

Man får också en bättre ordning för jämkning av underhåll i enlighet med förändringar i betalningsförmågan.

Slutligen fastläggs principen om att en underhållsskyldig som har barnet hos sig skall få viss rätt att göra avdrag härför i underhållsbeloppet. Man måste ge en komplimang, menar jag, både åt de sakkunniga och åt departementet och lagutskottet, som på ett grundligt sätt har tagit i denna svåra materia.

Om nu föreliggande förslag är ett obestridligt framsteg, lider det likväl av en del svagheter. Dessa påtalas i olika motioner och reservationer.

På vpk-gruppens vägnar vill jag börja med att yrka bifall till våra motioner 1978/79:1010 samt 1978/79:30 och 31. De två senare har samma yrkande som motionerna 34, 37 och 38, som kommer från andra partier och som jag också yrkar bifall till. Jag yrkar likaledes bifall till Kerstin Anderssons motion 995, som väcktes under den allmänna motionstiden 1977/78, om att göra gemensam vårdnad till huvudregel för ogifta och fränskilda föräldrar. Det är en tanke som vi från vpk hela tiden sympatiserat med och som vi också framförde vid reformeringen av vårdnadsreglerna 1976. Eftersom denna motion av utskottet tagits upp i detta sammanhang finner vi det svårt att inte stödja den och yrka bifall till den.

Slutligen yrkar jag bifall till de socialdemokratiska reservationerna 1, 2, 5 och 6, som alla enligt vårt partis mening är något bättre än utskottets skrivning i de berörda delarna.

Jag övergår därefter till att kommentera de särskilda vpk-motionerna.

I motion 1977/78:1010 begärs att riksdagen skall ta sitt ansvar för att bekämpa alla försök att motarbeta 1976 års beslut om gemensam vårdnad för

ogifta och frånskilda.

Utskottet tycks visserligen inte vilja bestrida att fördomar mot denna viktiga reform kan vara rådande ute i förvaltningarna. Det är bra. Men då borde man också göra något åt fördomarna. Det gör man nu inte. Man förhåller sig passiv. Argumentet är att utskottet besökt Västerås kommun och där inte funnit någon fientlighet mot reformen bland tjänstemän på socialförvaltning och allmän advokatbyrå.

Det är ett något märkligt resonemang. Ingen har begärt att utskottet speciellt skall bekämpa fördomar i förvaltningen i Västerås. Och inget säger heller att förhållandena i Västerås är representativa för en vidare krets av myndigheter.

Det verkliga, och som vi tycker, beklagliga förhållandet är att det råder både okunnighet och fientlighet på en rad håll när det gäller reglerna om gemensam vårdnad. Det borde utskottet veta. När principen om gemensam vårdnad genomfördes 1976 nödgades utskottet självt referera ett kraftigt motstånd mot reformen. Det motståndet kom i remissyttranden bl. a. från Domarcförbundet, från tingsrätterna i Stockholm och Malmö, från socialutredningen, från sociala centralnämnden i Malmö och en rad andra instanser.

Med detta vill jag inte påstå att domare i gemen skulle ha någonting emot principen om gemensam vårdnad när den nu är genomförd. Men det attitydmotstånd som fanns ger all anledning att anta att det bland enskilda tjänstemän inom rättsväsende och inom socialmyndigheter finns ett betydande psykologiskt motstånd. Det bekräftas också av praktiska erfarenheter.

Föreningen Familj och Rätt gjorde exempelvis en enkät hos en rad familjerådgivningsbyråer i Stockholmsområdet. Ingen av de tillfrågade byråerna sade sig ge någon positiv information om denna nya vårdnadsregel, några sade sig konsekvent avråda sökande från gemensam vårdnad, och flertalet gav inga upplysningar alls i saken.

I en större kommun i Hälsingland gick både biträdande socialchefen och chefen för allmänna advokatbyrån ut i tidningen Ljusnan och gav felaktiga informationer om de ekonomiska villkor som gäller vid gemensam vårdnad – allt i syfte att skrämja sökande från att utnyttja möjligheten. Förfrågningar från föräldrar har enligt direkta uppgifter jag fått vid socialförvaltningen i Gävle mötts med energiska avrådanden. Jag skulle kunna ge många andra sådana exempel.

Så visst bekämpas reformen. Och det är på tiden att detta kommer fram och kritiseras. Riksdagen har ingen anledning att tolerera sådant uppenbart lagtrots – så mycket mindre som även de nya vårdnadsreglerna från 1973 alltjämt har svårt att slå igenom på många håll. Utskottets flathet mot myndigheterna i frågan bådär inte särskilt gott.

I motionen 1978/79:30 från vpk krävs att föräldrabalken ändras så att rättegångskostnad i mål om jämkning av underhåll skall åvila den som för barnets talan och inte barnet självt. Det är lätt groteskt att barnet, som självt inte får ha något inflytande i frågan, skall stå för kostnaderna om det förlorar

processen. Vårdnadshavaren däremot kan processa på barnets vägnar och barnets bekostnad i det oändliga utan att stå minsta risk. Än mer stötande är det att en underhållsskyldig förälder kan få rätt i domstolen men ändå tvingas betala sina rättegångskostnader själv. I regel har ju nämligen barnet inga egna tillgångar som kan bestrida kostnaderna vid en förlust i rätten.

Utskottet vill inte genomföra någon ändring. Dess motivering härför är något krystad, menar jag. Dess enda argument är att vårdnadshavaren inte är part i målet och därför inte bör stå någon ekonomisk risk. Det är enligt min mening formellt spegelfäkteri. Materiellt sett är det vårdnadshavaren och inte barnet som är den verkliga parten, den part som fattar alla beslut om hur och ifall rättegång skall föras.

Utskottet hamnar också i sitt resonemang i lätt förvirring när man i annat sammanhang framhåller hur risken att få bära rättegångskostnader är positiv, därför att den förhindrar eventuella okynnesprocesser. Med samma logik borde utskottet ha kommit fram till att en risk för vårdnadshavaren i ett jämningsmål också borde förhindra onödigt processande och stimulera till överenskommelser i godo. Men tydligen är lagutskottets logik i detta fall outgrundligare än t. o. m. Guds visdom.

Slutligen kommer vi till vpk-motionen 1978/79:31. I den yrkas tre saker. Till att börja med vill vi att avdraget skall vara 1/30 och inte 1/40 av månadsbidraget per dag när barnet vistas hos den underhållsskyldige. Vi vill också att avdrag skall kunna göras när vistelsen sammanhängande har omfattat tre dygn. Utskottet vill bara medge avdrag vid vistelse uppgående till minst fem dygn. Utskottet menar också att dygnet skall räknas från kl. 00.00 till kl. 24.00. I motionen däremot anges att man skall räkna praktiskt, dvs. 24 timmar från det barnet tas emot.

I dessa ting har lagutskottet återfallit på yttrande från socialutskottet, som tillfrågats i ärendet. Om man vill vara litet elak kan man säga att saken knappast har vunnit på det. Riksdagens socialutskott är nämligen i detta som i andra sammanhang den obestridlige mästaren i detta hus när det gäller logiska märkligheter. Jag skall något gå in på det.

De i propositionen föreslagna reglerna innebär att en underhållsskyldig kan delta på ett mycket omfattande sätt i den praktiska vården av barnet utan att få minsta avdrag. Det tycker vi är stötande och orimligt, när man nu har gått in för avdragsprincipen. Ändå vill socialutskottet godta det. Vad är då utskottets avgörande argument? Jo, hör och häpna, det är omsorgen om försäkringskassorna och kronofogdarna, som skulle få det så besvärligt, så besvärligt om generösare avdragsbestämmelser gällde. Varför skulle de få det? Jo, i de speciella fall där bidragsförskott utgår skulle oftare förekommande avdrag i underhållen vålla fler avräkningsproblem. Men i det stora flertalet fall utgår ju inget bidragsförskott. Även då skulle alltså avdragen försvåras, även om de inte alls berör vare sig kassor eller kronofogdar. En viss kategori underhållsbetalare, som såvitt jag vet utgör majoriteten, skall alltså få sitt läge försämrat därför att en annan kategori, en minoritet, eventuellt skulle kunna vålla kassor och kronofogdar visst merarbete.

På s. 63 i betänkandet säger socialutskottet att avdragsrätten bör ges en

generös utformning och att det är viktigt för att stimulera en god kontakt med barnet. Men överst på s. 64 har omsorgen om underhållsbetalaren plötsligt utbytts mot omsorgen om försäkringskassorna och kronofogdarna, vilket jag tycker är en smått komisk logik. Man kan ju tänka sig vad den skulle leda till om vi överallt skulle eftersätta de sociala och mänskliga syftena med en reform till förmån för principen att vi inte fick vålla myndigheter mer arbete. Varje reform och varje förbättring medför ju vanligen att myndigheter får mer arbete. Det är ju därför vi har myndigheter.

Vi kommer så till regeln att dygnet skall beräknas från kl. 00.00. Det innebär som synes att om underhållsbetalaren tar emot barnet kl. 07.00 på morgonen och har det hos sig hela dagen och påföljande natt, så får ändå inte avdrag göras för detta dygn. Vad värre är – det medför att man måste ha barnet i sju dygn för att den föreslagna femdygnsregeln skall få någon verkan. Har jag barnet i fem verkliga dygn, dvs. 5 x 24 timmar, får jag inte göra något avdrag såvida jag inte hämtar barnet mitt i natten. Den praktiska följden är att inga avdrag kommer att medges annat än för t. ex. den längre sommarvistelse som brukar förekomma i umgängessammanhang. Därmed undergrävs en viktig del av det påstådda syftet med reformen.

Nu har socialutskottet – vars uttalande i frågan lagutskottet refererar och ställer sig bakom – en märklig motivering för att på detta sätt försämra de underhållsbetalandes utgångsläge. Motiveringen består – förutom av den vanliga omsorgen om försäkringskassor och kronofogdar – av rädsla för att föräldrarna skulle tvista med varandra, om man fick en mer praktisk regel. Jag vet inte om socialutskottet har haft någon dunkel tanke om att folk kanske tvistar mindre med varandra när de sover än när de är vakna. Det är i så fall den enda ursäkten för att framföra det här tvisteargumentet.

I övrigt håller inte resonemanget, som var och en förstår. Är jag benägen att tvista med mitt barns mor, kan jag ju tvista oavsett om dygnet beräknas från kl. 00.00 eller om det räknas 24 timmar från någon annan tidpunkt. I det senare fallet kan jag, som socialutskottet riktigt påpekar, tvista om vilken tid på dagen jag skall få hämta barnet. I det förra fallet kan jag tvista om huruvida jag skall hämta barnet på kvällen eller påföljande morgon, eftersom just detta i det fallet blir avgörande för om jag skall få göra avdrag för det aktuella dygnet.

Om man däremot – som vpk föreslår och som föreslås även i en socialdemokratisk motion och i en moderat motion – har tidsregler, som ansluter sig nära till den praktiska verkligheten och som utgår från den tidpunkt när barnet faktiskt tas om hand, då blir de flesta normala föräldrar benägna att acceptera det rimliga däri. Då finns ingen påtaglig anledning till tvist. Socialutskottet är rädd för tvister, samtidigt som man förordar en ordning som verkligen inbjuder till tvister genom att den grundar sig på abstrakta dygnsberäkningar och inte på praktisk verklighet. För flertalet människor är det inte särskilt praktiskt att beräkna dygnet från kl. 00.00 till kl. 24.00.

Vi kommer slutligen till frågan om avdragets storlek, alltså rätten till reducering av underhållsbidraget, där sådan avdragsrätt föreligger. Vpk

liksom motionärer från både socialdemokraterna och moderaterna vill här att avdraget skall göras med 1/30 per dygn. Utskottet ansluter sig till propositionens förslag att det skall göras med bara 1/40. Då är argumentet att vårdnadshavaren har vissa baskostnader som måste täckas även när barnet vistas hos andra föräldern. Enligt socialutskottet täcks inte dessa kostnader av nu utgående former för samhällstöd åt barn – ett påstående man i och för sig kan diskutera, men jag går inte nu in därpå.

Detta resonemang bortser från två grundläggande fakta. Om en underhållsskyldig har livligt umgänge med barnet – så livligt att rätt till reducering av underhållsbidraget föreligger, vilket förutsätter att barnet vistas hos den underhållsskyldige rätt långa sammanhängande perioder – har också den underhållsskyldige baskostnader. Man måste då hålla viss utrustning, lägenhet av viss standard samt bestrida också andra kostnader, exempelvis resor om man bor på annan ort än vårdnadshavaren. Detta måste vägas in. Men det har socialutskottet i sitt betänkande tydligen inte tänkt på.

Vidare måste det vara fel att säga att vårdnadshavaren inte får hjälp till sina baskostnader från underhållsbetalaren, om man har 1/30 som avdrag per dag. Underhållsbetalaren bidrar ju hela tiden till baskostnaden på två sätt. Dels får vårdnadshavaren stöd genom det underhållsbidrag som utgår för de dagar underhållsbetalaren icke är avdragsberättigad. Dels får vårdnadshavaren stöd till baskostnaderna för månaden i fråga, eftersom underhållsbetalaren får betala fullt underhåll när han har barnet kortare perioder än sju dagar. En del av underhållet går ju alltid till baskostnader. Underhållsbidraget är ju som bekant inte uppdelat eller fastställt med hänsyn till olika kostnadslag. Det betalas i ett för allt med hänsyn tagen till barnets totala kostnad.

Om den underhållsskyldige har barnet så mycket att vårdnadshavaren bara får ett mycket litet stöd för sina baskostnader, uppstår en helt annan situation. Då måste man överväga om inte underhållsbördan skall skiftas över och eventuellt också vårdnaden ändras. Det är alltså både logiskt och praktiskt berättigat att avdraget för den underhållsskyldige per avdragsberättigat dygn blir 1/30 av månadsbidraget, inte 1/40.

Herr talman! De reformer som föreslås i propositionen är angelägna, och om de är angelägna skall de också bli verkliga. De skall inte urholkas genom att detaljbestämmelserna görs sådana att den lättnad för de underhållsskyldiga och den större rättvisa som eftersträvas blir mer formell och urholkas på sitt reella innehåll.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Det är inte så ofta lagutskottet har att handlägga frågor som väcker större allmän uppmärksamhet. Det nu aktuella ärendet, nämligen ändrade regler för underhåll till barn och fränskilda, utgör dock ett undantag. Anledningen till att detta ärende under lång tid intresserat såväl massmedia som allmänhet torde vara att dessa frågor berör så många människor.

Sammanboende föräldrar och deras barn berörs väl egentligen endast formellt av de föreslagna nya bestämmelserna. Men i vårt land har vi, som vi hört tidigare, drygt 400 000 barn – minst vart femte barn – vilkas föräldrar ej är

sammanboende och där underhållsfrågorna därför är betydelsefulla såväl för den underhållsskyldige föräldern som för den som har vårdnaden av barnet och för barnet självt.

Det är närmast två förhållanden som föranlett behov av reformer i vad gäller underhållsskyldigheten mot barn, nämligen dels den sedan 1977 befintliga möjligheten till gemensam vårdnad av barn för icke gifta föräldrar, dels de underhållsskyldigas situation. När det gäller den senare kan konstateras att underhållsskyldiga har att betala så stora belopp att de ej orkar fullgöra sina skyldigheter, i varje fall om de skulle bilda ny familj. Följden har blivit att många underhållsskyldiga inte kan betala fastställda underhållsbidrag och att de även i övrigt misslyckas ekonomiskt och kanske också socialt.

Drygt hälften av de 400 000 barn jag nämnde får sitt underhåll genom bidragsförskott. Totalt uppgår bidragsförskotten för detta budgetår till 809 milj. kr., varav endast 267 miljoner eller 33 % beräknas återbetalas, enligt riks försäkringsverkets uppgifter. Vid laguskottets besök i Västerås uppgav försäkringskassan där att endast ca 15 % återbetalade bidragsförskott utan särskilda åtgärder och att ytterligare endast 15 % fullgör sin återbetalningsskyldighet efter vidtagna åtgärder. En undersökning från 1970 visar att 25 % av de fränskilda underhållsskyldiga männen fick socialhjälp.

Detta är några exempel på hur viktigt det är att mildra underhållsbördan för främst underhållsskyldiga med svag ekonomi. Förslagen i propositionen, som i huvudsak bygger på familjelagssakkunnigas betänkande, är därför välkomna. Underhållsbördan föreslås lättad bl. a. genom att underhållsskyldigheten bättre anpassas efter den underhållsskyldiges betalningsförmåga, genom att preskriptionstiden för underhållsbidrag blir tre år, genom att jämkning av fastställda underhållsbidrag underlättas och genom att indexhöjningar begränsas.

En annan av de underhållsskyldiga önskad reform som nu föreslås är att visst avdrag får göras på bidraget för tid då barnet vistas hos den underhållsskyldige. Men frågorna måste även ses ur deras synpunkt som mottar underhåll. De något minskade kraven på de underhållsskyldiga skall ej drabba en förälder som har vårdnaden om barnet, eftersom bidragsförskott utgår med 0,4 basbelopp, f. n. 420 kr. per månad, om underhållet understiger detta belopp.

Man kan givetvis fråga sig vad denna reform kommer att kosta samhället. De första åren kanske samhällskostnaderna stiger. Men även nuvarande system kostar mycket, främst i form av icke återbetalda bidragsförskott men också som en följd av att underhållsskyldiga misslyckas ekonomiskt och socialt efter exempelvis en skilsmässa. Kan vi få ett system med rimligare krav på de underhållsskyldiga, ett system som leder till att färre misslyckas att fullgöra sina skyldigheter, tjänar samhället på sikt på detta.

Bortsett från en punkt, nämligen förslaget om behovsprövning av bidragsförskott, har utskottsmajoriteten i huvudsak tillstyrkt propositionens förslag. Även om det till utskottsbetänkandet har fogats sju reservationer, vill jag beteckna enigheten i utskottet som ganska stor.

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

Margot Håkansson och jag företräder utskottsmajoriteten i denna debatt, i vilken hon främst kommer att ta upp frågor som berörs i motioner som vi enhälligt avstyrkt – exempelvis frågor som Jörn Svensson nyss behandlade i sitt anförande. Jag avser att något beröra de områden som reservationerna gäller.

I fråga om underhållsskyldighet mot barn kvarstår huvudregeln att föräldrar är underhållsskyldiga. Denna skyldighet föreslås dock inte längre vara ovillkorlig, utan hänsyn skall tas till barnets behov sedan dess egen inkomst och sociala förmåner beaktats och till föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. Föräldrarna skall gemensamt svara för underhållet, var och en efter sin förmåga.

Den största betydelsen torde reglerna få vid fastställande av underhållsbidrag. I syfte dels att bättre anpassa underhållsbidraget till betalningsförmågan, dels att få enhetligare bedömningar föreslås att det i föräldrabalkens 7 kap. 3 § införs riktlinjer för de förbehållsbelopp den betalningsskyldige i normalfallet har rätt till, nämligen 1,2 basbelopp – f. n. 1 260 kr. i månaden för eget uppehälle –, den faktiska bostadskostnaden samt, om särskilda skäl föreligger, 0,6 basbelopp för maka eller sammanboende som den underhållsskyldige har hemmavarande barn tillsammans med. Dessutom får 0,4 basbelopp förbehållas för hemmavarande barn. Med ändring av propositionens förslag föreslår utskottet här att i speciella situationer förbehållsbelopp även skall få gälla för hemmavarande styvbarn. Högre förbehållsbelopp kan fastställas för exempelvis sjukt barn eller tonåring för vilka kostnaderna är höga.

Sedan från nettoinkomsten efter skatt dragits alla förbehållsbelopp återstår ett överskott som utgör underlag för fastställande av underhållsbidrag. Hänsyn tas därvid till barnets behov och den andra förälderns betalningsförmåga. Det är dock inte avsett att hela överskottet skall tas i anspråk, eftersom det bl. a. skulle leda till kraftiga tröskeeffekter vid inkomstökningar, särskilt för personer som ligger i inkomstskikten kring förbehållsbeloppet. Detta framhålls i propositionen, och det betonas av utskottet.

I den socialdemokratiska motionen nr 29 och i reservationen 1 föreslås att den i propositionen föreslagna 7 kap. 3 § skall utgå och att som ledning för domstolarnas bedömning endast skall gälla de allmänna reglerna om underhållsskyldighet i 7 kap. 1 § och vad som i propositionen och reservationen anges om förbehållsbelopp. Enligt reservanterna skulle 0,6 i stället för 0,4 basbelopp förbehållas hemmavarande barn och 50 % av överskottet tas i anspråk för underhåll till ett barn.

Detaljerade normer kan självfallet ej tas med i lagtexten. Utskottet anser dock att när det nu gäller att ge ett konkret innehåll åt de nya principerna om att underhållsskyldigheten inte skall vara ovillkorlig är den i propositionen förordade lösningen att föredra.

0,4 basbelopp för hemmavarande barn har valts därför att det överensstämmer med bidragsförskottet, vilket är det lägsta belopp som tillerkänns ett barn. Samma förbehållsbelopp har även valts för att hemmavarande barn och annat barn skall behandlas lika. Det är väl just jämställdheten mellan de båda

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

typerna av barn som Lennart Andersson tycks bortse från i sitt resonemang.

Propositionens och utskottets skrivning om vikten av att undvika tröskeleffekter ryms bättre inom ramen för en rättvisare avvägning mellan de båda föräldrarnas försörjningsbördan än om man strikt följer den av reservanterna förordade 50-procentsregeln. Exempel härpå har intagits i utskottsberäkningen. Jag har litet svårt att förstå Lennart Anderssons resonemang nyss om att det skulle vara dels olämpligt med paragrafen, dels felaktiga eller sinsemellan stridande motiveringar till paragrafen.

Herr talman! På en punkt har utskottsmajoriteten, bestående av alla utom moderaterna, frångått regeringens förslag. Det gäller förslaget om behovsprövning av bidragsförskotten. F. n. utgår bidragsförskott utan behovsprövning. I syfte att förhindra missbruk föreslås i propositionen att bidragsförskott inte skall utgå om "barnet av annat skäl uppenbarligen saknar behov av bidragsförskott". Alla kan nog instämma i att missbruk av sociala förmåner o. d. skall förhindras. Men när man läser specialmotiveringen till denna paragraf blir man betänksam, eftersom en tillämpning skulle innebära att en ensamstående med ett barn redan vid en inkomst på ca 4 000 kr. per månad inte skulle anses vara berättigad till bidragsförskott. Ingen jämningsregel föreslås heller, utan helt eller inget bidragsförskott skall utgå. Specialmotiveringen är en anledning till att lagutskottet, liksom socialutskottet som har yttrat sig över delar av propositionen, avstyrker den föreslagna behovsprövningen. En annan anledning är att det för drygt ett år sedan tillsattes en kommitté för att se över samhällsstödet till ensamstående föräldrar och att den kommitténs arbete inte bör föregripas.

I reservationen 4 tillstyrker de moderata ledamöterna bifall till lagtexten, men med annan motivering än den som justitieministern har angett i propositionen. Det är självklart en förbättring, men majoriteten har främst med hänsyn till den nämnda kommitténs arbete inte velat biträda denna lösning.

När det gäller återkrav av bidragsförskott föreslog familjelagssakkunniga ett system enligt vilket försäkringskassorna nästan automatiskt skulle anpassa återkraven efter den underhållsskyldiges betalningsförmåga. Åtskilliga remissinstanser var tveksamma till att i vart fall i nuläget ge försäkringskassorna dessa uppgifter. Anledningen till motståndet var dels att försäkringskassorna inte nu skulle orka med dessa uppgifter, dels rättssäkerhets-synpunkter, dels också det förhållandet att försäkringskassor och domstol jämsides skulle fastställa underhållsskyldighet, med rätt för kassorna att frångå domstols avgörande inte enbart i sänkande utan även i höjande riktning.

Liksom departementschefen och socialutskottets majoritet anser lagutskottets majoritet att tiden ännu inte är mogen för att genomföra familjelagssakkunnigas förslag. Vi utgår från att kommittén för samhällsstöd till ensamföräldrar skall ta upp dessa spörsmål och hoppas att familjelagssakkunnigas förslag därvid skall vara ett värdefullt underlag. Vi kan därför inte ansluta oss till kraven i reservationen 5 om att riksdagen nu skall begära att

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

kommittén får tilläggsdirektiv för detta. När det gäller Inger Lindquists uttalande nyss, att hon bedömer familjelagssakkunnigas förslag på denna punkt som otympligt, får det stå för hennes egen räkning och inte för den övriga delen av utskottsmajoriteten.

Herr talman! De årliga indexhöjningarna av underhållsbidragen har slagit hårt och uppfattats negativt av de betalningsskyldiga. Under åren 1975–1978 var höjningen i genomsnitt nära 11 % per år. De flesta underhållsskyldiga torde ej ha fått motsvarande nettotinkomsthöjning, varför underhållsbröden blivit allt tyngre. För att mildra detta föreslog familjelagssakkunniga att endast underhåll upp till bidragsförskottets nivå skulle följa index-utvecklingen, alltså i nuvarande penningvärde 420 kr. per månad. I propositionen föreslås en annan lösning, nämligen att indexändringen endast till 70 % skall påverka underhållsbidraget.

Som alltid när det gäller underhållsbidrag måste man beakta både den betalningsskyldiges och den betalningsmottagandes situation. I den mån bidraget uppgår högst till bidragsförskottet får den mottagande föräldern full kompensation för indexändringar eftersom bidragsförskottet helt följer indexutvecklingen.

Någon exakt matematisk beräkning synes inte ligga bakom den föreslagna 70-procentsregeln, men detta kan inte heller anses erforderligt. Förslaget bör godtas som i viss mån ett provisorium. Jag kan nämna att justitieministern i slutprotokollet framhållit att om det föreslagna andelstalet, alltså 70 %, längre fram kan visa sig mindre lämpligt avvägt, får en ändring åter övervägas.

Att under sådana förhållanden, såsom krävs i socialdemokraternas reservation 6, begära ett särskilt riksdagsuttalande att regeringen skall följa dessa frågor kan inte anses erforderligt. Årliga ändringar av andelstalet i enlighet med vad som föreslagits i den socialdemokratiska motionen tror jag inte heller vore önskvärda.

Lennart Andersson berörde i sitt anförande bidragsförskottslagen. Han framhöll att bidragsförskottssystemet var bristfälligt och att socialdemokraterna vill skynda på arbetet med att åstadkomma en lösning av problemen på detta område. Jag vill hänvisa till den utredning som trepartiregeringen tillsatte för ett år sedan och som särskilt har att se över samhällsstödet till ensamstående föräldrar. Jag tror att trepartiregeringen i detta fall har tagit ett värdefullt initiativ som jag hoppas att även socialdemokraterna är nöjda med.

Jag vill också anknyta till talet om att en speciell s-profil kan skönjas bakom kravet på att utvecklingen i det här avseendet skall påskyndas. Hela denna proposition, som utgör ett värdefullt led i den socialt inriktade reformpolitik som var ett av trepartiregeringens syften, visar att regeringen tagit allvarligt på frågan om att försöka underlätta för en grupp som under lång tid med rätta har ansett sig vara alltför hårt drabbad.

Herr talman! Propositionen innehåller även ändrade regler för underhåll till fränskilda, och här rör det sig närmast om en anpassning till rådande rättspraxis. Fränskilda makar skall i normalfallet anses som ekonomiskt

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

oberoende av varandra. Denna huvudregel kan emellertid inte alltid tillämpas, varför förslaget innehåller tre undantag.

För det första kan underhållsbidrag utgå under en övergångstid efter skilsmässa, till dess maken anpassat sig till den nya situationen. För det andra kan bidrag utgå under längre tid på grund av svårigheter för make att själv försörja sig, t. ex. efter ett långvarigt äktenskap som hemmafru. För det tredje kan bidrag utgå under längre tid om synnerliga skäl härför föreligger.

Jämkning av underhåll kan ske, om ändrade förhållanden uppstår. Ett sådant ändrat förhållande kan bl. a. vara nytt äktenskap för den underhållsberättigade. Nuvarande bestämmelser om att underhållsbidrag upphör vid omgifte föreslås därför kunna utgå. Motivet för ett sådant förslag är även att det numera i de flesta fall endast är en formell skillnad mellan äktenskap och ogift samboende. Ett behållande av regeln leder enbart till att vederbörande bor samman med ny partner men avstår från giftermål.

Eftersom långvarigt underhåll utgör undantag och nytt äktenskap i de flesta fall ger anledning till jämkning, kan förslaget inte leda till skärpt underhållsskyldighet, varför vi övriga i utskottet inte kunnat stödja moderaternas krav på ett frångående av propositionens förslag på denna punkt.

Jag kan här tillägga att remissopinionen i det här fallet var ganska splittrad. Man har från skilda håll både förespråkats och motsatt sig den i betänkandet föreslagna lösningen, men jag tycker ändå att Inger Lindquist tar till överord när hon så hårt kritiserar en lösning som ju trots allt ligger i tiden.

Herr talman! Det är angelägna reformer som riksdagen nu har att ta ställning till. Det handlar om betydelsefulla lagändringar och i flera fall om reformer och lättnader som är efterlängtade kanske främst av de underhållsskyldiga. Det är väsentligt att dessa reformer kan träda i kraft så snart som möjligt.

I propositionen föreslås att de nya reglerna i huvudsak skall träda i kraft den 1 juli 1979. Vissa bestämmelser föreslås dock gälla redan från årsskiftet 1978-1979 och andra från den 1 januari 1980. Riksdagsbehandlingen av propositionen sker av allt att döma senare än som förutsågs då lagrådsremissen avlämnades den 8 juni i år, varför förberedelse tiden för myndigheterna blir något kortare än beräknat. Det är väsentligt att vederbörande myndigheter har tillräcklig tid att utfärda regler och utforma informationsmaterial samt ge erforderlig information till de berörda anställda och till allmänheten. På grund av att utskottet avstyrker propositionsförslaget om behovsprövning av bidragsförskottet bortfaller – om nu riksdagen följer utskottsmajoriteten – en lagändring som hade kunnat medföra ett omfattande förberedelsearbete.

Enligt utskottets bedömning bör förberedelsearbetet beträffande övriga lagändringar kunna avslutas i tid, så att propositionens förslag om ikraftträdandetider kan bifallas. I anslutning härtill framhåller utskottet att förberedelsearbetet måste bedrivas med kraft och tillräckliga resurser ställas till myndigheternas förfogande. Vi framhåller även vikten av en bred information om de nya reglerna och deras konsekvenser. Det är därför viktigt att det läggs ned ett särskilt intresse på utformningen av informationen till allmänheten. Likaså är det av största betydelse att reformerna görs väl kända

bland personalen vid rättsvårdande och sociala myndigheter och organ som kommer att handlägga frågor som har samband med denna lagstiftning.

Herr talman! Jag ber att på samtliga punkter få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

LENNART ANDERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var mycket positivt att Martin Olsson konstaterade att varje åtgärd som kan vidtas för att hindra en social utslagning är bra. Han konstaterade också att det nuvarande systemet kostar samhället mycket pengar, eftersom endast en ringa del av alla bidragsförskott återbetalas. Vi borde kunna finna andra system, så att vi på ett bättre och mera konstruktivt sätt använder samhällets ekonomiska resurser för att hjälpa de människor som det här är fråga om.

Men när Martin Olsson sedan började motivera varför utskottsmajoriteten inte har kunnat acceptera vissa av våra reservationer, tycker jag att han använder mer än lovligt tunna argument. När vi i vår reservation 5 begär att utredningen skall få tilläggsdirektiv för att se över det här systemet för återbetalning av bidragsförskott, säger Martin Olsson att man icke ansett det erforderligt. Men, Martin Olsson, varför har utskottets majoritet inte ansett det vara erforderligt att ge kommittén några tilläggsdirektiv? Det skulle vara intressant att få veta detta. Tycker Martin Olsson att det här förslaget som familjelagssakkunniga ursprungligen har presenterat och som vi har fört fram är ointressant, varför det bara kan läggas åt sidan, eller vad är motiveringen till att man inte vill ge tilläggsdirektiv?

I en annan motion har vi tagit upp systemet med de årliga indexuppräkningsarna. Härvidlag vill jag påminna om att det bara är i vissa exceptionella fall som vi har sagt att vi vill ha årliga ändringar av andelstalet. Vår huvudmotivering är att regeringen mycket noggrant bör följa utvecklingen, så att vi får ett mera flexibelt system än hittills. Jag är helt övertygad om att alla som har kommit i kontakt med dessa frågor önskar ett sådant system. Jag vill fråga Martin Olsson, om han är med på själva huvudprincipen. Jag tycker inte att man får någon riktig klarhet i var Martin Olsson står, eftersom han bara säger att utskottsmajoriteten inte vill ha någon årlig förändring av andelstalet. Men är Martin Olsson, om det skulle uppstå så stora förändringar att det är motiverat med en årlig förändring av andelstalet, även då motståndare till att vi får en årlig ändring av andelstalet?

INGER LINDQUIST (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner ett visst medlidande med Martin Olsson som skall försvara avskaffandet av den föreslagna regeln om behovsprövning vid bidragsförskott. Dels har han som ledamot av familjelagssakkunniga föreslagit införande av denna regel, dels står han bakom en motion vars syfte skulle bli tillgodosett genom bifall till reservationen 4. Jag vill fråga: Varför skulle inte lagutskottet kunna gå emot vad justitieministern har uttalat i specialmotiveringen, om lagutskottet inte kan ställa sig bakom detta – särskilt som det strider mot lagtextens utformning? Jag kan kanske misstänka –

möjligen kan justitieministern själv tala om huruvida det är riktigt – att denna specialmotivering har tillkommit av budgetmässiga skäl.

Vidare svarar Martin Olsson inte på frågan om inte uppenbara missbruk alltid bör beivras. Sådana skall väl ändå beivras genast. Finns det verkligen någon anledning att tro, att utredningen om stödet till ensamstående skulle kunna underlåta att ta upp en sådan regel, som den är utformad i propositionen?

När det sedan gäller vår reservation 7 vill jag påstå att det är synnerligen viktigt att upprätthålla klara regler i familje- och äktenskapslagstiftningen. Det är också viktigt att vi förankrar lagarna i det allmänna rättsmedvetandet. De får inte vara teoretiska skrivbordsprodukter. Jag anser inte att jag har överdrivit vad remissinstanserna sagt, utan jag har nästan ordagrant redovisat deras uppfattning.

Martin Olsson! Om vi skulle gå ut och fråga vilka personer som helst som vi möter, om de tycker att det är riktigt att en man skall ge underhållsbidrag till sin fränskilda hustru när hon har ingått ett nytt äktenskap, tror jag att svaret i de allra flesta fall skulle bli nej. Jag tycker att det är mycket väsentligt att vi här i riksdagen stiftar lagar som människor begriper och som har en förankring bland dem. Vi kan inte begära att människor skall rätta sig efter de lagar som vi stiftar, om de inte har förståelse för dessa.

MARTIN OLSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först till Lennart Andersson säga att han värderade mina motiveringar och fann dem vara tunna. Jag har inte för min del värderat andras motiveringar i detta sammanhang. Vad gäller frågan om anledningen till att vi skulle vara rädda för tilläggsdirektiv vill jag säga, att vi inte är rädda för sådana men att riksdagen när den inte anser det erforderligt med sådana för att en fråga skall tas upp inte heller brukar besluta hemställa hos regeringen om sådana.

Låt mig citera vad socialutskottets majoritet säger på den punkten. Efter att ha hänvisat till att man inte tycker att tiden är mogen för att genomföra familjelagssakkunnigas förslag till återkravssystem uttalar utskottsmajoriteten följande: "Utskottet utgår från att kommittén för översyn av samhällsstödet till ensamstående föräldrar i samband med behandlingen av bidragsförskottsinstitutet tar upp spørgsmålet om hur återbetalningsskyldigheten bättre skall kunna anpassas till den faktiska ekonomiska bärkraften hos den underhållsskyldige."

Med denna motivering anser majoriteten i både socialutskottet och lagutskottet att något beslut av riksdagen om tillkännagivande inte är erforderligt.

När det sedan gäller att skapa ett mera flexibelt system hoppas jag att Lennart Andersson håller med mig om att propositionen är ett stort steg framåt i vad avser att finna metoder för att anpassa kraven på de underhållsskyldiga efter dessas betalningsförmåga och försörjningssituation. Den lagstiftning som här föreslås och som majoriteten ställer sig bakom har formen av riktlinjer för domstolarna. Inom ramen för dessa riktlinjer hoppas

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

jag att domstolarna kan tillämpa ett system, som både blir enhetligt över olika delar av landet och ger en erforderlig flexibilitet.

När det gäller frågan om årliga förändringar av det andelstal varmed underhållsbidragen skall förändras vill jag i likhet med departementschefen och utskottsmajoriteten framhålla att det gäller ett försök. Man föreslår som ett provisorium att ändringarna i fortsättningen skall fastställas med ledning av talet 70 %, inte 100 %. Visar det sig efter några år att inte heller detta är en lämplig lösning, får man försöka åstadkomma någon annan sådan. Jag påminde i mitt huvudanförande om att familjelagssakkunniga på denna punkt hade en annan lösning men att den mötte motstånd bland remissinstanserna.

Jag har bara en halv minut över för att bemöta Inger Lindquist. Hon behöver inte känna medlidande med mig, men jag tackar henne ändå för det.

Behovsprövning kunde vi i utskottet inte gå med på med hänsyn till den motivering härför som anförts. Jag har belyst detta med ett exempel. Redan vid 4 000 kronors inkomst för ensamstående med ett barn skulle denna regel träda in. Det är givet att utskottet hade kunnat skriva en något ändrad lagtext och gett den en passande motivering, men i det här fallet, liksom i det nyss berörda, har vi hänvisat till den kommitté som arbetar med de här frågorna.

Jag hoppas få tillfälle återkomma till frågan om bidrag till omgifva.

MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Vi lever i ett föränderligt samhälle. Därför är det viktigt, att också familjelagstiftningen ändras efter vårt förändrade samhälle. Det har inledningsvis också belysts på ett klargörande sätt av departementschefen statsrådet Sven Romanus.

I sitt inledningsanförande talade utskottets vice ordförande något om alla människor som har hört av sig från olika håll. Alla får vi kanske i denna kammare, även om vi inte sitter i lagutskottet, ta del av människors problem och bekymmer. Är det något som engagerar människor är det givetvis sådant som berör deras innersta personliga förhållanden.

När jag i någon mån skall bemöta de motioner som har väckts i detta ärende skulle jag vilja börja med att notera att vänsterpartiet kommunisterna i sin partimotion konstaterar att såväl familjelagssakkunniga som departementet "enligt vår mening gjort ett gott arbete i propositionen. Det skapas nu äntligen förutsättningar för en rimlig, någorlunda rättvis och enhetlig ordning på området." Man tycker också att förslagen är tekniskt väl genomtänkta och omsorgsfullt utarbetade och att propositionen allmänt sett innebär en reformering som ligger i linje med det familjerättstänkande som präglat de senaste årens lagstiftning och vars anda gradvis börjar tränga igenom.

Det är viktigt att först ändå konstatera den stora samhörighet som finns i propositionen och i utskottets betänkande, även om ett antal motioner väckts i anledning av propositionen och sju reservationer är fogade vid betänkan-

Propositionen behandlar och föreslår nya regler om den familjerättsliga underhållsskyldigheten och innebär en fullständig revision av de civilrättsliga reglerna i föräldrabalken och giftermålsbalken, men den berör också annan lagstiftning. Huvudsyftet är att mildra underhållsörden för de underhållsskyldiga som har svag ekonomi.

Underhållsplikten blir i fortsättningen aldrig ovillkorlig – och det är ett viktigt konstaterande – utan blir beroende av föräldrarnas ekonomiska förmåga och barnens behov.

Det är en viktig förändring att det i lagen skrivs in en rätt för en förälder att förbehålla sig ett belopp för sitt eget underhåll när underhållsbidrag skall bestämmas. Till detta kommer en skälig kostnad för bostad samt försörjningsskyldighet mot barn som vistas hemma.

I vissa fall kan den underhållsskyldige förbehållas belopp för hemmavarande makes eller samboendes underhåll.

Övriga viktiga nyheter är att den underhållsskyldige får rättighet att göra avdrag på bidraget när han eller hon har haft barnet hos sig under en sammanhängande tid av minst fem dygn. Avdraget är 1/40 av underhållsbidraget för varje helt dygn som barnet vistas hos föräldern. Om den underhållsskyldige föräldern har barnet hos sig t. ex. en hel månad blir avdraget 3/4 av månadsbidraget. Detta gäller också då bidragsförskott utgår.

Preskriptionstiden för fordran på underhållsbidrag förkortas från tio till tre år. Det är en viktig reform just därför att de stora skulder som många underhållsskyldiga har dragits med har medfört att de ansett det ganska lönlöst att försöka behålla ett arbete för att kunna leva ett något så när människovärdigt liv.

En annan betydande förändring är att det införs rätt till underhållsbidrag och bidragsförskott vid gemensam vårdnad.

Jag skall nu inte säga något ytterligare allmänt om propositionen och utskottets betänkande utan går över till motionerna.

I motionen 1977/78:995 av Kerstin Andersson i Kumla m. fl. (s) hemställs att lagstiftningen som huvudregel skall föreslå gemensam vårdnad av alla barn.

I motionen 1977/78:1010 av Jörn Svensson m. fl. (vpk) innebär yrkandet att 1976 års beslut om gemensam vårdnad inte motarbetas utan förs ut i praktiken.

I samband med att lagutskottet år 1976 behandlade propositionen med förslag till nya vårdnadsregler hade utskottet att ta ställning till två motioner med yrkanden om att gemensam vårdnad skulle bli huvudregel. Det skedde i betänkandet LU 1975/76:33. Utskottet fann då att flera skäl talade mot att gemensam vårdnad infördes som huvudregel. Bl. a. skulle införandet av en sådan regel innan de ekonomiska frågorna lösts lagstiftningsvägen kunna medföra allvarliga konsekvenser för föräldrar med låga inkomster och svag ekonomi. Utskottet avvisade dock inte tanken på att ompröva frågan i framtiden.

Med anledning av en motion väckt under 1976/77 års riksmöte behand-

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

lades samma fråga åter, och i betänkandet anförde utskottet att motionsförslagen var föranledda av omsorgen om barnens bästa och i och för sig förtjänta att övervägas. Men då hade reglerna om gemensam vårdnad varit i kraft endast tre månader, och erfarenheterna var mycket begränsade. Det fanns därför ingen anledning att på nytt ta upp vårdnadsfrågorna till prövning. Utskottet förutsatte dock att regeringen skulle följa utvecklingen och ta de initiativ som kunde bli erforderliga.

När nu frågan om gemensam vårdnad som huvudregel åter är väckt vill utskottet erinra om att grunden för 1976 års vårdnadsreform varit omsorgen om barnets bästa. Möjligheten att låta gemensam vårdnad bestå vid äktenskapsskillnad har införts för att barnets intresse av bevarande av nära och goda förbindelser med båda föräldrarna skall kunna tillgodoses.

En gemensam rättslig vårdnad kan kanske också medverka till att onödiga och uppsplitande konflikter i vårdnadsfrågor undviks.

Det avgörande måste dock vara om införandet av gemensam vårdnad som huvudregel kan vara till gagn för barnet, som ju måste vara huvudpersonen vid vårt agerande.

Gemensam vårdnad har tydligen kommit till användning i begränsad omfattning enligt vad departementschefen hävdar och enligt vad utskottet har fått erfara vid förfrågningar i samband med besök hos olika myndigheter.

De ändrade reglerna om underhållsbidrag och bidragsförskott samt det förhållandet att bestämmelserna om bostadsbidrag redan är ändrade kan komma att medföra att inga föräldrar behöver avstå från gemensam vårdnad av ekonomiska skäl.

Förhoppningsvis kommer allt fler att utnyttja möjligheten till gemensam vårdnad, och inom utredningen om barnens rätt övervägs f. n. om man bör införa gemensam vårdnad som huvudregel vid äktenskapsskillnad.

Med hänsyn till detta anser utskottet att motionen 1977/78:995 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Jag yrkar alltså avslag på den motionen.

Beträffande motionen 1977/78:1010 bestrider inte utskottet att det kan ha förekommit att föräldrar blivit avrådade att söka gemensam vårdnad. Det är helt säkert riktiga uppgifter som Jörn Svensson uttalat här ifrån talarstolen för en stund sedan. Anledningen kan kanske ofta ha varit att möjligheterna att få ekonomiskt stöd har varit helt uteslutna enligt gällande lag.

Vid utskottets besök i Västerås träffade vi företrädare för socialförvaltningen – bl. a. familjerådgivningsbyrån – och för advokatbyråer. Bland dem fanns det inte någon allmänt negativ inställning till gemensam vårdnad. Utskottet har därför avstyrkt bifall till motionen. I detta sammanhang är det viktigt att också ta upp vad utskottet har skrivit på s. 84 i betänkandet:

”Utskottet har vid åtskilliga tillfällen framhållit behovet av information om ny lagstiftning. Genom detta lagstiftningsärende införs nya bestämmelser som har ingripande betydelse för makar, föräldrar och barn. Utskottet vill därför kraftigt stryka under att det är angeläget att en bred information om de nya reglerna och deras konsekvenser kommer till stånd. Erfarenheterna visar

emellertid att det är svårt att göra lagstiftarens intentioner kända. Detta illustreras av att, såsom utskottet ovan anfört, det fortfarande råder missuppfattning om innebörden av institutet gemensam vårdnad, oaktat reglerna härom varit i kraft i det närmaste två år. Det är därför av vikt att särskilt intresse läggs ned på utformningen av den information som skall spridas till allmänheten. Utskottet vill även framhålla betydelsen av att reformen och lagstiftarens syfte med den genom särskilda utbildningsinsatser görs väl kända hos personalen vid de rättsvårdande och sociala myndigheter och organ som kommer att handlägga frågor som har samband med lagstiftningen.”

Jag hoppas att Jörn Svensson, genom vad utskottet här har skrivit, blivit förvissad om att lagstiftningen också skall följas upp.

Gemensam vårdnad betyder inte faktisk eller praktisk delad vårdnad. Det är här missförstånd ofta har uppstått, så att föräldrar har delat upp vårdnaden och barnet har fått vistas än hos den ena och än hos den andra föräldern. Denna information är alltså väldigt viktig.

Jag yrkar härmed avslag på motionen 1977/78:1010.

Så kommer jag över till avdrag på underhållsbidrag och bidragsförskott. I propositionen föreslås att förälder som är underhållsskyldig i viss mån skall få dra av kostnader som uppkommer när barnet vistas hos henne eller honom.

Den huvudregel som propositionen föreslår och som utskottet instämmer i innebär enligt 7 kap. 4 § föräldrabalken att avdrag får göras med 1/40 av det månatliga underhållsbidraget för varje helt dygn av barnets vistelse. För att få detta avdrag måste föräldern ha barnet hos sig en sammanhängande tid av minst fem hela dygn. Dygnstiden räknas från kl. 00.00 till kl. 24.00.

I motionerna 1978/79:31 (vpk), 34 (s) och 37 (m) yrkas att bestämmelsen i 7 kap. 4 § föräldrabalken skall ändras i tre avseenden.

Motionärerna vill för det första att rätt till avdrag skall finnas om barnet vistas hos den underhållsskyldige föräldern under en sammanlagd tid av tre dygn under en kalendermånad, för det andra att vistelsen räknas i 24-timmarsperioder från den tidpunkt barnet togs emot och för det tredje att avdraget skall vara 1/30 av det månatliga underhållsbidraget.

Socialutskottet har yttrat sig och anser i sitt svar till lagutskottet att förslagen i propositionen innebär en rimlig avvägning mellan de delvis motstridiga intressena. Socialutskottet yrkar bifall till propositionen och avstyrker därmed motionerna.

Lagutskottet delar socialutskottets uppfattning, men vill också framhålla att föräldrarna när det gäller underhållsbidrag har frihet att avtala om att andra villkor än de som anges i huvudregeln skall tillämpas.

Föreligger särskilda skäl har domstolen också möjlighet att avvika från huvudregeln, t. ex. om barnet regelbundet besöker den bidragskyldige föräldern under kortare perioder än fem dygn.

Jag yrkar härmed avslag på motionerna 31, 34 och 37.

Slutligen tar jag upp de motioner som väckts i frågan om rättegångskostnad i underhållsmål.

I motionerna 1978/79:30 (vpk) och 38 (m) yrkas att riksdagen skall besluta att i föräldrabalken införa en bestämmelse av innehåll att den som för barnets talan skall ersätta motpartens rättegångskostnad om barnet blir förlorande part.

Förslaget att vårdnadshavaren, dvs. barnets ställföreträdare, skall kunna förpliktas att ersätta den underhållsskyldige för hans rättegångskostnader innebär, såsom utskottsmajoriteten framhåller, att person som inte är part i målet skall kunna åläggas kostnadsansvar. 1976 tog lagutskottet ställning till ett liknande motionsyrkande, och utskottet konstaterade då att en sådan regel var oförenlig med rättegångsbalkens regler och rättshjälppsystemet.

Någon anledning att ändra sitt ställningstagande har utskottet nu inte kunnat finna, och jag yrkar därför avslag på motionerna 30 och 38. Men utskottet vill påpeka att en vårdnadshavare som gör sig skyldig till försumlig processföring genom att t. ex. föranleda onödigt rättegång kan åläggas att jämte barnet solidariskt svara för den underhållsskyldiges rättegångskostnader enligt 18 kap. 7 § rättegångsbalken.

Innan jag avslutar mitt anförande skulle jag vilja något bemöta Jörn Svenssons motivering för vpk-förslagen om att 1/30 av det månatliga underhållsbidraget skall utgå och om hur dygnet skall räknas i tjugofyrtimmarsperioder. Alla människor räknar givetvis inte dygnet i praktiken från kl. 00.00 till kl. 24.00 – men jag tror ändå att utskottsfröslaget är riktigt. I motsats till Jörn Svensson fruktar jag nämligen att det kommer att bli oerhört svårt att reglera dagarna annars, eftersom uppgift ofta kunde komma att stå mot uppgift i fråga om när barnet lämnades och hämtades. Vi får väl försöka avvakta hur den här reformen verkar innan vi ändrar på den. Man kan ju stifta lagar, men tyvärr inte lagar om mänskligt beteende. Jörn Svensson vet ju lika väl som många av oss andra att just vårdnadsfrågorna kan utlösa väldigt stor irritation och ovänskap mellan vårdnadshavarna. Det är vår förhoppning att de reformer vi här har föreslagit skall kunna eliminera många av de onödiga konflikter som nu uppstår.

Vad beträffar förslaget om 1/30 av det månatliga underhållsbidraget är det kanske ändå rimligt att vårdnadshavaren får behålla en del av underhållsbidraget eller bidragsförskottet. Vi har väl som riksdagsledamöter fått många telefonsamtal från vårdnadshavare som visar att även om man från en del håll motser hela den här reformen med skepsis, är det framför allt tanken att man skulle bli av med hela underhållsbidraget när den underhållsskyldige tar hand om barnet som man har vänt sig emot. Jag tror att vi gör en rimlig avvägning om vi håller fast vid 1/40 så länge och ser hur reformen verkar.

Andra talare för utskottets majoritet har tagit upp andra väsentliga förslag i propositionen och i utskottets betänkande. Som helhet kan väl sägas att utskottet i stora och väsentliga delar har kunnat samla majoritet för propositionen 1978/79:12.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker inte att utskottstalet mannen har ordentligt motiverat utskottets ståndpunkter i de punkter jag skall ta upp. Jag skulle därför vilja ställa ett par direkta frågor till Margot Håkansson.

Man försöker nu förbättra möjligheterna att få jämkning av underhållsbidrag; man har alltså det som syfte. Tycker då Margot Håkansson att det är logiskt att behålla en ordning, när det gäller bestridande av rättegångskostnader, som innebär att, om den underhållsskyldige av domstolen rättvist befinnes skola ha ett nedsatt underhåll, hela den ekonomiska effekten av detta under kanske ett par år framåt skall fullständigt undanröjas bara därför att det inte finns någon som bestrider rättegångskostnader, utan den underhållsskyldige får göra det själv? Är det rätt att säga att man är ute för att förbättra situationen när man gör denna förbättring till en ren pappersseger, som betyder att den underhållsskyldige i annan form får betala det belopp som han enligt domstolsutslaget skulle åtnjuta själv? Tycker Margot Håkansson verkligen att det är rim och reson? Här är det en konflikt mellan den formella rättvisan och den materiella. Är det inte rimligare att låta den materiella rättvisan ha företräde?

Nästa fråga. Antag, för resonemangets skull, att jag är vårdnadshavare och att jag lämnar över mitt barn till barnets mamma kl. 7 på morgonen för att hon skall ha barnet hela den dagen och hela påföljande natt. Tycker då Margot Håkansson att det är rätt och rimligt att uppmuntra mig att skadeglatt säga till barnets mor att trots det arbete hon lagt ned hela dagen, trots att hon har varit bunden av att barnet har varit hos henne påföljande natt skall hon inte få göra några avdrag? Lagutskottet har bestämt, skulle jag då säga, att du inte får göra avdrag för detta arbete. Om mamma tar över barnet kl. 7 – då mammans klocka är 7 är pappas klocka som regel också 7, så någon större tvist på den punkten behöver inte råda – kräver all praktisk rim och reson att hon också skall få ersättning för det arbete hon utför. Är man en förnuftig människa med sinne för rättvisa är det alltid lättare att anpassa sådana här ekonomiska bestämmelser till den praktiska verkligheten än till abstrakta dygnsprinciper, som dess bättre mycket få människor lever efter.

MARGOT HÅKANSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är möjligt att Jörn Svensson tycker att jag har dåliga motiveringar. Jag skall inte betala med samma mynt. Jag tycker att var och en får tala för sina motiveringar.

Jag anser emellertid att det finns möjlighet för lagstiftarna att se över frågan om rättegångskostnaderna med anledning av utskottets uttalande om motionen 36. Om Jörn Svensson slår upp s. 79 i utskottets betänkande kan han mitt på sidan läsa följande stycke:

”Med hänsyn till det anförda kan utskottet ansluta sig till den i motionen 36 framförda uppfattningen att de nuvarande reglerna om rättegångskostnad i underhållsmål inte är helt tillfredsställande. Enligt utskottets mening bör bestämmelserna därför bli föremål för översyn. Det får ankomma på regeringen att närmare överväga i vilken ordning en sådan översyn skall ske.

Vad utskottet nu anfört med anledning av motionen bör ges regeringen till känna.”

Detta uttalande avser visserligen inte Jörn Svenssons motion utan en motion av Martin Olsson m. fl. (c), men frågan om rättegångskostnaderna kommer ändå att ses över. Och enligt praxis brukar man i sådana sammanhang titta på samtliga motioner och utskottets uttalanden.

När det gäller dygnsprincipen vill jag säga att det kan förefalla orimligt att börja räkna kl. 00.00. Men jag vidhåller ändå uppfattningen att det kommer att bli oerhört svårt att beräkna avdraget om man har att utgå från alla möjliga tider på dygnet och om man dessutom inte kan komma överens om vid vilken tidpunkt barnet hämtats och lämnats.

Jag vill än en gång betona att jag inte tror att Jörn Svensson kommer att tvista om det när han lämnar över sitt barn och inte många andra heller. Men av erfarenhet vet jag att det många gånger tyvärr finns anledning till tvister. Låt oss därför först se hur denna regel verkar. Om det blir otympligt får väl denna liksom annan lagstiftning ses över och reformeras.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Detta var ju mycket tacknämliga och nyanserade synpunkter. Jag vill dock göra Margot Håkansson uppmärksam på att om man är beredd att diskutera en ändring av bestämmelsen när det gäller rättegångskostnaden i jämkningsmål, då måste man också vara beredd att uppge den princip som utskottet försvarar.

Utskottet säger att man inte tycker att det är rimligt att man ålägger en person rättegångskostnader som inte formellt är part i målet. Vi hävdar att vi kan göra det, därför att vederbörande reellt är part i målet. Det är den principen som utskottet hakat upp sig på. Om man nu, som Margot Håkansson, är beredd att i framtiden gå reformsträvandena på denna punkt till mötes måste man uppge denna formella princip – det kommer man inte ifrån.

Sedan till principerna för dygnsberäkningen. Om man har syftet – som utskottet uttryckligen påstår sig ha – att försöka underlätta för människor, att försöka undvika att de råkar i tvist, då måste det väl ändå – det vidhåller jag, och det tror jag inte Margot Håkansson öppet vågar förneka – vara bättre med regler som så nära som möjligt ansluter till en normal praktisk verklighets krav och inte laborera med teoretiska och abstrakta beräkningsprinciper, som av de berörda kan uppfattas som både opraktiska och orättvisa och som därför kan leda till tvist; de överensstämmer inte med en normal dygnsrytm.

Det utskottet förordar innebär t. ex. att för att få avdrag för fem dygn måste man i praktiken ha barnet i sex dygn. Och om man har barnet mycket ofta men varje period mindre än fem dygn får man inget avdrag alls. Man kan med den här principen ha barnet mycket och åsamkas stora kostnader för det utan att få något avdrag alls. Då skall man i särskild ordning begära att få sådant eller föra särskilda resonemang om det, i stället för att få lagens stöd för principen att man skall ha avdrag. Vpk har föreslagit att man skall få avdrag även för kortare tid än fem dygn. Vi föreslår att avdragsrätten skall inträda

redan efter tre faktiska dygn, 3 x 24 timmar. Då får föräldrarna större frihet att göra upp om umgänget med barnet, och samtidigt följer avdragsbestämmelserna på ett relativt smidigt sätt den faktiska verkligheten. Detta måste leda till tvister i mindre utsträckning och därmed vara gynnsamt för det syfte som utskottet påstår sig vilja främja men i praktiken icke främjar med sina abstrakta beräkningar.

MARGOT HÅKANSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Formellt eller icke formellt – det jag har sagt om att man i en framtida lagstiftning givetvis kan se över allt det här är väl kanske tillräckligt. Jag är inte beredd att ge upp de synpunkter jag här har framfört. Jag vidhåller utskottets uppfattning i den frågan.

När det gäller dygnsprincipen kan jag till viss del hålla med Jörn Svensson om att det är orimligt att räkna från kl. 00.00 till 24.00. Men ur rättslig och praktisk synpunkt kan det vara värt att se om inte denna reform kommer att föra med sig det bästa resultatet. Att beräkna avdraget från väldigt olika tider på dygnet tror jag kan leda till stora svårigheter. Skulle motsatsen visa sig får det väl ske en översyn.

I utskottsbetänkandet liksom i propositionen har man kommit till resultatet att det är praktiskt ogenomförbart att medge avdrag på underhållet för så kort tid som tre dygn. Jag håller med om att det är orättvist att de underhållsskyldiga föräldrar som har en tät och nära kontakt med sina barn och som ofta har dem hemma hos sig inte får göra något avdrag. Men den underhållsskyldige som har en så tät och nära kontakt med sina barn bör inte ha någon större svårighet att upprätta ett särskilt avtal med vårdnadshavaren om avdrag i underhållsplikten.

Jag tror alltså det är litet onödigt att göra detta till en konfliktorsak. Men en allmän regel om avdragsrätt i sådana fall tror jag skulle medföra stora bekymmer och besvär, inte minst för dem som skall räkna ut avdraget. Reformen måste ju vara sådan att den fungerar i framtiden.

EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag betraktade frågan om de underhållsskyldigas förmåga att betala sitt underhåll som familjelagssakkunnigas viktigaste fråga när vi hade att behandla detta komplex. Vårt förslag på det området var också det viktigaste i det betänkande som lades fram. Jag vidhåller naturligtvis den uppfattningen nu när lagutskottet har kommit med sitt betänkande, vilket vi skall ta ställning till i dag.

Det talas mycket om de utslagna i dagens samhälle, och vi vet att det finns många sådana människor. Bland de politiskt fattiga, som vi brukar kalla dem, och bland dem som har det ekonomiskt svårt finns det de som faktiskt går under. Vår viktigaste uppgift här i riksdagen i detta sammanhang är att försöka komma till rätta med problemen, med färre utslagna och mindre bekymmer som följd. När vi i familjelagssakkunniga satte oss ned och försökte finna en lösning på detta problem började vi med att se på bidragsförskottslagen och återkraven därifrån. Det är där som huvudpro-

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

blemet finns. De som har det besvärligt begär bidragsförskott, varpå samhället träder in som återkravsberättigad part. Det hela blir alltså en ekonomisk fråga mellan samhället och den underhållsskyldige.

När vi funderade över hur man rättsligt kunde gå till väga sade vi oss att undantag redan hade gjorts för de bidragsberättigade. Bidragsförskott utgår till dem som inte har något fastställt underhåll på grund av att faderskapet inte är fastställt. Det ges också utfyllnadsbidrag till dem som har ett underhåll som är mindre än bidragsförskottet, vilket under senare tid har uppgått till 40 % av basbeloppet. Alltså hade man för den bidragsberättigade gjort en särskilnad mellan avtal och dom å ena sidan och bidragsförskott å andra sidan. Då är givetvis steget inte så förfärligt långt till att fråga: Kan man inte göra detsamma när det gäller den underhållsskyldige? Det var den underhållsskyldiges situation det framför allt gällde och det var också detta som riksdagen begärde i sin skrivelse till regeringen för ett par år sedan.

Vi framlade ett sådant förslag, som i stort sett gick ut på att försäkringskassorna, som nu har hand om bidragsförskottet sedan ett tag tillbaka, skall göra en fortlöpande prövning efter en viss ekonomisk norm. Den normen kan man diskutera och den har diskuterats i dag. Familjelagssakkunniga angav en modell. Det fanns också en motion från socialdemokratiskt håll om det s. k. förbehållsbeloppet. I det föreliggande förslaget kommer det att ha betydelse när det gäller att fastställa underhållsbidrag via avtal och dom. Däremot biträder propositionen och utskottsmajoriteten inte det som jag betraktar såsom ett huvudförslag, nämligen att lägga prövningen på försäkringskassorna. Detta förslag fick ganska gott gensvar från remissinstanserna. Även justitieministern har anslutit sig i princip till detta förslag men säger att man f. n. inte kan biträda detsamma och att frågan utreds av den kommitté som sysslar med de ensamståendes ekonomiska problem.

Det finns två hakar i detta resonemang. Den ena var vi helt på det klara med i familjelagssakkunniga, vilket även gäller reservationen 5. Jag tänker på den administrativa biten. Har försäkringskassorna i dagens läge personal och administrativa möjligheter att klara detta? Vi har förklarat: Det har de inte f. n. De sakkunniga sade att detta bör utredas vidare, vilket i och för sig inte behöver ta så lång tid. Det bör vara klart inom kort. Till slut blir frågan: Vill man göra det eller inte?

Man anar emellertid även andra motiv bakom, framför allt ekonomiska. Majoriteten är inte beredd att fatta ett sådant beslut. I dag står tvisten mellan om riksdagen inte skall göra något särskilt påpekande i en skrivelse till regeringen, eller om vi skall biträda reservationen, som säger att riksdagen i en skrivelse till regeringen skall begära tilläggsdirektiv. Det betyder i stort sett att den kommitté som skall syssla med samhällsstödet till de ensamstående får avge ett delbetänkande. Kommittén får ta upp detta med förtur.

I socialdemokraternas reservation nr 5 till lagutskottets betänkande föreslås att en skrivelse skall avges till regeringen om att detta ärende tas upp med förtur. Jag vill naturligtvis yrka bifall till detta förslag. Det gäller att förbättra situationen för dem som har det svårast i samhället. Vi kan inte acceptera att denna utslagning fortsätter, och detta är ett förslag som skulle

kunna lösa det problemet.

Majoriteten har ett annat motiv också, och det är att man naturligtvis kan ändra domen eller avtalet. Javisst, men det fordras ju ett initiativ för detta, och de som har samlat på sig stora skulder, de som har gått ner sig i träsket, för att ta ytterligheten här, går inte till domstol och väcker talan, utan de sitter fast i eländet. Det förslag som föreligger om ändring av avtal och dom tillfredsställer därför egentligen bara de människor som har kraft nog att själva ta ett initiativ, medan vårt förslag går ut på att försäkringskassan fortlöpande skall pröva den underhållsskyldiges ekonomiska situation och bedöma hur mycket han eller hon kan betala i det givna ögonblicket.

Jag yrkar bifall, herr talman, till reservationen 5 vid lagutskottets betänkande nr 9.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! I inledningen till den proposition som vi nu behandlar står det helt kort att reformen innefattar en fullständig revision av de civilrättsliga reglerna i föräldrabalken och giftermålsbalken men också berör annan lagstiftning. Det är naturligtvis riktigt, även om det här inte gäller ett slutgiltigt ställningstagande till giftermålsbalkens utformande.

Helt naturligt har debatten här i kammaren i dag kommit att i första hand beröra de delar av propositionen och de i anledning av denna avgivna motionerna där ledamöterna av lagutskottet har haft olika uppfattning och i vilka frågor reservation har avgivits. Jag skall därför uppehålla mig litet mera allmänt vid de förändringar som nu kommer till stånd och som kanske kan väntas komma till stånd senare.

Lagstiftningen om underhåll har under årens lopp ändrats men kan i sina huvuddrag föras tillbaka till de lagar på familjerättens område som kom till omkring 1920. Förändringarna i samhället under tiden därefter har fört med sig att de familjerättsliga underhållsbestämmelserna inte längre har riktigt samma betydelse för den enskildes trygghet och ekonomiska situation. Samhället har genom stöd i olika former till barn och ungdomar tagit över en del av de kostnader som förut måste täckas genom underhållsbidrag. Kvinnornas ökade ekonomiska självständighet har också fått till följd att de nu för tiden mera sällan är hänvisade till det underhåll som de kan erhålla från make.

Ändå står det klart att lagstiftningen om underhåll spelar en mycket stor roll i dagens samhälle. Andra drag i utvecklingen än de nämnda har medverkat till detta. Här har förut påpekats att antalet äktenskapsskillnader har ökat betydligt, och det har blivit vanligare att män och kvinnor bor tillsammans och bildar familj utan att vara gifta. Åtskilliga av dessa samboendeförhållanden blir inte heller bestående, och följderna har blivit att de fall då frågan om underhåll till barn aktualiseras numera är mångdubbelt fler än tidigare. Förut i dag har nämnts siffran en halv miljon barn till föräldrar som inte är gifta med varandra och som inte lever tillsammans.

Efter 1973 års reform är giftermålsbalken tämligen sönderslagen. Tre kapitel har helt utgått: 1 kap. om trolovning, 10 kap. om återgång och 14 kap.

Nr 53

Onsdagen den
13 december 1978

---

*Underhåll till barn
och frånskilda,
m. m.*

om medling. Redan detta har medfört förändringar i balken. 1920 års giftermålsbalk var så disponerad att man i princip följde ett äktenskap från början till slut. Efter trolovning, äktenskapshinder, lysning/hindersprövning och vigsel följde ett antal kapitel som angav vad som under äktenskapets bestånd gällde i fråga om personliga och ekonomiska rättsverkningar. Därefter följde de olika upplösningstinstituterna – återgång, hem- och äktenskapsskillnad, dödsfall – samt det gemensamma bodelningskapitlet. Sist gavs bestämmelser om rättegången.

Den här dispositionen har medfört vissa nackdelar. Den innebär bl. a. att bestämmelser om de ekonomiska rättsverkningarna återfinns på flera ställen. Man finner t. ex. bestämmelser om underhåll under äktenskapets bestånd i 5 kap. och bestämmelser om underhåll efter äktenskapsskillnad i 11 kap. Underhållet under betänketiden bestäms alltså enligt regler i 5 kap. och underhållet under tiden efter upplösningen enligt regler i 11 kap. Också i många andra fall leder systematiken, som den nu är, till vissa upprepningar.

I det fortsatta arbetet kommer naturligtvis familjelagssakkunniga att ta hänsyn till kravet på en förbättrad systematik. Man kan naturligtvis tänka sig en avdelning, i vilken man sammanför de bestämmelser som avser ingående och upplösning av äktenskap, och en annan avdelning, där man tar upp bestämmelser om de ekonomiska rättsverkningarna, uppdelade på skilda kapitel, t. ex. Underhåll, Makars bostad och bohag, Delningsgrunden vid bodelning, Förrättande av bodelning, Registrering av gåva, osv.

En sådan mer saklig uppdelning kan sägas innebära ett närmande till dansk och norsk lag, där man behandlar de formella reglerna om ingående och upplösning i en lag och reglerna om äktenskapets rättsverkningar i en annan. Jag vill här gärna betona angelägenheten av att det sker ett sådant närmande inom den nordiska lagstiftningen. Många påstår att kontakterna mellan familjelagssakkunniga i Sverige och motsvarande utredningar i de andra nordiska länderna inte är tillräckliga. Man har övergivit alla krav på överensstämmelse i lagstiftningen i de olika nordiska länderna, sägs det. Jag vill gärna att det kommer till protokollet att jag inte delar uppfattningen att kontakten är dålig. Inför praktiskt taget varje ställningstagande låter sig familjelagssakkunniga underrättas om förhållandena i de andra nordiska länderna och vilka förändringar som övervägs i dessa länder av de utredningar som arbetar med liknande eller i många fall samma frågor som vi behandlar inom familjelagssakkunniga.

Det var naturligtvis glädjande att kunna konstatera att familjelagssakkunnigas förslag fick ett så gynnsamt mottagande under remissbehandlingen och att man på många håll betonat vikten av att det sker en översyn av lagstiftningen i dessa frågor och av att föreslagna ändringar också kommer till stånd.

Riksdagens begäran om en delreform av reglerna för underhållsbidrag till barn hade sin grund i ett konstaterande att nuvarande regelsystem vid tillämpningen ofta leder till betydande svårigheter för de underhållsskyldiga. Det har framhållits i praktiskt taget varje anförande i dag. Men jag vill erinra

Evert Svensson om – och tala om för Lennart Andersson – att innan riksdagen framställde denna begäran, hade frågan väckts internt inom familjelagssakkunniga, där vi alla, precis som Lennart Andersson, varit föremål för påtryckningar från socialarbetare, kamrerare ute i bygderna och enskilda människor, som kände sig gravt misshandlade av den gällande lagstiftningen. Vi var alltså inom familjelagssakkunniga medvetna om dessa problem och tog upp dem till interna diskussioner redan innan riksdagens begäran så småningom kom.

Flera punkter i det förslag som vi nu diskuterar syftar till att förbättra de underhållsskyldigas situation. Hit hör förslaget att lagfästa principen att underhållsskyldigheten inte är ovillkorlig, att förkorta preskriptionstiden för fordringar på underhållsbidrag och att dämpa indexhöjningarna av bidragen.

Jag skulle vilja rikta två personliga varningar för framtiden med anledning av vad som kommit fram i debatten här och med anledning av vad jag funnit vid läsning av propositionen.

Det talas så mycket om bidragsförskott att man nästan börjar tro att det jämföras med barnbidrag och betraktas som ett bidrag som det vore en förmån för varje barn som icke har sammanboende föräldrar att få. Det är alldeles riktigt att barnet har rätt till bidragsförskott, men det primära är föräldrarnas egen underhållsskyldighet gentemot barnen. Vi måste komma ihåg att bidragsförskottet är till för att hjälpa dem som inte kan betala underhållet till barnen. Men det är trots allt många som betalar underhåll, och dem skall vi inte glömma bort. Det är antagligen majoriteten som betalar underhåll utan att behöva utnyttja bidragsförskott och de regler som är förknippade med detta.

En annan sak som bör nämnas – och den frågan har diskuterats på olika håll – är avdragen när barnet vistas hos den förälder som inte har vårdnaden om barnet. Man kan ha kommit överens om att barnet skall hämtas vid en viss tidpunkt, men sedan görs inte detta i realiteten, utan för att man skall få ett avdrag hämtas barnet senare, osv. Detta är naturligtvis en sak som kammaren inte kan göra någonting åt, men det får inte bli så att föräldrar, när barnen skall vistas hos den ena eller den andra av dem, i första hand anlägger ekonomiska bedömningar: om jag har kvar barnet åtta timmar till, eller om jag hämtar det tidigare, tjänar jag på det. Jag vill uttala en varning för det förfarings sättet, eftersom det verkligen inte vore riktigt i lagens mening. Vi har i utredningen försökt komma fram till regler som skall verka till familjens bästa, och vi får hoppas att ekonomiska bedömningar inte skall bli avgörande för barnens möjligheter att vara tillsammans med sina föräldrar.

Herr talman! Jag skulle vilja beröra en enda fråga till.

År 1973, när familjelagssakkunnigas betänkande behandlades i kammaren och de ändrade reglerna för äktenskapets ingående och upplösning antogs av riksdagen, föreslogs bl. a. av majoriteten i familjelagssakkunniga – utredningen hade alltså föreslagit det – att 1 § i giftermålsbalkens 5 kap. icke skulle vara kvar. Remissinstanserna biträdde emellertid inte detta förslag, och föredragande statsrådet anförde också att det inte förelåg något påtagligt

behov av att slopa bestämmelserna i 5 kap. 1 § vid en partiell reform av giftermålsbalken. Sedan framställdes kravet på att man skulle byta ut orden att man och hustru är skyldiga varandra "trohet och bistånd" mot orden "lojalitet och hänsyn". Majoriteten i familjelagssakkunniga har i det betänkande som ligger till grund för dagens behandling föreslagit att 5 kap. 1 § skall lyda: "Man och hustru skall visa varandra lojalitet och hänsyn. De skall gemensamt vårda hem och barn och i samråd verka för familjens bästa."

I propositionen finns inte detta förslag med, vilket jag tacksamt noterar, eftersom jag hade reserverat mig på den punkten. Ännu mer glädjande är det att de socialdemokratiska ledamöterna i lagutskottet icke har fört fram krav på en sådan förändring i en reservation. Herr talman! Jag tar detta som ett tecken inför framtiden på att den nuvarande justitieministern och hans efterföljare i framtiden inte längre behöver känna sig bundna av ett upprepat riksdagsbeslut i denna fråga. Jag har hela tiden själv ansett att paragrafen skall ha den utformning som den nu har. Det gör jag därför att jag tror att den lydelse som den nu får i sin djupaste innebörd är väl förenlig med den uppfattning som majoriteten av vårt folk hyser. Trohetskravet uttrycker i första hand en etisk värdering och omfattar mycket mer än den sexuella samlevnaden. Det är makarna själva som lägger sin egen innebörd i orden om äktenskapet, och det är deras vilja och förmåga som utgör grunden för utvecklingen av deras personliga gemenskap. Ett borttagande av trohetskravet ur äktenskapslagstiftningen skulle kunna påverka människor till uppfattningen att det räcker med lojalitet och hänsyn och därmed bidra till att försvåra samlevnaden makar emellan. Det har i dag också betydelse för människor vilken inställning lagstiftningen har och vilken syn på äktenskapet de möter hos omgivningen. Därtill kommer att lojalitet och hänsyn inte är för äktenskapet specifika yttringar, utan utgör företeelser som borde återfinnas i alla relationer människor emellan. Om sådana allmänna handlingsregler tycker jag inte det finns skäl att lagstifta.

Herr talman! Arbetet med översyn av den familjerättsliga lagstiftningen är på intet sätt avslutat.

Familjelagssakkunniga håller på med frågor berörande ekonomiska rättsverkningar såväl för gifta som för samboende och vad som skall ske med deras egendom vid upplösning av deras familjegemenskap. Det gäller detta och det gäller arvsrättsliga regler, bodelningsregler, successionsfrågor och mycket mera.

Vetskapen om att de förändringar som kommer att bli följden av vårt arbete kommer att behandlas på samma noggranna sätt som nu har skett både i justitiedepartement och i lagutskott gör arbetet i familjelagssakkunniga, med den nyare och modernare utformningen av den familjerättsliga lagstiftningen, intressant och inspirerande.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! För att skapa jämvikt i debatten och för att framhålla att lagutskottet inte fört en ensidig diskussion om enbart de underhållsskyldigas ställning vill jag påminna om att vi i lagutskottet försökt göra en skäligen

avvägning, där vi självfallet också har tagit hänsyn till de underhållsberättigades, i allmänhet kvinnornas, situation och barnens intressen.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! I verkligheten är vi glädjande nog mycket eniga om vad som behöver göras på detta område för att lätta de underhållsskyldigas tidigare alltför tunga bördor. Det har talats mycket om familjelagssakkunnigas förslag här, och eftersom jag själv sedan hösten 1976 är ledamot där, kanske även jag med några ord kan få beröra det förslaget.

Det förslag som vi lade fram var helt enkelt att försäkringskassorna skulle anpassa återkraven på utbetalade bidragsförskott alltefter den betalningsskyldiges betalningskapacitet, med hänsyn till underhållsbörda osv. Det tyckte vi i utredningen var ett bra förslag, under förutsättning att försäkringskassorna skulle ha möjlighet att klara uppgifterna och få erforderliga resurser för detta.

Med vårt förslag skulle det strängt taget inte ha någon betydelse vilka underhåll som var fastställda av domstolen eller vad som hade avtalats, utan återkravet skulle anpassas genom de regler som var utfärdade för försäkringskassorna.

Ser vi på remissbehandlingen av frågan, finner vi att remissinstanserna var splittrade. Jag vill minnas att man även i riksskatteverket, som närmast skulle bli ansvarigt för detta, inte var beredd att omedelbart åta sig dessa uppgifter. Mot bakgrund därav har departementschefen stannat för att förslaget, som han säger, i vart fall inte nu bör genomföras, men samtidigt har han uttalat sig positivt om förslaget i fråga.

De socialdemokratiska representanterna har talat mycket om reservationen 5, där man vill ha ett tillkännagivande för regeringen, innebärande att riksdagen skulle uttala sig för att familjelagssakkunnigas förslag skulle genomföras. Men vad som har inträffat sedan familjelagssakkunnigas delbetänkande framlades för ett och ett halvt år sedan är att dåvarande socialministern Rune Gustavsson i september i fjol fick rätt att tillsätta en utredning om samhällsstödet till ensamstående föräldrar. Utredningen skall se över detta spörsmål i ett vidare perspektiv, såsom vi kan se om vi läser direktiven. Kommittén skall göra en allsidig genomgång av stödformer och stödbehov för föräldrar. Eftersom bidragsförskottsdelen och återkraven utgör en mycket betydelsefull fråga och gäller stora belopp kanske det är riktigast att riksdagen nu inte föregriper det arbete som kommittén har fått till uppgift att genomföra. Vi bör nöja oss med att tillstyrka propositionen och ansluta oss till majoritetens synpunkter på frågan. Vi i utskottsmajoriteten utgår från att kommittén kommer att se över de här frågorna, och även vi har uttalat oss positivt om familjelagssakkunnigas förslag på den här punkten.

EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Både Martin Olsson och jag har varit riksdagsledamöter några år. Vi vet därför att positiva skrivningar ibland kan ha alltför ringa effekt och att det enda som ger ordentlig effekt är att man skriver direkt till regeringen

Nr 53

Onsdagen den
13 december 1978

---

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

och begär någonting. Utredningens arbete kommer, såvitt jag förstår, att ta lång tid. Jag utgår självfallet ifrån att utredningen tar upp den här frågan. Men det kommer att dröja. Jag känner en rädsla för det, Martin Olsson, och den här frågan är så pass allvarlig att den bör behandlas så fort som det över huvud taget är möjligt. Det resultatet skulle man kunna nå genom att utfärda tilläggsdirektiv. Även vi har accepterat att utredningen bör arbeta vidare, men vi vill ge förtur åt den här frågan. Det betyder ju att man får ett delbetänkande.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Skillnaden är väl bara för det första att vi inom utskottsmajoriteten litar på att kommittén tar upp den här frågan och för det andra att vi inte genom tilläggsdirektiv vill binda kommittén i dess arbete. Remissopinionen har, som jag tidigare nämnde, varit splittrad. Efter att ha tagit del av den har både regeringen och utskottsmajoriteten kommit fram till att det inte nu skall göras bindande uttalanden. Jag tror att med det uppdrag som kommittén har kommer över huvud taget frågorna om samhällets stöd till de ensamstående föräldrarna och deras situation kontra samboende föräldrars att få den allsidiga belysning som vi ser fram emot.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen 1977/78:995 av Kerstin Andersson i Kumla m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 995 av Kerstin Andersson i Kumla m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 290
Nej – 25
Avstår – 1

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen 1977/78:1010 av Jörn Svensson m. fl., och förklarades den förra proposi-

tionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 2 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1010 av Jörn Svensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304

Nej - 14

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Lennart Andersson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lennart Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Lennart Andersson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lennart Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 162

Nej - 156

Mom. 5-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 10

TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande ändrad lydelse av 7 kap. 4 § föräldrabalken och därefter i fråga om utskottets hemställan i övrigt under detta moment.

Nr 53

Onsdagen den
13 december 1978

---

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

Ändrad lydelse av 7 kap. 4 § föräldrabalken

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 31 av Lars Werner m. fl., nr 34 av Olle Göransson och Kerstin Andersson i Kumla samt nr 37 av Alf Wennerfors, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 10 såvitt avser ändrad lydelse av 7 kap. 4 § föräldrabalken röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 31 av Lars Werner m. fl., nr 34 av Olle Göransson och Kerstin Andersson i Kumla samt nr 37 av Alf Wennerfors.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 292
Nej - 25
Avstår - 1

Utskottets hemställan i övrigt
Bifölls.

Mom. 11 och 12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av Inger Lindquist och Bo Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inger Lindquist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 13 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av Inger Lindquist och Bo Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inger Lindquist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 270
Nej - 48

Mom. 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av Lennart Andersson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lennart Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 14 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av Lennart Andersson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lennart Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 162

Nej – 155

Mom. 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av Lennart Andersson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lennart Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 15 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av Lennart Andersson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lennart Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 162

Nej – 154

Mom. 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av Inger Lindquist och Bo Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inger Lindquist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 53

Onsdagen den
13 december 1978

---

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

Nr 53

Onsdagen den
13 december 1978

*Underhåll till barn
och fränskilda,
m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av Inger Lindquist och Bo Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inger Lindquist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 257
Nej – 54
Avstår – 5

Mom. 17 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 30 av Jörn Svensson och nr 38 av Alf Wennerfors, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 17 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 30 av Jörn Svensson och nr 38 av Alf Wennerfors.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 300
Nej – 17

Mom. 17 b–23

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 6 Föredrogs

Trafikutskottets betänkande

1978/79:8 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 7 Ekonomiskt stöd till vissa rederiföretag

Nr 53

Onsdagen den
13 december 1978

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1978/79:9 med anledning av propositionen 1978/79:35 om ekonomiskt stöd till vissa rederiföretag jämte motioner.

*Ekonomiskt stöd
till vissa rederiföretag*

I propositionen 1978/79:35 hade regeringen (kommunikationsdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. till Bidrag till Broströms Rederi AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 80 000 000 kr.,
2. till Lån till Broströms Rederi AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 250 000 000 kr.,
3. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti för lån på 250 000 000 kr. som Broströms Rederi AB avsåg att ta upp för omläggning av tidigare lämnade statsgaranterade lån,
4. till Lån till Saléninvest AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 200 000 000 kr.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås ett tidsbegränsat ekonomiskt stöd till Broströms Rederi AB och Saléninvest AB.

Stödet till Broströms innebär bl. a. ett villkorslån om 250 milj. kr. och ett kontantbidrag i form av ett engångsbelopp av 80 milj. kr.

För Saléns del innebär de direkta stödåtgärderna ett villkorslån om högst 200 milj. kr.

Som villkor för stödet gäller att företagen upprätthåller den svenskbaserade rederiverksamheten på viss nivå.”

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1978/79:156 av Karl Hallgren (vpk) och Jörn Svensson (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen beslutade avslå propositionen 1978/79:35,
2. att riksdagen hemställde hos regeringen om att åtgärder vidtogs för att upprätta nytt avtal med Broströms Rederi AB och Saléninvest AB där som villkor för lån uppställdes bevarad sysselsättningsnivå inom resp. rederi, samt

1978/79:157 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om en sjöfartspolitisk proposition,
2. att begära att regeringen krävde att berörda rederier redovisade en strukturplan för sin verksamhet,

Onsdagen den
13 december 1978

*Ekonomiskt stöd
till vissa rederifö-
retag*

3. att avslå regeringens förslag om Bidrag till Broströms Rederi AB och Lån till Broströms Rederi AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 och att i stället till Lån till Broströms Rederi AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 330 000 000 kr.,

4. att de föreslagna lånen till Broströms Rederi AB och Saléninvest AB skulle ges i form av konvertibla skuldebrev,

5. att ge regeringen till känna vad som anförts om styrelserepresentation och revisorer i Broströms Rederi AB och Saléninvest AB.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:156, yrkandet 2, om upprättande av nytt avtal med Broströms Rederi AB och Saléninvest AB,

2. att riksdagen skulle

a. avslå motionen 1978/79:157, yrkandet 1, om en sjöfartspolitisk proposition,

b. avslå motionen 1978/79:157, yrkandet 2, om en strukturplan för berörda rederier,

3. att riksdagen skulle

a. med bifall till regeringens förslag samt med avslag på motionerna 1978/79:156, yrkandet 1 i motsvarande del, och 1978/79:157, yrkandet 3,

dels till Bidrag till Broströms Rederi AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 80 000 000 kr.,

dels till Lån till Broströms Rederi AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 250 000 000 kr.,

b. med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1978/79:156, yrkandet 1 i motsvarande del, till Lån till Saléninvest AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 200 000 000 kr.,

c. med bifall till regeringens förslag avslå motionen 1978/79:157, yrkandet 4, om utformningen av de nämnda lånen,

d. med bifall till regeringens förslag avslå motionen 1978/79:157, yrkandet 5, om styrelserepresentation och revisorer i Broströms Rederi AB och Saléninvest AB,

4. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1978/79:156, yrkandet 1 i motsvarande del, bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti för lån på 250 000 000 kr., som Broströms Rederi AB avsåg att ta upp för omläggning av tidigare lämnade statsgaranterade lån.

Följande två reservationer hade avgivits av Sven Mellqvist, Essen Lindahl, Kurt Hugosson, Birger Rosqvist, Olle Östrand, Rune Johansson i Åmål och Margit Sandéhn (samtliga s):

1. beträffande en sjöfartspolitisk proposition och behovet av en strukturplan m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle

a. med bifall till motionen 1978/79:157, yrkandet 1, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om en sjöfartspolitisk proposition,

b. med bifall till motionen 1978/79:157, yrkandet 2, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om en strukturplan för de i propositionen berörda rederiernas verksamhet,

2. beträffande låneformerna och det särskilda kapitaltillskottet samt frågan om styrelserepresentation och revisorer i de båda rederiföretagen, vari reservanterna ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen skulle

a. med avslag på regeringens förslag och motionen 1978/79:156, yrkandet 1 i motsvarande del, samt med bifall till motionen 1978/79:157, yrkandet 3, till Lån till Broströms Rederi AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 330 000 000 kr.,

b. med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1978/79:156, yrkandet 1 i motsvarande del, till Lån till Saléninvest AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 200 000 000 kr.,

c. med avslag på regeringens förslag och med bifall till motionen 1978/79:157, yrkandet 4, besluta att de under a och b angivna lånen skulle ges i form av konvertibla skuldebrev,

d. med avslag på regeringens förslag och med bifall till motionen 1978/79:157, yrkandet 5, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om styrelserepresentation och revisorer i Broströms Rederi AB och Saléninvest AB.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Större delen av den svenska sjöfartsnäringen befinner sig i en mycket allvarlig kris. Det gäller i synnerhet varvsindustrin men också i hög grad rederinäringen. Alla inser att mycket omfattande samhällsinsatser är nödvändiga, och vi menar från socialdemokratiskt håll att dessa insatser bör ske inom ramen för en långsiktig och planmässig näringspolitik.

En sådan politik bör för det första utformas så att de stora och nödvändiga samhällsinsatserna ligger i linje med och underlättar lösningar som i ett längre perspektiv kan bedömas vara marknadsmässigt riktiga. Samtidigt måste för det andra också de samhälleliga kraven på att omställningar skall ske i socialt acceptabla former tillgodoses. Omställningar som resulterar i en omfattande arbetslöshet kan inte accepteras från samhällsekonomiska, sociala eller mänskliga synpunkter.

Sjöfartskrisen omfattar, som jag inledningsvis sade, inte bara varvsindu-

Onsdagen den
13 december 1978

*Ekonomiskt stöd
till vissa rederifö-
retag*

strin – som vi f. ö. kommer att diskutera här i nästa vecka – utan krisen omfattar till stor del också den svenska rederinäringen. Läget inom rederinäringen kännetecknas av låga fraktsatser och en betydande överkapacitet. Detta har för många rederiföretag resulterat i betydande ekonomiska problem, i fråga om såväl likviditet som soliditet. Vi har under det senaste året fått uppleva hur vissa rederier formligen har försvunnit – jag kan nämna Gränges Shipping AB, Malmros Rederi AB m. fl.

Utförsäljningarna av fartyg från den svenska handelsflottan har ökat i mycket stor och oroande omfattning. Det råder inget tvivel om att detta förhållande utgör en betydande samhällsekonomisk belastning. Den betydelse som sjöfartsnettot traditionellt haft som förstärkning av vår bytesbalans kommer härigenom att minska i framtiden.

Enligt socialdemokratisk uppfattning är det självklart att bibehållandet och utvecklandet av en konkurrenskraftig svensk sjöfartsnäring utgör ett väsentligt näringspolitiskt intresse. Ett viktigt element i detta är utvecklandet och förbättrandet av nya och mer effektiva transportsystem på sjöfartsområdet. I detta sammanhang är det också av grundläggande betydelse att de svenska rederiföretagen får en struktur som gör det möjligt att på bästa sätt uppnå detta mål.

Jag vill, herr talman, erinra om att när det gäller den varvsproposition som behandlas i näringsutskottet och som skall diskuteras här i kammaren nästkommande vecka, har vi från socialdemokratiskt håll tagit upp frågan om beställarstöd. Vi menar att förslaget som föreligger i denna proposition om den framtida varvsnäringen på denna punkt bör förändras, så att vi genom en förändring av beställarstödet får ett stöd till en strukturutveckling inom den svenska rederinäringen. Den frågan får vi emellertid anledning att diskutera nästkommande vecka.

Vad riksdagen i dag har att ta ställning till i propositionen 1978/79:35 är frågan om ekonomiskt stöd till vissa rederiföretag. 1977 tillsatte den dåvarande regeringen en sjöfartspolitisk utredning. Det stod ju redan 1977 klart att den svenska rederinäringens problem skulle bli än värre 1978. Avsikten var att den sjöfartspolitiska utredningen snarast skulle lägga fram förslag.

Vi har nu december månad 1978. Jag vet inte, herr talman, om den sjöfartspolitiska utredningen har kapsejsat eller om den har gått över styr, för att använda sjöfartstermer. Vi har i alla fall inte fått några förslag från utredningen.

I det här läget tvingades regeringen i juni 1978 att i panikens tecken tillkalla en speciell rederikommission som skulle göra en brandkårsuttryckning för att lösa akuta problem för två av våra stora rederier i Sverige, nämligen Broströmskoncernen och Salénrederierna. Dessa båda företag stod och står inför akuta problem, och deras fortsatta existens i nuvarande form är i farozonen. På rederikommissionens förslag till lösningar för de båda företagen, som presenterades i oktober månad, har regeringen baserat sin proposition nr 35 om ekonomiskt stöd till företagen.

I propositionen föreslår man för Broströmskoncernens del bl. a. ett

villkorslån på 250 milj. kr. och ett kontantbidrag i form av ett engångsbelopp på 80 milj. kr. Till detta kommer att andra lån som koncernen har skall förlängas och göras amorteringsfria för lång tid framåt.

För Salénkoncernens del innebär de direkta stödåtgärderna enligt propositionens förslag ett villkorslån på högst 200 milj. kr. Även för Salénkoncernen föreslås dessutom att andra lån skall förlängas och att förmånliga villkor för dessa skall gälla i framtiden.

Från socialdemokratiskt håll uppfattade vi det naturligtvis som alldeles nödvändigt att i den krissituation som förelåg gå in och lösa de akuta ekonomiska problemen för dessa båda företag. Men det är ytterst beklagansvärt att man tvingats göra denna snabba brandkårsutryckning och inte kunde sätta in rederistödet i ett större sammanhang. Vi hade därför gärna sett att den sjöfartspolitiska utredningen varit färdig med sitt arbete, så att man inte tvingats gå in i endast två företag och lösa deras problem utan i stället hade fått ta ett helhetsgrepp över hela rederinäringen.

Herr talman! I denna proposition tas inte något strukturpolitiskt grepp på rederinäringen. För de båda företag som nu erbjuds betydande samhällsstöd krävs inte heller någon som helst fast plan för den framtida utvecklingen inom företagen. Enligt vår mening hade det varit rimligt att man i det avtal som träffats mellan företrädarna för staten och de båda berörda rederierna hade lagt fast en plan för framtidsutvecklingen och att de båda företagen hade fått presentera en strukturförändring och en strukturplan. Vi menar att linjesjöfartens struktur och eventuella möjligheter till samordningsvinster hade behövt diskuteras.

Herr talman! På socialdemokratiskt håll menar vi att ett rederistöd bör vara ett stöd till sjöfartsnäringen och inte till redarna. Därför har vi föreslagit i vår partimotion att som villkor för utbetalning av stöd till de här båda rederierna skall ställas krav på en strukturplan och på planer på nybeställningar för ökning av kapaciteten eller som ersättning för befintligt tonnage med syfte att få en bättre framtida konkurrenskraft inom rederinäringen och därmed, vilket för oss kanske är det viktigaste, trygga sysselsättningen för de ombordanställda och för övrig rederipersonal.

Vi har inte fått stöd för dessa krav inom utskottet, som avfärdar våra krav på ett par rader i betänkandet. Utskottet skriver: "Någon ny förhandlingsomgång framstår med beaktande av såväl tidsaspekten som övriga faktorer inte heller som realistisk. Utskottet delar f. ö. den uppfattning som genom propositionens utformning kommit till uttryck, nämligen att ett statligt delägarskap inte framstår som önskvärt eller eljest motiverat." Man kan inte med en rad motivera varför man avstyrker det socialdemokratiska kravet på att den framtida utvecklingen inom rederinäringen skall sättas in i sitt struktursammanhang. Det skulle vara intressant om utskottets talesman i kammardebatten kunde ge en förklaring, eftersom man i utskottets skrivning inte lyckats presentera ett enda skäl till varför man inte går med på socialdemokraternas krav.

Med utgångspunkt i den dokumentation som finns redovisad i propositionen och i den bilaga som fogats till denna och som utgör en sammanfatt-

Onsdagen den
13 december 1978

*Ekonomiskt stöd
till vissa rederifö-
retag*

ning av rederikommissionens förslag och avtal är det, herr talman, utomordentligt svårt att bedöma om de ekonomiska förslagens omfattning är rimlig. Från våra utgångspunkter har vi därför tvingats att acceptera den föreslagna storleken av stödet, som enligt vår uppfattning är alldeles för generöst. I första hand gäller detta stödet till Broströmkoncernen, där staten förutom ett lån på 250 milj. kr. på mycket fördelaktiga villkor, utan ett enda ord som motivering, föreslår att 80 milj. kr. tillskjuts som direkt kontantbidrag. Man ger alltså Broströmkoncernen en engångsgåva, utan att på något sätt motivera varför inte också den delen skall vara ett lån.

Naturligtvis är Broströmkoncernens ekonomiska situation i allra högsta grad prekär. I stort sett är det bara en tidsfråga när bokföringssituationen är sådan att företaget tvingas i likvidation och därmed i konkurs.

Men vi har alltså föreslagit att Broströmkoncernen skall få lånet på 250 milj. kr. plus de 80 miljonerna men att även denna senare summa skall redovisas som lån. En total statlig insats av samma omfattning som den som föreslås i propositionen, dvs. 330 milj. kr., har kommissionen alltså ansett nödvändig, och vi har accepterat detta. Men enligt vår uppfattning bör hela beloppet tillskjutas som villkorlån. Något rent bidrag kan vi inte acceptera. En av huvudorsakerna till att Broströmkoncernen har hamnat i denna akuta ekonomiska kris är ju att koncernen i stället för att använda det svenska beställarstödet och beställa nya fartyg vid svenska varv gjort stora beställningar av nya ro-ro-fartyg vid japanska varv. Som en följd av yemens utveckling har kostnaderna för de japanska fartygen blivit mycket betungande för Broströmkoncernen. Självfallet hade även en beställning vid svenska varv varit ekonomiskt besvärlig för rederiet, men med beställarstödet utformning hade den finansiella situationen då varit en helt annan än den som företaget nu har hamnat i.

Man kan, herr talman, inte heller komma ifrån misstanken att den borgerliga regeringen nu i efterhand på något sätt vill försöka betala Broströmkoncernen för Eriksbergssvarvet, som staten tvingades ta över 1975 till det facila priset av 1 000 kr.

Vi accepterar alltså inte ett gåvobidrag på 80 milj. kr., dels av principiella skäl, dels därför att vi icke i propositionen och icke heller i rederikommissionens redovisning har funnit ett enda skäl till ett sådant bidrag.

En långivning av den omfattning som det gäller såväl till Broströms på 330 milj. kr. som till Saléns på 250 milj. kr. innebär att staten får ta stora risker. Mot denna bakgrund har vi också menat att det är rimligt att långgivaren, dvs. staten, kan ställa villkor som ungefär motsvarar de som ställs när man bidrar med aktiekapital. Därför har vi sagt att lånen lämpligen kan lämnas mot konvertibla skuldebrev. Frågan om en konvertering till aktier bör sedan kunna tas upp efter en viss tid, och vi har föreslagit fem år. Då bör den planerade omstrukturering som vi har förordat ha genomförts och en prövning kunna ske, om de återstående lånebeloppen helt eller delvis skall omvandlas till aktiekapital och ge staten del i framtida utdelning och värdetillväxt. Därför menar vi att de definitiva avtal som rederikommissionen har upprättat mellan å ena sidan staten och å andra sidan Saléns resp.

Broströms bör utformas på det sätt som vi har föreslagit från socialdemokratiskt håll, dvs. så att lånen lämnas mot konvertibla skuldebrev.

Vi har också sagt att det, om samhället-staten ställer ett så stort riskvilligt kapital till de båda rederiföretagens förfogande, är rimligt och rätt att samhället får insyn och medbestämmande i dessa företag. I propositionen föreslås att staten skall få utse en revisor i Broströmkoncernen. Vi har i den socialdemokratiska motionen sagt att staten, på samma sätt som skedde i den överenskommelse som regeringen träffade med Uddeholmsbolaget hösten 1977, skall få sätta in en styrelserepresentant och en revisor i vardera av styrelserna för Broströms resp. Saléns. Också dessa krav har avstyrkts av den borgerliga majoriteten. Inte heller på denna punkt finner vi en enda rad som motivering.

Vi tycker att om samhället – vilket är nödvändigt i denna situation för att garantera sysselsättningen – ställer dessa ekonomiska möjligheter till företagens förfogande, är helt rimligt att samhället får tillfälle till insyn och medbestämmande samt möjlighet att påverka deras strukturutveckling för att därigenom på lång sikt tillse att svensk rederinäring och svensk sjöfartsnäring på sikt får förutsättningar att leva vidare.

Vi har, herr talman, ställt dessa krav i en socialdemokratisk partimotion. Vi har inte på något sätt fått gehör för våra krav i trafikutskottet. Vi har därför tvingats reservera oss och har fogat två reservationer vid utskottets betänkande, vilka jag härmed yrkar bifall till.

Jag noterar dock att de borgerliga ledamöterna i trafikutskottet i väsentliga avseenden skiljer sig från sina borgerliga bröder i näringsutskottet, där man när det gäller varvsfrågorna och sjöfartsfrågorna i betydande utsträckning har funnit att de socialdemokratiska kraven är vettiga förslag och därför i stor utsträckning accepterat dessa krav. Men i trafikutskottet är de borgerliga ledamöterna ståndaktiga tennsoldater. De borgerliga ledamöterna accepterar regeringens proposition och avstyrker de socialdemokratiska förslagen utan en enda rad till motivering. Det innebär uppenbarligen att man från den borgerliga majoritetens sida, i motsats till socialdemokraterna, är beredd att acceptera långtgående personalinskränkningar och nedskärningar av fartygsantal och fartygsvolym för Broströmskoncernen och Salénrederierna. Det är det vi socialdemokrater säger nej till. Vi vill i trafikutskottet genom våra reservationer slå vakt om sysselsättningen vid de svenska rederierna. Vi vill slå vakt om en fortsatt och som vi hoppas positiv utveckling för svensk rederinäring.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationer som är fogade vid trafikutskottets betänkande.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Onsdagen den
13 december 1978

*Ekonomiskt stöd
till vissa rederifö-
retag*

KARL HALLGREN (vpk):

Herr talman! Den folkpartistiska regeringen fortsätter gåvopolitiken till storfinansen. Man fortsätter i samma hjulspår som de tidigare regeringarna. I det nu aktuella ärendet föreslår man att Broströms Rederi AB skall få ett bidrag på 80 milj. kr., ett lån på 250 milj. kr. och en lånegaranti på 250 milj. kr. Samtidigt föreslås att Saléninvest AB får ett lån på 200 milj. kr., som Kurt Hugosson också mycket riktigt har redogjort för.

Bidragen och lånen är förknippade med vissa villkor om förläggningen av bolagens administration, rederiverksamhetens ungefärliga omfattning och ungefärliga antal svenskregistrerade fartyg. Om dessa villkor inte uppfylls förutsätts att statens engagemang skall nedbringas i motsvarande omfattning – hur det nu skall gå till.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att avtalen är oacceptabla, eftersom det inte finns några som helst garantier för att jobben för de ombordanställda kommer att bibehållas. Vi vet också att de privatkapitalistiska storbolagens vinstintressen alltid går före de anställdas rättmätiga krav på trygghet i anställningen. Rederinäringen är helt naturligt inget undantag – snarare tvärtom.

Vpk har tidigare motionerat om att rederinäringen skall nationaliseras. Vi anser det vara nödvändigt ur både transportpolitisk och ekonomisk synpunkt, liksom med hänsyn till de anställdas trygghet. Om svensk sjöfart skall kunna utvecklas i för de anställda positiv riktning kan denna verksamhet inte få styras av privatkapitalistiska kortfristiga vinstintressen. Jag delar inte Kurt Hugossons uppfattning att det räcker med insyn och medbestämmande. Det har i det privata näringslivet visat sig vara helt otillräckligt. Vårt parti kommer därför att återkomma med kravet på nationalisering av rederinäringen. Därmed skulle man också kunna börja ta itu med varvens krissituation på sikt, eftersom man då har grepp över hela sjöfarts- och varvsnäringen.

När det gäller den nu aktuella propositionen har vpk yrkat avslag. Vi har i motionen 156 yrkat dels att propositionen avslås, dels att riksdagen hos regeringen hemställer om ett nytt avtal med Broströms Rederi AB och Saléninvest AB som innehåller garantier för ett bibehållande av sysselsättningen för de anställda i resp. rederier.

Utskottet har föreslagit att riksdagen avslår motionen. Motiveringen är att "avtalen är baserade på rederikommissionens förslag och har tillkommit efter ett omfattande och komplicerat förhandlingsarbete parterna emellan". Man undrar: Vilka parter är det? Är det kommissionen och rederierna eller är det rederierna och de anställda? Helt klart är det inte de anställda som fått vara med. I utskottsbetänkandet sägs därefter: "Propositionens förslag är vidare i motsats till vad motionärerna gör gällande grundade på samhällsekonomiska jämte sjöfarts- och arbetsmarknadspolitiska överväganden och bedömningar."

Ja, så skrivs det i trafikutskottets motivering. Men är det samhällsekonomiska bedömningar som kommer i första rummet? Är det arbetsmarknadspolitiska bedömningar som är vägledande för att skattebetalarna skall ge

lån och gåvor i så stora miljonbelopp till dessa rederier som det här rör sig om?

Vare sig Broströms eller Saléns har vid förhandlingar med Sjöfolksförbundet kunnat ge garantier för att jobben för de ombordanställda skall hållas på nuvarande nivå även om rederierna i fråga får det begärda stödet. Rederierna kommer att förnya stora delar av sitt tonnage – samtidigt som de kommer att minska antalet ombordanställda i de nya moderna fartygen. Det är en logisk följd – det är ju en rationalisering man är ute efter.

Det statliga stödet innebär således att man hjälper två av de största rederierna att komma på fötter och på nytt kunna ge aktieägarna utdelningar i linje med de privatkapitalistiska normerna, som ger högsta möjliga profit på satsat kapital. Det är dit man vill komma på nytt med skattebetalarnas hjälp.

Sjöfolkets krav på sysselsättning och trygghet kan däremot inte tillgodoses. Enligt vår mening är det helt oacceptabelt att inte ens tillgodose minimikravet på bibehållen sysselsättning.

Man kan också läsa i utskottsbetänkandet: "Vartdera företaget förutsätts under avtalsperioden bibehålla ett betydande antal fartyg under svensk flagg."

Ja, vad är nu ett betydande antal fartyg i dessa sammanhang? Det vore ungefär som om jag skulle få anställning någonstans där man kräver nykterhet och där man skriver in i mitt personliga avtal att Hallgren måste vara nykter ett betydande antal dagar under året. Man kan fråga sig: Betyder den här skrivningen att rederierna skall ha minst en tredjedel eller hälften av fartygen under svensk flagg? I vilket fall som helst finns det i denna skrivning en reservation om att viss del av tonnaget kan komma att utflaggas under avtalsperioden. Inte ens detta har man kunnat stoppa. Eller är det så att man från den folkpartistiska regeringens sida är beredd att också hjälpa de stora rederierna med att utflagga ytterligare fartyg? Det vore betydelsefullt med en klar och entydig deklARATION från regeringens sida, där man med skärpa uttalar sig mot fortsatt utflaggning av svenska fartyg. Det är vad Svenska sjöfolksförbundet kräver i dag. Och förbundet arbetar hårt för att få behålla fartygen under svensk flagg och därmed även få behålla sysselsättningen.

Herr talman! Med det anförda och med hänvisning till vad vi uttalat i motionen 156 yrkar jag bifall till denna motion.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Av tidsskäl kommer jag att avhålla mig från att här redovisa bakgrunden till krisen för berörda rederier; jag hänvisar till proposition 1978/79:35 och till trafikutskottets betänkande 1978/79:9.

Inledningsvis vill jag fastslå, att utskottsmajoriteten är ense med reservanterna om att rederistödet skall vara anpassat till den svenska sjöfartsnäringens behov. Det har också varit rederikommissionens strävan, och enligt utskotts-majoritetens mening har kommissionen lyckats väl med detta. Syftet är att slå vakt om centrala delar av svensk sjöfartsnäring och näringens utvecklingsmöjligheter, inte minst med hänsyn till de valutaintäkter som näringen ger.

För detta krävs emellertid svenska rederier, helst rederier med en väl utbyggd organisation, såväl ekonomiskt som tekniskt.

Reservanterna efterlyser en strukturplan. Så långt det nu låter sig göra i en fortfarande mycket osäker sjöfartskonjunktur tycker jag att kommissionens rapport innehåller väsentliga delar av en sådan plan. Kommissionen prioriterar en sjöfart byggd på tekniskt och organisatoriskt kvalificerade transportlösningar. Både Broströms och Saléns har viktiga roller att spela i en sådan framtidsinriktad sjöfart. Kommissionen pekar på den fortsatta övergång till tekniskt avancerade fartyg och transportlösningar som Broströms är i färd med att genomföra. Den omläggning som nu sker av Medelhavstrafiken måste ses som *en* viktig del i en strukturplan. Företaget blir härigenom utrustat med ett modernt och internationellt väl konkurrenskraftigt tonnage på alla sina fjärrlinjer.

Saléns å sin sida slår vakt om sin internationella tätposition inom kylsjöfarten med de sex beställda kylfartygen av delvis ny typ. Vidare behåller företaget en stark ställning inom tankfarten med de Kockumsbyggda 350 000-tonnarna.

Både Broströms och Saléns håller alltså på med mycket stora investeringsprogram av betydelse för en angelägen omstrukturering av den svenska sjöfarten. Att *nu* kräva ytterligare fartygsanskaffningar eller åtminstone få redovisat konkreta planer på ett anskaffningsprogram är knappast rimligt. Båda företagen måste givetvis främst inrikta sina ansträngningar på en betydande konsolidering under de närmaste åren.

I reservation 1 berörs också möjligheterna till samordningsvinster inom linjesjöfarten. Inom Nordsjötrafiken har den senaste tiden träffats olika samarbetsavtal, både mellan svenska rederier och mellan svenska och utländska företag. Vad gäller fjärrlinjefarten vet jag att samarbetsfrågan diskuterats inom rederikommissionen.

Ett betydande samarbete finns ju redan inom Atlantic Container Line med konsortiets tre svenska medlemmar. Allmänt är det emellertid så, att de tre stora fjärrlinjerederierna sedan lång tid tillbaka har geografiskt skilda arbetsområden. Några mera påtagliga samarbets- och samordningsbehov föreligger därför knappast. Tvärtom kan nackdelar i form av ökad byråkrati ta över.

Ovissheten om vad framtiden kommer att innebära är emellertid stor. Det gäller inte bara masslastfarten och då balans inom denna kan återupprättas mellan tonnageutbud och transportefterfrågan. Hela den internationella sjöfartspolitikerna är ju i stöpsleven. Mycket viktiga beslut kan komma att träffas under första halvåret 1979. Det gäller sjöfartspolitikerna inom Europeiska gemenskaperna och de beslut som under maj kan följa med UNCTAD-konferensen i Manila. Möjligheterna för svenska fartyg att konkurrera om transporter mellan utländska hamnar kan komma att påverkas. I vilken riktning besluten går får väsentlig betydelse för den framtida svenska sjöfartspolitikerna.

Vad skulle hända om avtalsförslagen inte godkänns av riksdagen? Jag vill understryka att det här gäller avtal som via rederikommissionen efter hårda

förhandlingar har slutits med landets två största rederiföretag. Skulle riksdagen besluta om ändringar och tillägg, rivs avtalen upp och nya förhandlingar krävs. De båda företagen står helt obundna. Med de nya villkor som vid bifall till reservationen skulle gälla kan företagen finna det fördelaktigast att avveckla rederiverksamheten och placera de ganska stora pengar som då blir friställda i någonting annat. Det finns börsskribenter och aktieägare som rekommenderar en sådan ändring av verksamheten. Sjöfart tillhör dess värre f. n. knappast de trygga kapitalplaceringarna, av de skäl som jag nyss anfört.

Utskottsmajoriteten är inte av den uppfattningen att avtalen är särskilt generösa. De skapar emellertid en av förutsättningarna för en betydande och framgångsrik svenskbaserad sjöfart också i framtiden. Detta är i sin tur en förutsättning för ett positivt sjöfartsnetto. Tyvärr har detta sjunkit under senare år, men det rör sig ändå kring 3 miljarder om året.

Av de skäl – bl. a. överenskommelsen med staten om Eriksbergsvarvet år 1975 – som rederikommissionen har nämnt behöver Broströms en avsevärd reducering av kapitalutgifterna under en förhållandevis lång följd av år för att kunna upprätthålla de centrala delarna av sin rederiverksamhet. Det räcker inte med bara amorteringsanstånd och förlängda amorteringstider. Även räntebelastningen måste lätta betydligt. Enligt kommissionens förslag, som förs vidare i propositionen, sker detta delvis genom att villkorslånet om 250 milj. kr. inte är enbart amorteringsfritt under den femåriga avtalsperioden utan jämväl befriat från räntor. Engångsbeloppet, 80 milj. kr., syftar till att ytterligare minska räntebördan.

I den socialdemokratiska reservationen föreslås att detta belopp om 80 milj. kr. läggs till villkorslånet, som därmed skulle komma upp i 330 milj. kr. Med den förtjänstförmåga som ett rederi med koncentration till linjesjöfarten framdeles lär kunna räkna med blir villkorslånet orimligt stort. Det finns inte anledning att låta beloppet bli större än att Broströms – om än under en lång följd av år – har en chans att betala tillbaka beloppet. Utskottsmajoriteten har därför också på denna punkt tillstyrkt förslagen i propositionen.

I den socialdemokratiska reservationen har även föreslagits att villkorslånen för såväl Broströms som Saléns utformas som konverteringslån med rätt för staten att omvandla dessa lån till aktiekapital. Detta skulle föranleda omförhandlingar med de båda företagen med de konsekvenser som jag nyss redovisat. Den sysselsättning som avtalats fram skulle därmed äventyras. Därtill kommer, att om staten efter fem år konverterar villkorslånet på 330 milj. kr., övertar man i realiteten Broströmsrederiet, eftersom aktiekapitalet där f. n. inte uppgår till fullt 200 miljoner. Staten skulle alltså bli redare.

Syftet med villkorslånen är ju bl. a. att de skall kunna förbättra företagets soliditet genom att kunna bokföras som skattepliktig inkomst. Av experter på området har uttalats att kombinationen av villkorslån och konvertibla skuldebrev är högst onaturlig. Ett konverteringslån skall enligt bokföringsprinciperna bokföras som en skuld. Vidare är det tveksamt om det är förenligt med principerna för kommunalskattelagen att bokföra lånet som skattepliktig intäkt. I förlängningen framstår den onaturliga kombinationen som än mer

egenartad vid en konvertering, då i princip beskattade medel skulle omvandlas till aktiekapital.

Kurt Hugosson påstår att det villkorslån som reservanterna föreslår skulle lösa Broströmskoncernens problem och trygga de anställdas sysselsättning.

Låt mig göra en redovisning med utgångspunkt i den bild som visas på TV-skärmen. Här redovisar jag bokslutskonsekvenser av konvertibla skuldebrev. Jag börjar med balansposterna och redovisar sedan effekterna dels av propositionen 35 och trafikutskottets betänkande, som är detsamma, dels av socialdemokraternas reservation till samma utskottsbetänkande. Omsättningstillgångarna i bokslutet skulle inte påverkas, men däremot anläggningstillgångarna. Vi kan räkna med att de är a milj. kr., och de måste skrivas upp med de 250 milj. kr. som erhålles i form av konvertibelt villkorlån. De kortfristiga skulderna påverkas inte, men de långfristiga skulderna, som jag har satt till b milj. kr., måste skrivas upp med det konvertibla villkorslånet 330 milj. kr. Den obeskattade reserven, som vi kan tänka oss att kalla c milj. kr., skulle reduceras med 20 milj. kr., och det egna kapitalet, d milj. kr., skulle reduceras med 60 milj. kr. Man kan utgå från att slutsumman blir x miljoner enligt propositionens förslag. Den slutsumman växer med de 250 miljonerna.

Om man sätter in siffrorna för Broströms, som jag har tillgängliga men inte anser det lämpligt att redovisa, finner man att soliditeten i företaget, enligt samma beräkningssätt, försvagas med 3,5 %. En så kraftig försvagning skulle äventyra sysselsättningen i Broströmskoncernen. Med anledning härav avstyrker utskottsmajoriteten bestämt den socialdemokratiska reservationen även i denna del.

Kurt Hugosson påstår att regeringen tydligen vill kompensera Broströms för vad man förlorade vid Eriksbergskrisen. Ja, kanske gjorde både den socialdemokratiska regeringen och rederiet en felbedömning vid den uppgörelsen när det gällde att bedöma sjöfartens inseglingsmöjligheter under åren närmast efter 1975. Detta har lett till de nuvarande svårigheterna. Det var väl ändå inte socialdemokraternas avsikt att Eriksbergskrisen skulle knäcka Broströmskoncernen och leda till att de ombordanställda förlorar sina jobb?

I den socialdemokratiska reservationen begärs vidare att staten skall tillsätta styrelseledamöter och revisorer i de båda företagen.

Rederikommissionen har gjort bedömningen att den insyn och kontroll som tillförsäkrats staten genom avtalet är bättre än en lösning med styrelserepresentation och revisorer. Utskottsmajoriteten instämmer i denna bedömning. Detta innebär f. ö. också att vi avvisar förslagen i vpk-motionen – på samma grund.

Herr talman! Under hänvisning till de motiveringar jag här lämnat yrkar jag bifall till trafikutskottets hemställan i dess betänkande 1978/79:9 på alla punkter – och därmed också avslag på såväl de båda socialdemokratiska reservationerna som yrkandena i motionen 1978/79:156 av Karl Hallgren och Jörn Svensson.

KARL HALLGREN (vpk):

Herr talman! Rune Torwald har nu deklarerat att rederierna i fråga har en sådan trumf på hand att vi bara har att anta de förslag som lagts fram. I annat fall kommer rederierna att lägga ned verksamheten och satsa sina pengar, som då skulle bli lösgjorda, på annat mer lukrativt.

Det är så de kapitalistiska storföretagen fungerar. Men i det här fallet frågar man sig: Är det sant att Broströms befinner sig på sådant obestånd som man här har beskrivit och som också rederikommissionen kommit fram till? Har man tittat på Broströms vinster exempelvis i det kompletta trafikföretag i Holland i vilket Broströms investerade över 400 miljoner av medel från den varvsindustri som man tidigare ägde i Göteborg? Hur mycket vinst ger det till Broströms? Och hur mycket vinst ger Broströms samsegling med inte mindre än 21 olika utländska rederier? Därom sägs ingenting. Det är möjligt att man hämtar hem stora vinster från just den verksamheten och samtidigt visar upp en förlust i Sverige och därför får bidrag och stöd från regering och riksdag.

Rune Torwald konstaterade att sjöfartskonjunkturerna är mycket osäkra. Det hävdar många andra också. Men av ett av de senaste numren av Svensk Sjöfartstidning framgår att redarna är av en annan uppfattning. Där uttalas det klart att man räknar med att behovet av sjötransporter redan under mitten av 1980-talet skall öka med 40–50 % och att de svenska redarna kommer att få en stor del av denna ökning. Då frågar man sig: Är det verkligen vettigt att de svenska skattebetalarna, som till övervägande delen består av lönearbetare, bisträcker rederierna genom gåvor och lån?

Utskottstalesmannen har inte svarat på den fråga jag ställde. Det är klart att någon från regeringen borde ha varit här och deltagit i debatten. Regeringen visar just inget större intresse för den här diskussionen! Jag frågade: Betyder skrivningen i utskottsbetänkandet att man är beredd att tillåta utflaggning av dessa rederiers fartyg till viss del? Det har man inte svarat på. Det är en väsentlig fråga, inte minst för Sjöfolksförbundet.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Det var ytterligt intressant att lyssna till Rune Torwald. Han sade att nu skall vi slå vakt om näringen. Vad menar han med det? Han sade att Broströmkoncernen är konkurrenskraftig – den står på ruinens brant. Vad menar han med det?

Jag sade i mitt inledningsanförande att det är utomordentligt svårt att med utgångspunkt i det material som ställts till riksdagens och utskottets förfogande göra en bedömning av underlaget för propositionen. Men om man försöker tränga in bakom raderna i rederikommissionens uttalande finner man att den uppenbarligen vill sätta en undre gräns för krympningen av den svenskbaserade verksamheten. Man talar om att Broströms och Saléns skall behålla vardera ett tjugotal fartyg under svensk flagg. Det skulle motsvara sysselsättning för ungefär 2 500 ombord- och landanställda vid vardera rederiet. Om dessa siffror är riktiga – man kan läsa om dem bl. a. i Affärsvärlden, som har gjort en analys av rederikommissionens rapport – så

Nr 53

Onsdagen den
13 december 1978

---

*Ekonomiskt stöd
till vissa rederifö-
retag*

ger de i praktiken klartecken för en betydande krympning inom Broström-koncernen. Göteborgsrederiet har i dag över 40 fartyg och sammanlagt 4 300 anställda i Sverige. Salénrederiet har ungefär lika många fartyg men knappt 3 000 anställda i Sverige.

Vi socialdemokrater har sagt att det måste finnas en strukturplan. Vi kan inte acceptera en neddragnings av sysselsättningen inom svensk sjöfart. Nu frågar jag Rune Torwald i hans egenskap av utskottets talesman och representant för Göteborg, som i så fall drabbas hårt, om meningens med propositionen är att vi på detta sätt skall banta sysselsättningen inom svensk sjöfart. Rune Torwald säger i debatten här att rederikommissionen presenterar en strukturplan. Han är den förste som har upptäckt detta. T. o. m. Redareföreningen uttalade inför näringsutskottet att det finns anledning att utarbeta en strukturplan för svensk sjöfartsnäring. Min fråga till Rune Torwald blir då: Skall vi upplösa den sjöfartspolitiska utredning som nu arbetar och som skulle ha varit färdig med sitt arbete inför behandlingen av dessa frågor? Det finns ju redan en strukturplan, enligt Rune Torwald.

Vi kan alltså inte acceptera en sådan här utveckling. Det är också därför som vi säger att diskussioner måste tas upp.

Rune Torwald säger att vi inte kan göra några ändringar och tillägg därför att rederikommissionen efter hårda förhandlingar har slutit ett avtal med Saléns och Broströms. Men varför skall vi då behandla dessa frågor i Sveriges riksdag? Det är väl ändå Sveriges riksdag som skall godkänna eller förkasta detta avtal. Sveriges riksdag har väl möjlighet att ställa krav på ny förhandling. Eller menar Rune Torwald att Sveriges riksdag inte har anledning att ställa krav på regeringen, vilka är väl motiverade ur sysselsättnings- och näringspolitisk synpunkt och kanske framför allt ur finansiell synpunkt? Rederinäringen betyder ju ofantligt mycket för Sveriges ekonomi. Rune Torwald talade själv om ett sjöfartsnetto på 3 miljarder kronor.

Rune Torwald gör ett stort nummer av det socialdemokratiska förslaget om att det engångsbelopp på 80 milj. kr. som vi ger Broströms i gåva, i stället tillsammans med övriga lån skulle omvandlas till konvertibla skuldebrev, dvs. villkorslån. Man hävdar att detta inte skulle lösa problemet därför att pengarna bokföringsmässigt skulle tas upp som skuld i Broströmskoncernen. Detta resonemang är i grunden felaktigt, Rune Torwald. Det var den borgerliga regeringen som införde institutet villkorslån. Dessa lån är i redovisningsteknisk mening att betrakta som bidrag med möjligheter för bidragsgivaren att i framtiden få tillbaka pengarna om företaget går bra. I balansteknisk mening är villkorslån alltså ingen skuld, som Rune Torwald försöker göra gällande, utan de tas upp såsom en fordran på staten. Det ger samma soliditetseffekt som ett rent bidrag och minskar alltså inte det egna kapitalet. Om två tredjedelar av det egna kapitalet är förverkat inträder som bekant likvidationsplikt.

Vad gäller likviditeten, som i sin tur bestämmer om företaget är hotat av konkurs, blir självfallet effekten densamma av ett lån som av ett bidrag.

Vi har föreslagit en konverteringsmöjlighet för villkorslån. Det påverkar inte heller soliditeten i negativ riktning. Om återbetalningen tas ut i form av

nyemitterade aktier blir villkorslånet omvandlat till eget kapital, alltså ingen soliditetsförsämring. Enligt vårt kompletterande villkor innebär konverteringsrätten för det första rätt att få inflytande och insyn om företaget går dåligt och för det andra rätt att dela vinsten om företaget går bra.

Jag är, Rune Torwald, medveten om att det bland ekonomer och revisorer råder okunnighet om hur villkorslånen skall behandlas i företagets bokföring. Men på det sätt som jag nu har redovisat behandlas de villkorslån som den borgerliga regeringen med en centerpartistisk statsminister har beviljat Uddeholm och NCB, och då skall väl principerna vara desamma för sjöfartsnäringen.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Först några ord till Karl Hallgren. Han påstår att jag har sagt att rederierna sitter med trumf på hand. Ja, i viss mån gör de det. Om man bryter ett ingånget avtal, har nästan alltid den part som då blir frigjord möjlighet att agera fritt. I dagens sjöfartskonjunktur anser man det inte vara ett särskilt god kapitalplacering att ha sina pengar låsta i rederinäringen. Men nu har vi ett avtalsförslag, och normalt brukar vi godkänna dem om vi anser att de är väl underbyggda. Det tycker också utskottsmajoriteten.

Karl Hallgren försöker ge sken av att enbart Broströmskoncernens verksamhet i Sverige skulle ha granskats av kommissionen. Givetvis inte. Det är Broströmskoncernens totala verksamhet som har granskats. Det är den som har givit anledning till de bedömningar och förslag som kommissionen har kommit fram till.

Kurt Hugosson raljerar och påstår att jag har hävdat att Broströmskoncernen dels är mycket konkurrenskraftig, dels har urusel soliditet. Ja, det är faktiskt möjligt, för jag pratar om två skilda tidsperioder. Efter den strukturomformning som man nu syftar till räknar man med att koncernen skall bli konkurrenskraftig på sikt. Men eftersom företaget i dag har så dålig soliditet att det inte klarar detta, måste det få hjälp att stärka sin soliditet för att på sikt bli konkurrenskraftigt. Det finns alltså ingen motsättning i mitt uttalande.

Det talas om anställningstryggheten. Det finns noggrant redovisat hur många människor man räknar med att kunna sysselsätta. Och, Kurt Hugosson, hur skall man kunna göra en strukturomvandling på det sätt som socialdemokraterna förordar utan att samtidigt påverka den volym anställda företaget har? Det är genom förändringar av båt innehav och annat som företaget hoppas bli konkurrenskraftigt. Men det kommer att leda till att företaget inte kan sysselsätta flera människor än som redovisas av kommissionen, en redovisning som utskottsmajoriteten ställer sig bakom.

Sedan raljerar Kurt Hugosson också över att näringsutskottet och Redareföreningen har funnit det nödvändigt med en strukturplan för svensk sjöfart. Men det gäller två skilda planer. Den ena är en strukturplan för rederinäringen i dess helhet, den andra rör strukturen på de båda berörda rederierna. Jag glömde att ta med mig utskottsbetänkandet, men på s. 19 i detta står klart och tydligt att kommissionen har haft kontakt med

sjöfartspolitiska utredningen och funnit att här framlagda förslag inte strider emot den inriktning som sjöfartspolitiska utredningen har på sin fortsatta verksamhet. Vi behöver alltså inte befara att nu förordade åtgärder låser den framtida strukturomvandlingen av svensk sjöfart i stort.

Kurt Hugosson vidhåller att de 80 miljoner kronorna är en gåva och att det skulle gå lika bra att ersätta dem med villkorsslån. Men då missar han det väsentliga. Det är inte fråga om ett villkorsslån, som socialdemokraterna föreslår, utan ett konvertibelt villkorsslån. De experter som jag har haft kontakt med såväl i regeringskansliet som hos koncernen hävdar bestämt att konvertibla villkorsslån måste bokföras såsom en skuld med de konsekvenser för företagets soliditet som jag har redovisat och som skulle innebära att de anställdas trygghet allvarligt äventyras.

Utskottsmajoriteten anser därför att vi bör acceptera förslaget i propositionen såsom det bästa som f. n. går att åstadkomma. Kurt Hugosson och reservanterna vill förkasta det, vilket kräver en omförhandling, vilket i sin tur medför stora risker att de anställdas trygghet äventyras. Jag tycker att valet borde vara lätt för riksdagen: Rösta med utskottsmajoriteten!

KARL HALLGREN (vpk):

Herr talman! Rune Torwald säger att naturligtvis har rederikommissionen gått igenom Broströmskoncernens affärer, dvs. Broströms rederiföretag i Sverige, samseglingen med 21 andra rederier plus ett eget komplett transportföretag i Europa. Det skulle ha skett under en tidsperiod av knappt ett halvt år. Är det verkligen möjligt att på så kort tid sätta sig in i hela den omfattande verksamhet som Broströmskoncernen bedriver? Jag betvivlar starkt att det finns den ringaste möjlighet att göra det, och därför förutsätter jag att kommissionen inte har gjort det.

Ytterligare en gång underströk Rune Torwald att rederierna sitter med trumf på hand. De kan pressa regering och riksdag att godta avtalen. Det är verkligen att se saken alltför enögt från rederihåll. Om regeringen lägger fram ett förslag, så måste väl riksdagen kunna titta på det och ställa frågan: Är förslaget vettigt bara därför att det kommer från rederikommissionen, som har haft mycket knapp tid på sig för att arbeta fram det? Kommissionen har ju också sysslat med att gå igenom koncernernas alla affärer, och då kan det väl inte ha blivit så mycket tid över till planering och avväganden, både samhällsekonomiskt och arbetsmarknadspolitiskt, som Rune Torwald här har sagt.

Det är alltså rimligt att förkasta avtalen och att man utarbetar nya, där de ombordanställda garanteras nuvarande nivå i fråga om arbetstillfällen.

Jag måste än en gång fråga Rune Torwald vad utskottet menar med passusen att ett betydande antal fartyg skall hållas under svensk flagg. Betyder det att Saléns och Broströms trots de gåvor som företagen får ändå skall kunna flagga ut vissa fartyg? Det är väldigt viktigt att få veta hur utskottets talesman ser på detta.

Företrädare för regeringen borde naturligtvis ha varit här och svarat på det, men ingen i regeringen har haft intresse av att vara med i kammaren och

lyssna på debatten och än mindre att delta i den. Därför förutsätter jag att regeringen är villig att gå redarna till mötes och hjälpa dem att flagga ut fartyg också i fortsättningen.

Nr 53

Onsdagen den
13 december 1978

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte föra någon bokföringsteknisk debatt med Rune Torwald. I dag är det enligt Rune Torwald fult med villkorslån, men när den borgerliga regeringen hittade på institutet villkorslån var det bra.

Som jag sade i mitt förra anförande är de här lånen i redovisningsteknisk mening att betrakta som bidrag. De betraktas som bidrag i Uddholm och NCB. Jag förstår inte varför andra bokföringsmässiga principer skall gälla om vi omvandlar gåvan på 80 milj. kr. till Broströmskoncernen till en betalning i efterhand för Eriksbergsvävet.

Vårt krav på konverteringsrätt har ingen som helst bokföringsteknisk betydelse i det här sammanhanget. Men den medför, som jag sade i mitt förra inlägg, rätt till inflytande och insyn om företaget går dåligt. Det kravet tycker jag att vi har all anledning att ställa när vi är så väl medvetna om de stora bekymmer som svensk sjöfartsnäring har. Om däremot utvecklingen blir positiv – vi hoppas väl alla att situationen för svensk sjöfartsnäring skall förbättras – innebär konverteringsrätten att samhället, som i dag ställer upp med detta stora riskvilliga kapital, får rätt att i framtiden dela vinsten. Det är utomordentligt egendomligt att en representant för centerpartiet har en annan uppfattning i den här frågan.

Rune Torwald säger att det här skulle föreligga en strukturplan. Jag delar den uppfattning som Karl Hallgren här gav uttryck för, nämligen att det är utomordentligt svårt att få en uppfattning om vilken sysselsättningsnivå som propositionen siktar mot. Men om man gör en analys av rederikommissionens utredningsmaterial kommer man fram till att Broströmskoncernen, som i dag har 40 fartyg och 4 300 anställda, skall bantas till ungefär 20 fartyg och 2 500 anställda. Saléns skall bantas från i runt tal 3 000 till 2 500 anställda. Det är alltså fråga om betydande sysselsättningsminskningar, som drabbar en personalkategori som i dag har utomordentligt stora svårigheter. Vi har från socialdemokratisk sida inte ställt upp på de villkoren. Därför har vi satt som villkor för att samhället skall gå in i dessa båda företag – och att samhället gör det är nödvändigt; vi är medvetna om det, och i motsats till kommunisterna yrkar vi inte avslag på propositionen – att det för företagen utarbetas en strukturplan.

Nu frågar jag Rune Torwald som representant för Göteborg, en kommun som sysselsättningsmässigt är hårt drabbad av varvskrisen: Innebär Rune Torwalds ställningstagande i dag att han accepterar denna utomordentligt stora neddragning av sysselsättningen inom rederinäringen och sjöfartsnäringen i Göteborg? Det vore mycket bra om vi fick klarlagt att en Göteborgsrepresentant är talesman för en så kraftig nedskärning av sysselsättningsvolymen och dessutom säger att han icke önskar att staten på dessa båda företag, till vilkas förfogande man ställer ett utomordentligt stort riskvilligt kapital, skall kunna ställa kravet att de utarbetar en strukturplan.

*Ekonomiskt stöd
till vissa rederifö-
retag*

Det vore värdefullt om vi fick ett svar på den frågan.

Sedan är det min förhoppning, efter den brandkårsutryckning som riksdagen nu tvingas göra för två av våra största rederier, att den sjöfartspolitiska utredningen verkligen försöker komma med något förslag så att riksdagen åtminstone under våren 1979 får ta ställning till en samlad plan för den svenska sjöfartspolitiken. Det är ganska signifikativt att vi inte har någon regeringsledamot i kammaren när vi diskuterar en så utomordentligt viktig näringspolitisk fråga, så min fråga blir därför till utskottets talesman: Kan riksdagen förvänta sig att under våren 1979 ändock få ta ställning till ett samlat grepp över svensk sjöfartspolitik?

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Karl Hallgren vill förkasta avtalet med de effekter det får för de anställdas sysselsättning. Jag har redan redovisat dem. Han beklagar sig över att inte utskottet klart kan tala om hur många fartyg de aktuella rederierna kommer att ha t. ex. om två, tre eller fem år. Men det är ju alldeles ointressant. Vad som är intressant är om de har konkurrenskraftiga fartyg som går att segla så att landet får ett förbättrat sjöfartsnetto. Förlustbringande fartyg är det sämsta både för de anställda och för ägarna.

Karl Hallgren tar också upp frågan om utflaggning, men den prövas över huvud taget inte i detta sammanhang. Där har vi en särskild lag och en särskild prövningsform, så det är inte aktuellt. Däremot kan det mycket väl tänkas att rederiet just för att nå den strukturomvandling som Kurt Hugosson efterfrågar, som vi i utskottsmajoriteten förstår är nödvändig och som kommissionen har understrukit behovet av, blir nödsakat att sälja båtar som inte går att segla längre, i varje fall inte under svensk flagg, på ett sådant sätt att vi får frakter.

Det är alltså mot denna bakgrund mycket svårt att göra några definitiva uttalanden utöver dem som kommissionen har lyckats avtala sig fram till beträffande sysselsättningsnivån på lång sikt inom sjöfarten, vilket bl. a. beror på att UNCTAD-koden kan leda till att många av våra rederier inte kan konkurrera om frakter på fjärrfart.

Kurt Hugosson säger att jag har påstått att det skulle vara fult med villkorsslån. Ingalunda! – inte minst av den anledningen att utskottsmajoriteten faktiskt föreslår villkorsslån. Men skillnaden är att herr Hugosson och reservanterna vill ha villkorsslån som är konvertibla. Just detta innebär att det blir bokföringsmässiga konsekvenser, som jag här har redovisat och som herr Hugosson inte vill gå in i en debatt om, och det förstår jag. Men faktum är alltså att även utskottsmajoriteten föreslår villkorsslån, men vi vill inte vara med om konvertibla villkorsslån.

Vad skulle de konvertibla villkorsslånen innebära, om det var möjligt att förhandla sig till en sådan lösning? Jo, de skulle innebära – och säg det nu i klartext, Kurt Hugosson! – socialisering av Broströmsrederiet. Får man 60 % av aktierna är det inte längre fråga om att ha ett inflytande, då är det fråga om att vara redare.

Därför vill jag sluta detta inlägg med att fråga: Varför tror herr Hugosson att

ägarna till rederierna skulle vara mindre intresserade av och mindre lämpade att försöka leta fram de båttyper och frakter som ger de största chanserna att konkurrera på världsmarknaden och därmed de bästa chanserna till anställningstrygghet? Skulle alltså redarna vara mindre intresserade av detta än staten? Jag tror inte det, utan jag tror att redarna är minst lika intresserade av detta som staten och jag tror att de är kunnigare än någon av oss att spekulera om de möjligheter som finns för att få en konkurrenskraftig svensk sjöfartsnäring på sikt.

KARL HALLGREN (vpk):

Herr talman! Rune Torwald säger att det är svårt att få in garantier och utfästelser i avtal. Men i viss utsträckning har man ju här uttalat sig i den riktningen att man konstaterat att vartdera företaget förutsätts under avtalsperioden bibehålla ett betydande antal fartyg under svensk flagg. I en sådan skrivning ligger ju en viss reservation för att man också kan tillåta att fartyg flaggas ut, trots att man ger dessa två rederier betydande ekonomiskt stöd.

Det är riktigt att vänsterpartiet kommunisterna har förkastat avtalet i det skick det nu är. Vi har krävt att riksdagen skall hemställa att regeringen upprättar ett nytt avtal, ett avtal där sysselsättningsnivån garanteras. Kurt Hugosson har ju redovisat att redan siffran 2 500 som nämnts för antalet arbetstillfällen i de båda rederierna betyder en kraftig neddragning av nuvarande antal anställda. I avtalen ger man rederierna t. o. m. garantier för att de skall kunna minska antalet anställda. Det är ganska skrämmande, särskilt som vi fått veta att det här avtalet inte går att ändra på därför att rederierna i fråga sitter med sådan trumf på hand att de i så fall kommer att lägga ner verksamheten. När man från de privatkapitalistiska storföretagens sida uppträder på det sättet, då borde väl det bästa vara att man gör som vänsterpartiet kommunisterna har föreslagit tidigare, nämligen att man tar över dem.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! I mitt sista inlägg i den här debatten vill jag bara konstatera att Rune Torwald som utskottets talesman icke vill diskutera vad propositionen innebär från sysselsättningsynpunkt.

Jag vill också avslutningsvis säga att jag i dag på morgonen har fått ett dokument från kanslihuset som säger att villkorslån bokföringsmässigt är att betrakta på samma sätt som den gåva som den borgerliga majoriteten vill ge Broströmskoncernen. Jag har vidare inhämtat från kanslihuset att ett villkorslån inte heller påverkar soliditeten i negativ riktning.

Herr talman! Därmed yrkar jag än en gång bifall till de två socialdemokratiska reservationer som är fogade vid trafikutskottets betänkande.

Onsdagen den
13 december 1978

*Ekonomiskt stöd
till vissa rederifö-
retag*

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag skall fatta mig helt kort.

Karl Hallgren – och f. ö. också Kurt Hugosson: Om inte rederierna får sträva efter bästa rationalitet och konkurrenskraft, så kommer förlusterna att fortsätta. Därmed kommer hela basen för verksamheten att ryckas undan, och då är också anställningstryggheten lika med noll.

Kurt Hugosson upprepar sitt påstående om villkorslånen. Men även denna gång underlåter han att tala om konvertibla villkorslån, och det är sådana som socialdemokraterna föreslår i sin reservation.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 156 av Karl Hallgren och Jörn Svensson i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karl Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarken bifallit motionen nr 156 av Karl Hallgren och Jörn Svensson i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 299

Nej – 15

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Sven Mellqvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kurt Hugosson begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 1 av Sven Mellqvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kurt Hugosson begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 162
Nej - 153

Nr 53

Onsdagen den
13 december 1978

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 2 av Sven Mellqvist m. fl. samt 3:o) motionen nr 156 av Karl Hallgren och Jörn Svensson i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Kurt Hugosson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapropositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Karl Hallgren begärt votering beträffande kontrapropositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

*Ekonomiskt stöd
till vissa rederiföretag*

Den som vill att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 3 antar reservationen nr 2 av Sven Mellqvist m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit motionen nr 156 av Karl Hallgren och Jörn Svensson i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 142
Nej - 15
Avstår - 158

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Sven Mellqvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kurt Hugosson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161
Nej - 152
Avstår - 1

Onsdagen den
13 december 1978

*Garantilån för
arbetsmiljöförbättringar, m. m.*

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 156 av Karl Hallgren och Jörn Svensson i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karl Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 156 av Karl Hallgren och Jörn Svensson i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 300
Nej – 15

§ 8 Garantilån för arbetsmiljöförbättringar, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1978/79:20 med anledning av propositionen 1978/79:65 om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift m. m. jämte motion.

I propositionen 1978/79:65 hade regeringen (arbetsmarknadsdepartementet) – efter föredragning av arbetsmarknadsministern Rolf Wirtén – föreslagit riksdagen att

1. anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i lagen (1971:282) om arbetarskyddsavgift m. m.,
2. bemyndiga regeringen att, om den fann det påkallat, ändra de regler som gällde amorteringsvillkoren för garantilån för arbetsmiljöförbättringar under de förutsättningar föredragande statsrådet angett i propositionen .

I propositionen hade föreslagits att en särskild arbetarskyddsavgift på 0,03 procentenheter skulle uttas under år 1979 i enlighet med vad som tidigare anmälts i propositionen 1977/78:101.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1978/79:75 av Rune Gustavsson m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade att

1. lånegarantier för arbetsmiljöförbättringar förlängdes till att lämnas även under åren 1979 och 1980,
2. garantiramen utvidgades med 150 000 000 kr. för tiden fram till utgången av år 1980,

3. behovet av ytterligare uttag av arbetarskyddsavgift för den föreslagna förlängningen prövades i ett senare sammanhang.
4. i övrigt bifalla propositionen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande frågan om en förlängning av verksamheten med garantilån för arbetsmiljöförbättringar, m. m. skulle avslå motionen 1978/79:75,
2. att riksdagen skulle bifalla propositionen 1978/79:65.

*Garantilån för
arbetsmiljöförbättringar, m. m.*

Reservation hade avgivits beträffande frågan om en förlängning av verksamheten med garantilån för arbetsmiljöförbättringar m. m. av Bengt Bengtsson (c), Karl Leuchovius (m), Britt Wigenfeldt (c), Ulla Tillander (c), Rune Gustavsson (c) och Ingegerd Troedsson (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:75 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! 1975 fattade riksdagen beslut om garantilån för arbetsmiljöförbättringar för mindre och medelstora företag. Statens industriverk (SIND) har nu på regeringens uppdrag försökt att utvärdera effekterna av den här verksamheten. Verket framhåller i sin rapport att utvärderingens omfattning har fått begränsas av tidsskäl och att utvärderingen därför inte kan göra anspråk på att ge en helt representativ bild av låneeffekterna. Utvärderingen skall, säger verket, därför närmast ses som en undersökning. Det framgår dock klart av undersökningen att den här låneformen har haft väsentlig betydelse för möjligheterna att göra förbättringar. Det framgår att låneformen har initierat arbetsmiljöförbättringar, att investeringar har kunnat tidigare-läggas tack vare dessa lån. Undersökningen visar att lånen alltså behövs. Det återstår mycket att göra på miljösidan.

Nio av de tio utvecklingsfonderna anser att det finns skäl att förlänga systemets giltighet. Bl. a. LO har i skrivelse den 2 november 1977, undertecknad av ordföranden Gunnar Nilsson, sagt följande:

”Mot bakgrund av att vi står inför höjda anspråk på arbetsmiljön, dels genom att riksdagen beslutar om ny arbetsmiljölag inom kort, dels genom att utredning om företagshälsovård pågår samt att försöksverksamhet med företagshälsovård för små företag kommer att startas. Detta visar på vikten och behovet av att lånemöjligheter finns för att ge de små företagen en reell möjlighet att fylla kraven enligt lagstiftning, anvisningar och avtal. Det bör därför vara befogat att än en gång förlänga tiden för garantilån.”

I propositionen säger statsrådet:

”Av vad jag nu anfört framgår att meningarna om låneformen är delade. Jag är därför inte beredd att förorda en ytterligare förlängning av verksamheten.”

Jag förstår inte hur statsrådet och även socialutskottet har kunnat komma

fram till denna slutsats, därför att inget av de organ som har yttrat sig har uttryckt önskemålet att systemet med garantilån skall upphöra.

Vidare säger statsrådet: "Arbetsmiljöproblem återfinns på många olika arbetsställen vare sig de är stora eller små, har privata eller offentliga huvudmän. Det finns därför enligt min mening principiellt ingen anledning att särskilt prioritera vissa typer av företag. Om problemen i de små och medelstora företagen är så stora eller deras ekonomiska läge så ansträngt att de anställda i dessa företag löper risken att få en sämre arbetsmiljö än sina kolleger på andra typer av arbetsplatser kan det dock finnas skäl till en annan bedömning."

Det här är ett mycket märkligt påstående från departementschefens sida. Det var ju på grund av miljöförhållandena och de speciella problem som fanns inom mindre och medelstora företag och företag med dålig lönsamhet som just den här låneformen kom till. Vi hade här i riksdagen många diskussioner och voteringar om det. Därför vill jag påstå att det här inte är fråga om någon speciell prioritering av företag utan bara att de skulle få möjligheter att göra arbetsmiljöförbättringar så att de anställda i dessa företag också skulle ha goda miljöförhållanden. Det var det som låg till grund för tanken att skapa denna låneform.

Sedan gör statsrådet följande uttalande: "Jag har därför för avsikt att senare inhämta regeringens bemyndigande att tillsätta en utredning med uppgift att bl. a. se över de små och medelstora företagens möjligheter att inom ramen för befintliga kreditmöjligheter klara av sina arbetsmiljöinvesteringar."

Den slutsats som arbetsmarknadsministern har kommit fram till har inte stöd hos några av dem som har uttalat sig i den här frågan. Att först ta bort en finansieringsform som visar sig vara bra och som fungerar och därefter tillsätta en utredning strider mot de principer som brukar tillämpas. I stället bör den rätta vägen vara att – som vi har föreslagit i motionen, som följts upp i reservationen – ha låneformen kvar tills man fått ett annat system att sätta i stället. Det är inte någon som har motsatt sig att låneformen försvinner så småningom, men innan dess vill man ha någonting annat i stället.

Ärade kammarledamöter! Som framgår av den undersökning som SIND har gjort återstår alltså många arbetsmiljöproblem inom de företagsgrupper som det här gäller, och detta torde inte vara okänt för kammarens ledamöter. Men om vi skall komma till rätta med dessa bör vi få en förlängning av de nuvarande garantilånen, såsom föreslås i vår motion. Och det förslaget har stöd ifrån nio av tio utvecklingsfonder i den undersökning som SIND har gjort och även i den skrivelse från LO som jag åberopat här och som lämnades i november 1977.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag befinner mig i den unika situationen att jag står som talesman för en borgerlig regerings proposition. Det tillhör inte vanligheterna, och jag hoppas att det inte kommer att göra det i fortsättningen heller.

Men i det här fallet är det en logisk slutsats som de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har dragit. Vi har hela tiden varit emot detta stöd. Vi röstade emot det i riksdagen 1975. Det var väl lotten som fällde utslaget till de borgerligas förmån den gången.

Sedan dess har man pumpat in 245 miljoner i småföretagen för förbättring av deras arbetsmiljö. Jag bestrider inte ett ögonblick att det gjort stor nytta – det är helt klart. Men samtidigt säger reservanterna också att det är produktionen som skall betala kostnaderna för arbetsmiljöfrågan. Och jag hävdar med bestämdhet att det måste vara på det sättet.

Utifrån de utgångspunkterna måste man vara på det klara med att det stöd som lämnats till de mindre industrierna inte kan fortsätta att utgå hur länge som helst. Men det är klart att när Rune Gustavsson satt i regeringen sprätte man ut miljard efter miljard till företagen. Detta är naturligtvis en liten del av de miljarderna, men man måste ändå se till att dra in dem. Och jag tycker att arbetsmarknadsministern gjort alldeles rätt i att nu göra tummen ner för de här lånen. Det går inte att fortsätta hur länge som helst med att ge ut lån av den här arten.

Rune Gustavsson hänger upp sig på LO:s yttrande från 1977. Men nu har vi 1978, Rune Gustavsson, och i LO:s nya brev till arbetsmarknadsministern uttalas att lånen bör upphöra. Det vore bra om Rune Gustavsson var aktuell och läste det senaste brevet. Förra året var det kanske naturligt att fortsätta med lånen, men nu har LO ansett att de inte bör utgå.

Som sagt: Jag vill understryka vad reservanterna så klart och tydligt uttryckt, att det är produktionen som skall betala. Det är därför som vi nu yrkar att regeringens proposition skall bifallas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Det kan väl vara riktigt som Göran Karlsson säger att detta är en logisk slutsats ifrån Göran Karlssons och socialdemokraternas sida eftersom de varit emot dessa lån hela tiden. Vi hade ju diskussioner och votering här, och så blev det en utredning som ledde fram till att vi fick dessa lån. Och de har, Göran Karlsson, visat sig vara oerhört värdefulla. Om Göran Karlsson tar kontakt med de lokala fackliga organisationerna tror jag inte att det är någon som säger emot det.

Detta är en låncform, och lånen skall betalas tillbaka. Göran Karlssons resonemang går nästan ut på att det är oerhört stora subventioner som här betalas ut. Men det är inte på det sättet, utan lånen skall betalas tillbaka. Det är inte fråga om att sprätta ut miljarder.

Jag återopade en skrivelse som LO har lämnat 1977. Gunnar Nilsson har undertecknat skrivelsen. Göran Karlsson omnämnde ett annat brev från LO – det omnämns också i utskottsbetänkandet och i propositionen – som inkom den 7 november i år medan propositionen är dagtecknad den 2 november. En av mina medmotionärer hade i går kontakt med den tjänsteman på LO som skrev detta brev, som jag här har en avskrift av. Han sade då att han, när han skrev detta brev, förutsatte att man till dess resurserna är utnyttjade skall

kunna få fram förslag till fungerande arbetsmiljölån. Det skiljer alltså inte mycket i uppfattning. Därför vågar jag säga att jag är aktuell när det gäller de uppgifter som har kommit fram.

Därutöver har jag inte mycket att säga. Men kvar står att lånen behövs och att de hittills har fyllt en stor uppgift. Vi begär inte att lånen för lång tid framöver skall vara kvar. Vad vi begär är att man i stället skall vända på frågeställningen och utreda först och försöka skapa en annan form innan man tar bort lånen. Det innebär alltså att man, som vi har begärt i motionen, förlänger möjligheten till lånegarantier för arbetsmiljöförbättringar under två år.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Vad en enskild tjänsteman på LO kan ha sagt till en av Rune Gustavssons medmotionärer undandrar sig både mitt och kammarens bedömande. Faktum är att LO anser att den här låneformen inte skall finnas kvar. Det är därför som vi nöjer oss med att yrka bifall till förslaget att inte förlänga verksamheten med garantilån för arbetsmiljöförbättringar.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Bengtsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Rune Gustavsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 20 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bengt Bengtsson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Rune Gustavsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 190

Nej – 119

Erik Adamsson (s) och Eric Holmqvist (s) anmälde att de avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Föredrogs

Kultururskottets betänkande

1978/79:17 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt propositionen hänvisats till kulturutskottet.

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Nr 53

Onsdagen den
13 december 1978

---

*Inventering av
vissa sjöar och
vattendrag*

§ 10 Inventering av vissa sjöar och vattendrag

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1978/79:11 med anledning av motioner om vattenvård m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:384 av Stig Alftin (s) och Iris Mårtensson (s), vari hemställdes att riksdagen beslutade att hos regeringen begära en plan, grundad på en omsorgsfull inventering av genom vattenkraftsutbyggnad torrlagda eller på annat sätt miljöskadade sjöar och vattendrag, för miljö- och landskapsvårdande insatser,

1977/78:471 av Britta Hammarbacken (c), vari föreslagits att riksdagen beslutade att hos regeringen hemställa 1. att erforderliga åtgärder vidtogs för förhindrande av att svenskt radioaktivt avfall dumpades i havet, 2. att Sverige i internationella sammanhang aktualiserade frågan om internationella överenskommelser mot dumpning av radioaktivt avfall i havet,

1977/78:594 av Per-Olof Strindberg (m), vari hemställdes att riksdagen beslutade 1. att ett samordningsorgan snarast skulle inrättas för havsresursernas tillvaratagande liksom för havsforskningen, 2. att frågan om kostnadskonsekvenser m. m. av en omlastningsterminal på västkusten utreddes,

1977/78:1280 av Jörgen Ullenhag m. fl. (fp), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde utredning om ett skydd av mindre sjöar mot motorbåtstrafik, samt

1977/78:1399 av Karl-Erik Strömberg (fp) och Ylva Annerstedt (fp), vari hemställdes att riksdagen i enlighet med förslag i motionen 1977/78:1398 hos regeringen begärde en översyn av ansvarfördelningen i fråga om forskning och utveckling av teknik för bekämpning av miljöfarliga utsläpp.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. beträffande dumpning av radioaktivt avfall anse motionen 1977/78:471 besvarad med vad utskottet anfört,

2. beträffande skyddet mot oljeskador

a. anse motionen 1977/78:594, yrkandet 2, besvarad med vad utskottet anfört,

b. anse motionen 1977/78:1399 besvarad med vad utskottet anfört,

3. beträffande havsresursernas tillvaratagande anse motionen 1977/

*Inventering av
vissa sjöar och
vattendrag*

78:594, yrkandet 1, besvarad med vad utskottet anfört,

4. beträffande inventering av vissa sjöar och vattendrag avslå motionen 1977/78:384,

5. beträffande motorbåtstrafik på vissa insjöar anse motionen 1977/78:1280 besvarad med vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits beträffande inventering av vissa sjöar och vattendrag av Svante Lundkvist, Grethe Lundblad, Sven Lindberg, Åke Wictorsson, Håkan Strömberg, Kerstin Nilsson och Wivi-Anne Radesjö (samtliga s) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört med anledning av motionen 1977/78:384.

STIG ALFTIN (s):

Herr talman! I motion 1977/78:384 har Iris Mårtensson och jag föreslagit åtgärder för att komma till rätta med miljöskador i naturen som uppstått i samband med tidiga och hårdhänta exploateringar av vattenkraften i våra älvar och vattendrag.

Vi har i motionen främst angivit en rad exempel från Ljusnans och Voxnans vattensystem. Tidigare var Ljusnan en av landets viktigaste flottningsleder, där det som mest flottades närmare 20 miljoner stockar per säsong. Allteftersom kraftverksutbyggnaden ökade upphörde också flottningen – helt fr. o. m. år 1967 – och timret transporteras numera efter våra vägar på stora lastbilar mot kusten.

Bergvik och Ala, Hälsingekraft AB och Voxnans Kraft AB är namnen på de storbolag som exploaterat vattenkraften inom Ljusnans och Voxnans vattensystem och som har intressen i de tjugotalet byggda eller planerade kraftverken.

Att komma underfund med vilka som döljer sig bakom de här bolagen och vilka de verkliga ägarna är till de olika kraftverken kan vara nog så svårt, eftersom bolagen äger varandra i en oregelbunden kedja. Dominant är emellertid Wallenberggruppen med bl. a. ASEA och olika investmentbolag: AB Investor, AB Providentia och Stockholms Enskilda Banks pensionsstiftelse. Andra företagsgrupper är Stora Kopparberg, KemaNord, Korsnäs-Marma, Gullspångs Kraft AB m. fl.

Vid utbyggnaden av vattenkraften i våra älvar och vattendrag ställs det numera genom den skärpta och förbättrade lagstiftningen mycket stora krav på exploatörerna när det gäller återställandet och hänsynstagandet till natur och miljö. Så var det ingalunda tidigare. Det känner vi norrlänningar väl till som bor i de här berörda älvdalarna. Tidigare, långt in på 1950-talet, ställdes det som regel minimala miljökrav på intressenterna. Då kunde sådana ekonomiskt starka grupper och företag som jag tidigare redovisat genom olika former av ersättning och exploateringsavgifter till bl. a. mark-, strand- och fiskerättsägare inom ramen för gällande lagstiftning köpa sig fria från skador på naturen. Den svagare parten, allmänheten, saknade då ofta medvetenhet och förutsättningar att på ett tillfredsställande sätt hävda miljö- och

naturvårdsintressena.

Vi motionärer anser att följderna av den här, på många håll i landet, hårdhänta exploateringen förtjänar att belysas.

Jag visar nu några bilder, av vilka det framgår hur det ser ut på flera ställen just inom det här vattensystemet. Till att börja med har landskapsbilden på många platser förfulats.

Anblicken av kala avsänkingsstränder, torra älvfåror, sprängstensmassor, erosionsskador och strandplan överhopade med bråte, möter en i åtskilliga älvdalar och inom reglerade områden, t. o. m. inne i tätorter och samhällen. Exempel på detta har vi redovisat i vår motion, nämligen från utbyggnaden inom Ljusnans och Voxnans vattensystem som gjordes under 1950-talet. Detta är därtill exploateringar som ligger inom ett av de områden som i den fysiska riksplanen har utpekats som särskilt värdefulla ur natur- och turistsynpunkt.

Visserligen har genom den förbättrade lagstiftningen och efter nya prövningar i vattendomar vidtagits en hel del förbättringsåtgärder, men i stort står skadorna i naturen och miljöproblemen kvar. Laforsen var Hälsinglands och Ljusnans största och ståtligaste vattenfall, med en naturlig fallhöjd på 22 meter. Laforsen byggdes ut mellan 1949 och 1952. Men mycket tidigare skaffade sig dåvarande Fosfatbolaget (nuvarande KemaNord) äganderätten till fallhöjderna. Genom diverse åtgärder har fallhöjden senare höjts till 34 meter. Denna uppdämning på 12 meter gav ett betydande krafttillskott, men dess negativa effekt har bl. a. blivit en både torrlagd och försumpad älvfåra nedströms dammen.

De exempel som vi anfört i vår motion illustrerar det faktum att det på många platser i landet, trots aktningvärda insatser också från kommuner och miljövårdande organ, fortfarande finns fula lämningar och problem kvar från den tid, då exploateringen av vattenkraften skedde utan nutida omtanke om miljön. Ibland är skadorna ohjälpliga, men i andra fall kan ytterligare insatser göras för att återställa eller nyskapa väsentliga miljövärden.

Vi motionärer skall inte uppfattas som speciella motståndare till utbyggnaden av vattenkraften. Men vi har upplevt de här problemen på nära håll. Och vi tycker att nu, när de här bolagen planerar för ytterligare kraftverksutbyggnader, vore det motiverat att först ställa krav på dem att delta i åtgärder som syftar till att återställa skador i naturen, som de själva tidigare orsakat, där detta låter sig göras.

I motionen 384 har vi redovisat sådana här skador i naturen som uppkommit genom tidigare hänsynslös exploatering, och vi har även föreslagit en plan med inventeringar och naturvårdsinsatser för att återställa naturvärden.

Enligt vår uppfattning bör en del av de önskvärda miljösaneringarna kunna göras som beredskapsarbeten i AMS-regi och med kraftintressenterna och kommunerna som medansvariga parter. Som underlag för insatserna bör tjäna en inventering av skadornas omfattning och art inom berörda vattensystem och dalgångar samt en genom naturvårdscenheten i varje län fastställd handlingsplan.

Herr talman! Den borgerliga majoriteten i jordbruksutskottet har tydligen inte det rätta intresset och förståelsen för de här angelägna miljöfrågorna och avslår därför vår motion.

Socialdemokraterna i utskottet har däremot i en reservation anslutit sig till de synpunkter och förslag som vi framfört i motionen och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Den beskrivning Stig Alftin här har lämnat av den situation som från miljövardssynpunkt uppstått i samband med kraftutvinning och flottning har jag ingenting alls att invända emot. Jag tror den är helt korrekt.

De ambitioner som Stig Alftin har när det gäller det återställningsarbete som borde ske har jag inte heller någonting att invända emot. Jag tror att det är riktiga ambitioner.

I och med detta har jag också vederlagt Stig Alftins påstående att utskottsmajoriteten skulle ha mindre intresse och förståelse för den här problematiken än reservanterna. Hela den redovisning som gjorts av motionärerna är korrekt, och utskottet har också instämt i de bedömningar som gjorts.

I motionen yrkas att man genom riksdagsbeslut skall försöka få till stånd en plan för miljövardande insatser. Vi har emellertid när vi har undersökt detta erfarit att det inte fordras något riksdagsbeslut för att få till stånd en sådan plan, inte heller för att åtgärderna skall vidtas. Vi har, som vi skriver i betänkandet, kommit fram till att detta i första hand bör ankomma på vederbörande länsstyrelse och naturvårdsenheten där.

Jag måste med visst beklagande säga att hur gärna vi än skulle vilja stödja Stig Alftin och hans medmotionärer, så är det alltså så att det inte krävs något riksdagsbeslut för att önskemålen skall kunna uppfyllas. Motionärerna får vända sig till sin länsstyrelse. I en hel del fall har naturvårdsmyndigheterna i länen redan sådana planer. En hel del arbete har utförts. Så är tydligen inte fallet i det län som Stig Alftin talar om. Vi har då bara att säga att motionärerna får vända sig till sin länsstyrelse för att få sådana åtgärder vidtagna. Jag vill än en gång starkt understryka att jag och utskottsmajoriteten anser dem vara både angelägna och riktiga.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

STIG ALFTIN (s):

Herr talman! Jag måste säga att jag inte tror att utskottsmajoriteten vill ha till stånd några aktiva miljöinsatser när man nu försöker gömma sig bakom ryggen på länsstyrelserna. Det är alltid lätt att vältra över initiativ och ansvar på andra om man själv inte vill göra någonting.

Genom riksdagens upplysningstjänst har jag erfarit att det inom vissa lokala områden förekommit inventeringar punktvis över skador i naturen som uppkommit i samband med hårdhänta exploateringar av älvar och vattendrag. Men det finns på detta område inte några klara riktlinjer, ingen

samlad riksinventering och ingen planering för sådana insatser som vi föreslagit länsvis genom bl. a. naturvårdsenheterna för miljöförbättringar och sysselsättningsskapande åtgärder när det gäller skador som genom exploatering av vattenkraften uppkommit i torrlagda eller försumpade älvfåror, erosionsskador osv. Dessutom berör de här älvutbyggnaderna ofta mer än ett län och måste behandlas av mer än en länsstyrelse.

I majoritetsskrivningen hänvisas bl. a. till våtmarksinventeringen, som naturvårdsverket fått regeringens uppdrag att genomföra. Men jag kan inte finna annat än att även detta är en undanflykt från utskottsmajoritetens sida. Jag tror inte att man utan vidare kan koppla samman det här uppdraget med den form av inventering vi föreslagit när det gäller den här typen av skador i naturen. I så fall borde väl utskottet ha gjort ett tillkännagivande med det innehåll. Nu är majoritetens skrivning till intet förpliktande. Man säger sig vilja slå vakt om natur och miljö, men när det kommer till konkreta förslag för att återställa naturvärden som skövlats blir det bara en mängd tomma ord utan innehåll. Ett bifall till den socialdemokratiska reservationen betyder däremot såväl inventering och planering som ett genomförande av de insatser som mycket väl behöver komma till stånd.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Stig Alftins beskyllningar är både orättvisa och felaktiga. Jag är litet förvånad över hans sätt att angripa den här frågan. När riksdagen beslutar att lägga över ansvaret för dessa frågor på naturvårdsverk och naturvårdsenheter vid länsstyrelserna, anser jag inte att riksdagen springer ifrån sitt ansvar.

STIG ALFTIN (s):

Herr talman! Vi har bl. a. pekat på att detta arbete skulle kunna utföras som AMS-arbete. F. n. är det ganska stor arbetslöshet bland byggnads- och anläggningsarbetare – upp till 4 %. Det finns dessutom prognoser som säger att arbetslösheten kan bli högre framöver. Jag anser att det här rör sig om lämpliga AMS-arbeten, exempelvis att anlägga spegeldammar och åstadkomma en allmän uppsnygning av torrlagda och försumpade älvfåror. Jag känner personer som tidigare har arbetat med sådant. Det innebär bl. a. schaktnings- och gjutningsarbeten. För att klara dessa rensningsjobb behövs också en del maskiner.

När storbolagen tidigare har ägnat sig åt rovdrift på naturtillgångar i Norrland och vi har fått avstå miljövärden för att tätorterna och städerna i de södra delarna av landet skulle få energiförsörjningen ordnad för sina industrier, så tycker jag att det är fel att vi ensamma skall behöva stå för de negativa följderna och för insatserna. Här har, som jag ser det, hela landet ett gemensamt ansvar för att återställa skador i naturen. För att vi skall få en klar och enhetlig bild av vad som kan göras i de olika älvdalarna behövs det en riksinventering. Det räcker alltså inte med de punktvisa inventeringar som har gjorts av länsstyrelserna. Sådana har även gjorts i vårt län. Det behövs således en riksomfattande plan över vilka åtgärder som kan sättas in.

Onsdagen den
13 december 1978

*Inventering av
vissa sjöar och
vattendrag*

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Det är riktigt att vi har ett gemensamt ansvar. De insatser som Stig Alftin föreslår är också riktiga. Det är lämpligt att de utförs som AMS-arbete. Men det föreligger inga hinder från riksdagens sida att sådana arbeten igångsättes – det krävs inga nya riksdagsbeslut. Åk alltså hem och vidta de åtgärder som redan borde ha vidtagits!

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Stig Alftin har talat om storbolagens härjningar. För historieskrivningens skull bör detta påstående kompletteras med att storbolagen alla tillsammans är ljusets änglar jämförda med vad vattenfallsstyrelsen har hittat på där uppe. Även det bör komma fram i debatten.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1–3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Svante Lundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Stig Alftin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 11 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Svante Lundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Stig Alftin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 158
Nej – 147
Avstår – 2

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1978/79:14 med anledning av motioner om luftvård m. m.

Luftvård m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:783 av Ylva Annerstedt (fp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde 1. åtgärder för att drastiskt begränsa de luftföroreningar som nuvarande bilavgaser i storstäderna svarade för, 2. utredning och förslag till åtgärder för att främja användningen av miljövänliga bränslen i storstäderna,

1977/78:791 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 2-3 och 5-6) hemställts att riksdagen beslutade 2. att hos regeringen begära att ett åtgärdsprogram för begränsning av luftföroreningar från motorfordon i enlighet med vad som anförts i motionen skyndsamt utarbetades, 3. att hos regeringen begära ett sådant ställningstagande till produktkontrollnämndens förslag om begränsning av blyhalten i bensin till 0,15 gram/liter att detta kunde träda i kraft till den 1 januari 1979, 5. att hos regeringen begära en kartläggning av de utsläpp som kunde påverka ozonskiktet och klimatet samt anhålla att regeringen i olika internationella sammanhang aktualiserade en begränsning av dessa utsläpp, 6. att hos regeringen begära dels att förslag under 1978 framlades om ett genomförande av de sista etapperna av den plan för begränsning av svavelutsläppen som riksdagen tidigare antagit, dels fortsatta åtgärder på det internationella planet för begränsning av svavelutsläpp,

1977/78:1261 av Karl Bengtsson (fp), vari hemställts att riksdagen beslutade att som sin mening uttala att bindande internationella överenskommelser i någon form om begränsning av utsläppen av svaveldioxid och andra svavelföreningar var nödvändiga för att komma till rätta med den fortgående försurningen i Sverige och hos regeringen anhålla om snara åtgärder i syfte att åstadkomma sådan överenskommelser,

1977/78:1265 av Erik Hovhammar (m), vari hemställts att riksdagen skulle anhålla att regeringen snarast sökte få till stånd gemensamma europeiska överläggningar i syfte att begränsa svavelutsläppen, och

1977/78:1704 av Torsten Sandberg m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag om att motorfordon från visst år, t. ex. 1980, skulle kunna konstrueras med hänsyn till kommande avgasreningskrav, införande av blyfri bensin och användning av alternativa drivmedel.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. beträffande luftföroreningar från fordonstrafik m. m. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anför om överlämnande av motionerna 1977/78:783, 1977/78:791, yrkandena 2 och 3, och 1977/78:1704 till utredningen om luftvårdsproblem på grund av bilavgaser,

2. beträffande begränsning av svavelutsläpp anse motionerna 1977/

78:791, yrkandet 6, 1977/78:1261 och 1977/78:1265 besvarade med vad utskottet anfört,

3. beträffande ozonskiktet anse motionen 1977/78:791, yrkandet 5, besvarad med vad utskottet anfört.

Luftvård m. m.

Följande två reservationer hade avgivits av Svante Lundkvist, Sven Lindberg, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg, Stig Alftin, Erik Johansson i Simrishamn och Wivi-Anne Radesjö (samtliga s):

1. beträffande luftföroreningar från motorfordonstrafik m. m., vari reservanterna ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1977/78:791, yrkandet 2, och med anledning av motionerna 1977/78:783, 1977/78:791, yrkandet 3, och 1977/78:1704 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om ett samlat åtgärdsprogram mot luftföroreningar från motorfordonstrafik m. m.,

2. beträffande begränsning av svavelutsläpp, vari reservanterna ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna med anledning av motionerna 1977/78:791, yrkandet 6, 1977/78:1261 och 1977/78:1265 anfört om åtgärder för en begränsning av svavelutsläpp.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! När det gäller luftföroreningar är utsläppen från motorfordon i dag den största föroreningskällan. Sålunda beräknar man att 1975 uppgick utsläppen av koloxid från motorfordon till 1 102 000 ton, utsläppen av kolväten till 147 000 ton och utsläppen av kväveoxider till 164 000 ton. De nära 5 miljoner m³ bensin som årligen förbrukas i vårt land ger upphov till att ca 1,3 miljoner kg bly sprids längs gator och vägar.

Med ökad biltäthet blir föroreningarna från motorfordon ett växande miljöproblem, särskilt i tätorterna. Hälsa- och miljöeffekterna av föroreningarna från motorfordonen är påtagliga. Det är känt att det i bilavgaserna finns ett trettiotal cancerframkallande ämnen. Det finns sålunda anledning misstänka att biltrafikens utsläpp av dessa ämnen svarar för en stor del av de miljöbetingade cancerfallen.

Kvävedioxiden försämrar lungfunktionerna och ökar mottagligheten för bakterieinfektioner i luftvägarna. För personer med hjärt- och kärlbesvär är en ökad halt av koloxid i luften bekymmersam. Blyutsläppen är allvarliga från såväl hälso- som miljösynpunkt. Blyet ger bl. a. skador på det centrala nervsystemet. Allra mest utsatta är små barn i våra tätorter.

Det allvarliga är att våra kunskaper om konsekvenserna av bilavgasutsläppens hälsoeffekter fortfarande är ofullständiga, därför att tätortsbilismen ännu är av ganska ungt datum. Dagens tätortsbor är trots allt den första generationen människor som dagligen utsätts för denna stora mängd av bilavgaser. Vi vet därför inte exakt hur kroppen kommer att reagera när den

utsatts för bilavgaser under lång tid. Här är naturligtvis en fortsatt forskning utomordentligt angelägen.

Vad vi emellertid redan vet är att befolkningen i våra större tätorter dagligen utsätts för halter av bilavgasföreningar som ligger på gränsen för eller över det som med nuvarande kunskapsnivå anses acceptabelt. Sålunda har de gränsvärden för utsläpp av koloxid och kväveoxid som världshälsoorganisationen rekommenderat överskridits vid mätningar som gjorts i Stockholm, Göteborg och Malmö. "Bly och sot förgiftar City" är en rubrik som vi i dag kan läsa i en av Stockholms morgontidningar.

Den socialdemokratiska regeringen vidtog en rad åtgärder för att stegvis begränsa avgasutsläppen från bilar. Detta ledde till vissa förbättringar. Den borgerliga trepartiregeringen tillsatte två utredningar. Vi vill nu att man tar ett helhetsgrepp i denna fråga och kräver därför ett samlat åtgärdsprogram mot föreningarna från motorfordon och att ansvaret för programmets genomförande läggs på *en* myndighet för att främja samordning och effektivitet i agerandet.

Ett sådant åtgärdsprogram bör bl. a. innefatta att gränsvärden för föreningar från bilavgaser i utomhusluften fastställs, en ökad kontroll av att gällande avgasbestämmelser efterlevs och åtgärder för att underlätta trafikplanering och trafiksanering samt en bättre kollektiv trafik och utveckling av avgasrena motorfordon.

I motionen 1704 av Torsten Sandberg m. fl. framförs samma krav som vi har i vår miljömotion, nämligen att det är av största vikt att nya bilmodeller redan nu anpassas till avgasrening, blyfri bensin och metanol som drivmedel. Även i motionen 783 av Ylva Annerstedt krävs åtgärder för att främja användningen av miljövänliga bränslen.

Vi reseranter anser att ett betydelsefullt led i ett samlat åtgärdsprogram skulle vara att fastställa tidpunkten för övergång till helt blyfri bensin för nya bilar, för att därigenom påskynda en teknisk utveckling som främjar de miljövårdskrav som rests i den socialdemokratiska motionen 791 och motionerna 783 och 1704.

Jag yrkar därför bifall till reservationen I vid utskottets betänkande.

Svaveldioxidutsläppen är en annan luftförorening som leder till omfattande miljöförstörelse. Försurningen av mark och vatten är ett växande miljöproblem. Bara för några veckor sedan fick vi en rapport från Örebro län, i vilken man konstaterade att inte mindre än 90 % av länets sjöar allvarligt hotades av försurningsdöden inom en nära framtid.

Den socialdemokratiska regeringen förelade 1976 riksdagen en åtgärdsplan för nedtrappning av svavelutsläppen. Målet borde vara att svaveldioxidutsläppen 1985 skulle ha minskat till den nivå som gällde i början av 1950-talet. Riksdagen beslöt i enlighet med propositionen.

En första etapp i nedtrappningsprogrammet gäller från den 1 oktober 1977 och innebär att den högsta tillåtna svavelhalten i eldningsolja, 1 %, skall gälla i hela södra Sverige upp till Mälardalen och Värmland. Till följande etapper, som skulle omfatta resten av landet, skulle ställning tas i samband med det energipolitiska beslut som vi hade väntat oss att riksdagen skulle

fatta under 1978. Nu orkade ju den borgerliga trepartiregeringen av kända skäl inte med att förelägga riksdagen något förslag till energipolitik under sin livstid. Vi förutsätter emellertid att den nya regeringen kommer med en energipolitisk proposition under 1979, som också innehåller förslag till fullföljande av det program för nedtrappningen av svaveldioxidutsläppen som riksdagen uttalade sig för i 1976 års beslut.

En stor del av svavelnedfallet, som förorsakar oss miljöbekymmer, kommer emellertid utifrån – från andra länder. Med anledning av en motion som vi socialdemokrater hade väckt vid fjolårets riksdag uttalade utskottet angelägenheten av att Sverige agrerade energiskt i internationella sammanhang för att få till stånd överenskommelser om begränsning av svavelutsläppen. Därvid underströk utskottet vikten av att regeringen med kraft fullföljde de av den socialdemokratiska regeringen inledda strävandena att i sådana sammanhang lägga tyngdpunkten på fortsatta bilaterala avtal som den effektivaste vägen att snabbare nå önskvärda resultat.

Av utskottets betänkande framgår att trepartiregeringen tillsatte en kommitté med uppgift att samordna förberedelsearbetet inför behandlingen av dessa frågor i olika internationella organisationer. Av betänkandet framgår också att de nordiska länderna lagt fram ett gemensamt förslag till en internationell konvention rörande luftföroreningar. Det är i och för sig också angeläget.

Den socialdemokratiska regeringens erfarenheter var emellertid att den vägen är en besvärlig och tidsödande väg när det gäller att få effekt av åtgärderna. Av detta skäl hade den socialdemokratiska regeringen inlett överläggningar land för land, lyckats träffa avtal med DDR och hade en plan för ett fortsatt agerande enligt denna linje med, som vi bedömde det, goda utsikter att kunna träffa motsvarande avtal med i första hand länderna runt Östersjön.

Trots utskottets i fjol uttalade önskemål att tyngdpunkten borde läggas på en fortsättning av dessa bilaterala kontakter har detta icke skett – i varje fall inte med något synligt resultat – varför vi socialdemokrater vill uppmana den nya regeringen att fullfölja den socialdemokratiska regeringens intentioner i dessa stycken.

Vi har uppfattat det så att detta vårt krav sammanfaller med de yrkanden som ställs i motionerna 1977/78:1261 av Karl Bengtsson och 1977/78:1265 av Erik Hovhammar, och vi hemställer därför att riksdagen med anledning av motionerna 791, 1261 och 1265 vid föregående riksmöte ger regeringen till känna vad vi uttalat i reservationen 2 vid utskottets betänkande. Jag yrkar sålunda bifall till denna reservation.

KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Sverige har länge hävdat att luftföroreningar och inte minst svavelföroreningar kan transporteras många hundra mil genom luften och alltså förorena länder långt borta från utsläppen. Det har andra länder hittills bestritt. Nu är det klarlagt genom undersökningar inom OECD att den svenska åsikten var riktig. Om vi i Sverige skall slipa svavelnedfall från

luften, måste vi alltså försöka få de andra industriländerna att minska sina utsläpp.

Vad debatten om detta speciella betänkande från jordbruksutskottet gäller är vilka medel som är bäst för att nå en sådan minskning så fort som möjligt.

Nu är det så att de andra länderna nere i Europa inte har samma egenintresse som vi av att minska på utsläppen. Sverige ligger som bekant i tåten när det gäller att vidta åtgärder mot svavelutsläpp.

Det är också så att det inte går att med någon exakthet bestämma från vilket land eller vilka länder som svavelnedsläppen i en viss del av Sverige kommer. Det varierar med åren och med väderleken. Det ena året kommer det en massa svavel från DDR till Småland, och det andra året kommer det en massa svavel från England – allt beroende på hur det har blåst.

Detta betyder att det faktiskt är svårt att med bilaterala avtal förmå dessa länder i Europa att vidta åtgärder, som verkligen belastar deras egna industrier och konkurrenskraft utan att de får några motsvarande miljöförbättringar hemma och utan att Sverige kan direkt kvantifiera hur mycket varje enskilt land är skyldigt till svavelnedfallet över Sverige.

Det är alldeles riktigt som Svante Lundkvist sade att vi ingått en del bilaterala miljöavtal, framför allt med länder inom östblocket. I dessa avtal har också luftföroreningarna över gränserna nämnts. Däremot har länderna aldrig förbundet sig till någon viss minskning av sina utsläpp, utan det har huvudsakligen varit fråga om utbyte av teknisk information på myndighetsnivå. Sådant utbyte har även skett i år. Det är naturligtvis ett viktigt arbete som skall fortsätta, precis som utskottet säger.

Nu har det visat sig en ny möjlighet att komma fram på en samlad europeisk nivå. Inom ramen för ECE planeras under en viss tid ett högnivåmöte i Genève, där miljöfrågorna skall vara en av de viktigaste punkterna. Där har Sverige tillsammans med Norge lagt fram ett förslag till en ramkonvention om luftföroreningar, vilken f. ö. även stöds av DDR. Inom en sådan konvention skulle det vara möjligt att hitta en formel som verkligen kunde fördela kostnaderna för svavelreningen på ett rättvist och acceptabelt sätt mellan länderna. Det skulle alltså där kunna bli ett mera konkret resultat. Detta arbete är inte i hamn ännu, men det har varit intensiva förhandlingar hela hösten om det och vi har, som Svante Lundkvist sade, en särskild kommitté här som skall samordna det svenska arbetet i alla internationella organ.

Detta är anledningen till att regeringen har satsat även på detta multinationella arbete, och det ser ut att ha särskilda möjligheter att lyckas.

Beträffande det inhemska arbetet förutsätter utskottet – vilket är alldeles riktigt – att energipropositionen nästa år kommer att ta upp även denna fråga i dess sammanhang; detta är det egentligen ingen diskussion om.

Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan när det gäller reservationen 2.

Beträffande reservationen 1 – den gäller bilavgaserna – är skillnaden mellan reservationen och utskottets skrivning den att reservanterna vill ha ett samlat

åtgärdsprogram mot luftföroreningar från motorfordon, medan utskottets majoritet påpekar att alla i samtliga motioner nämnda krav är föremål för utredning, särskilt i utredningen om luftvårdsproblem på grund av bilavgaser samt även av Svensk Metanolutveckling AB. Utskottet överlämnar samtliga motioner till utredningen, så att alla konkreta förslag och uppslagsändrar i dem kan komma utredningen till godo. – Som synes är skillnaden i praktiken inte särskilt stor, och det är svårt att se hur ett samlat åtgärdsprogram över huvud taget skulle kunna sättas i gång innan de av utskottet nämnda utredningarna är klara med sina fakta.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets betänkande även när det gäller reservationen 1.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! När det gäller reservationen 1 är skillnaden mellan oss, förutom att vi kräver ett samlat grepp och ett åtgärdsprogram, också den att vi säger – liksom flera motionärer har sagt – att det vore klokt att försöka lägga fast en tidpunkt för övergången till blyfri bensin för nya bilar för att därigenom driva på motorfabrikanterna på den punkten. Dessutom tycker vi att åtgärdsprogrammet bör samordnas under ledning av *en* myndighet. Vi har nu en rad utredningar, och insatserna blir därför splittrade. Avsikten med vårt krav är att vi skall nå effektivitet.

När det gäller den andra frågan – om vår samverkan med andra länder för att begränsa de olägenheter som vi i Sverige har av svavelföroreningarna – skall jag be att få börja med att läsa upp det yrkande som folkpartimotionären Karl Bengtsson har i sin motion, nämligen

”att riksdagen beslutar att som sin mening uttala att bindande internationella överenskommelser i någon form om begränsning av utsläppen av svaveldioxid och andra svavelföreningar är nödvändiga för att komma till rätta med den fortgående försurningen i Sverige och hos regeringen hemställer om snara åtgärder i syfte att åstadkomma sådana överenskommelser”.

Jag skall sedan skildra vad som står i artikel 2 i det avtal som den socialdemokratiska regeringen skrev med DDR. I artikel 2 står följande:

”Båda sidor kommer i respektive stater att vidtaga åtgärder för att minska luftföroreningar såsom svavelutsläpp från fossila bränslen och avgaser, genom tunga metaller, partiklar, aerosoler, kväveoxider och att verka internationellt för detsamma. Vi kommer att årligen informera varandra om vidtagna åtgärder.”

Förra året när vi diskuterade frågan ansåg utskottet att det var angeläget att man lade tyngdpunkten på att försöka driva frågorna den här vägen. Jag har talat om våra erfarenheter när vi hade det här ansvaret och sagt att det är oerhört svårt och att det går långsamt att komma fram konventionsvägen. När fru Anér nu redogör för det arbete som förbereds där, finner jag att just DDR enligt vad fru Anér säger fullgör sin förpliktelse enligt avtalet genom att i det internationella sammanhanget stödja de framstötter som Sverige och Norge har gjort. Vi hade från den svenska socialdemokratiska regeringens

sida en plan för besök i de övriga Östersjöländerna. Vi hade en fastlagd plan för resor till vissa länder för att fullfölja och teckna den här typen av avtal för att den vägen få möjligheter att underbygga diskussioner på internationell nivå med klara ställningstaganden från de olika ländernas sida. Via ambassader hade vi gjort sonderingar, som gav uttryck för att det skulle finnas möjligheter för oss att lyckas.

Jag vill fråga Kerstin Anér: Hade det inte varit bra, om vi – när vi bedriver arbetet under de mera besvärliga förhållandena i internationella organisationer – hade haft stöd av den typen av avtal också med de övriga Östersjöländerna som det vi träffade med DDR? Jag föreställer mig att det skulle ha varit väldigt bra, om vi hade kunnat fullfölja den linjen och på det sättet kunnat få den effektivitet hos de övriga berörda länderna som vi ju alla eftersträvar. När fru Anér ifrågasätter dessa länders intresse därför att de kanske inte får så mycket i utbyte av att underkasta sig den här typen av miljöförbättringar vittnar det bara om att den nuvarande regeringen inte har haft de kontakter som vi hade med de här regeringarna för att just försöka driva fram denna typ av överenskommelser.

Jag beklagar att det har gått två år utan att man fullföljt planen, och jag tycker att det skulle vara angeläget att utskottet i år – lika väl som utskottet gjorde det i fjol för den dåvarande regeringen – markerar för den nuvarande regeringen att det måste bli fart på den här typen av överläggningar så att vi når ett resultat.

KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Utskottet har ju ingalunda sagt åt regeringen att den skall försumma dessa bilaterala avtal. Regeringen kommer att fortsätta det arbetet.

Men poängen med de bredare internationella avtalen är just att i sådana avtal finns det en chans att komma fram till bestämda siffror och verkligen komma överens om sänkningar land för land, vilket icke förekommer i de bilaterala avtalen. Där står det bara i största allmänhet att man skall sänka utsläppen men inte med hur mycket, när de nya reglerna skall träda i kraft e. d. Det står att man skall hålla varandra underrättade. Underrättande har förekommit, men det är också allt. Det har inte förekommit några konkreta sänkningar att underrätta om från DDR:s sida.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag märker att fru Anér fullständigt missar poängen med de bilaterala avtalen. Detta skall ju göra det lättare för oss att få till stånd meningsfulla konventioner på det internationella planet. Den som i någon mån haft beröring med arbetet att förhandla fram internationella konventioner och vet hur svårt det kan vara att även sedan man fått till stånd en internationell konvention få nationerna att handla i enlighet med den är övertygad om fördelen av att på det här sättet gå från land till land för att nå fram till överenskommelser, som snabbare kan leda till resultat. Jag kan inte begripa varför den då sittande trepartiregeringen och, som jag efter fru Anérs

inlägg fruktar, den nu sittande regeringen skulle försumma den här möjligheten. Den socialdemokratiska regeringen var ju i full färd med att den vägen uppnå framgångsrika resultat.

KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Det är ingen som försummar några bilaterala avtal. Vad som har hänt är tvärtom att regeringen har gripit en möjlighet, som inte fanns förut, till internationella avtal på OECD-nivå, där det faktiskt skulle finnas en bättre möjlighet att komma fram till verkliga siffror på hur mycket varje land skulle sänka sina föroreningar.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Det är inte sant att den här regeringen skulle ha gripit några möjligheter som inte funnits förut, eftersom tidigare regeringar och jag själv som medlem av regeringen vid de tillfällen då det europeiska ministerrådet haft sammanträden också drivit denna konventionslinje men gjort erfarenheten att detta är en utomordentligt långsam och besvärlig väg. Det var motivet för att man också tog itu med möjligheten att gå den andra vägen.

Jag vet inte, herr talman, men kanske är det litet vågat att anklaga en ärad ledamot av denna kammare, som dessutom är biskopskandidat, för lättsinne, men i det här sammanhanget tycker jag nog att fru Anér argumenterar lättsinnigt.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Tillåt mig att i detta sammanhang ändå uttrycka min förvåning över de förväntningar som Svante Lundkvist tillåter sig att ställa utifrån sin beskrivning av ett hypotetiskt handlande. Framför mig ser jag situationen att det lilla Sverige kommer till Ruhrområdet och säger: Nu skall ni stänga era utsläpp här, för vi har fått ytterligare ett land från öststaterna med på detta. Jag tror att Svante Lundkvist något övervärderar vår förhandlingsposition i det läget.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Einar Larsson i Borrby tror att jag överskattar det värde som den överenskommelse som redan träffats skulle komma att ha i fortsättningen. Mot detta står mitt påstående att efter de sonderingar som vi hade med ambassaderna, efter det möte som vi redan hade satt ut med ett av östländerna i oktober 1976 och efter det avtal som träffats med DDR kände vi oss övertygade om att vi hade beträtt en väg som skulle visa sig framgångsrik även för avtal med de övriga östländerna. Vi gjorde också sonderingar på västsidan. Jag tycker nog att Einar Larsson i Borrby skall vara litet försiktig med att övervärdera sin tro i förhållande till de erfarenheter vi ändå konkret har gjort i dessa sammanhang.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Svante Lundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Hjorth begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 14 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Svante Lundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Svante Lundkvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 151

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Svante Lundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Svante Lundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 14 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Svante Lundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Svante Lundkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 152

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
13 december 1978

Om privatpraktiserande läkares etableringsrätt

§ 12 Om privatpraktiserande läkares etableringsrätt

Socialministern GABRIEL ROMANUS erhöll ordet för att besvara Anita Bråkenhielms (m) den 8 december anmälda fråga, 1978/79:223, till statsrådet Hedda Lindahl, och anförde:

Herr talman! Anita Bråkenhielm har frågat statsrådet Hedda Lindahl dels vad som enligt hennes uppfattning är anledningen till att ingen privatpraktiker etablerar sig på de villkor för utvidgad individuell taxebindning som fastställdes hösten 1977, dels vad hon ämnar göra för att tillse att den önskade etableringen kommer till stånd.

Eftersom frågan berör reglerna inom sjukförsäkringen är det jag som skall besvara den.

Frågan avser den särskilda möjlighet som sedan den 1 januari 1978 finns för privatpraktiserande läkare att vid etablering under vissa förutsättningar få tillämpa en arvodesnivå som ligger 20 % högre än läkarvårdstaxans grundnivå. Denna särskilda form av individuell taxebindning har avsetts omfatta sammanlagt högst 60 läkare under åren 1978 och 1979 och har tillkommit i syfte att underlätta etablering av nya privatpraktiker utanför storstadsområdena och då i första hand på orter med brist på läkare.

När den särskilda taxenivån infördes underströks angelägenheten av att denna nyetablering av privatpraktiker samordnas med de offentliga sjukvårdshuvudmännens läkarvårdsresurser. Innan försäkringskassan får medge särskild taxenivå krävs därför tillstyrkan från socialstyrelsen, som i sin tur först skall höra berörd sjukvårdshuvudman. Det har förutsatts att socialstyrelsen skall tillstyrka en ansökan endast i de fall sjukvårdshuvudmannen lämnar sitt samtycke. På begäran av Sveriges läkarförbund har socialstyrelsen efter att ha hört berörda sjukvårdshuvudmän i augusti 1978 lämnat förhandsbesked om möjligheterna att tillämpa den särskilda taxenivån vid nyetablering på vissa orter. Förhandsbeskedet innebär tillstyrkan för fem orter och avstyrkan för åtta orter.

Att det ännu inte skett någon nyetablering på den högre taxenivån torde delvis kunna förklaras av att det vanligen tar relativt lång tid från planering till start av en privatpraktik. Härtill kommer att det först i augusti i år blivit klart hur sjukvårdshuvudmännen och socialstyrelsen ställer sig till nyetablering på vissa efterfrågade orter. Det finns därför anledning att avvakta den fortsatta utvecklingen. Några särskilda åtgärder från min sida i denna fråga finner jag inte påkallade.

ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Romanus för svaret.

Valfrihet har länge varit ett honnörsbegrepp i samband med modern sjukvård, kontinuitet likaså. Husläkare har snabbt blivit ett tredje honnörsword.

När människor tillfrågas om varför de valt att söka privatpraktiserande läkare svarar de: Man vet vilken doktor man kommer att träffa. Man får träffa samma läkare igen om man vill. Man vågar komma med små krämpor,

obestämd ängslan och gnagande oro som man fruktar skulle ha uppfattats som bagateller, om man besvärat en överansträngd offentlig sjukvård med dem. Man är säker på ett personligt omhändertagande och känner ett extra gott skydd för den personliga integriteten – praktikerns anteckningar är än så länge inte en allmän handling på samma sätt som den offentliga sjukvårdens journaler.

Privatpraktikern motsvarar i dag mycket väl den av många med entusiasm och förväntan mottagna idén om husläkaren. Tyngdpunkten i praktikernas verksamhet ligger på de områden där behovet av en husläkarkontakt upplevs som särskilt stort: allmänpraktik, intern medicin och gynekologi.

Praktikerkåren har hög medelålder, och avgången är stor. Det var därför hög tid att trepartiregeringen för drygt ett år sedan beslutade att inom ramen för läkarfördelningsprogrammet stimulera nyetablering av 30 privatpraktiker under vartdera av åren 1978 och 1979 utanför storstadsområdena.

Men någon etablering har inte skett. Att det tar tid att komma i gång är inte hela sanningen. Flera läkare låg i startgroparna och utgjorde underlag för de förfrågningar som gjordes till sjukvårdshuvudmännen. Flera landsting svarade också betydligt tidigare än i augusti.

Är inte orsaken till att det inte skett några nyetableringar i stället det kyliga klimat och det passiva motstånd som den privata vården sedan länge arbetat under? Har inte bl. a. pressens diskussioner kring det nyhetsläckage angående det väntade resultatet av 1975 års hälso- och sjukvårdsutredning som ägt rum haft betydelse?

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Låt mig först beträffande frågeställarens allmänna reflexioner om människors uppskattning av privatläkarvård säga att jag tror att reflexionerna är realistiska. Man kan dra många slutsatser, och den som jag för min del framför allt vill dra är att den offentliga sjukvården har en hel del att lära av privatläkarvården. Jag har många gånger framfört synpunkten att just människornas uttalade uppskattning av de här sidorna av den privata vården ger oss anledning att försöka tillgodose samma önskemål när det gäller den offentliga sjukvården. Detta är någonting som ligger bakom det förslag om husläkarsystem som utarbetats och redovisats av Gunnar Hjerne i kontinuitetsutredningen.

För att återgå till den mera begränsade frågeställningen om etableringen enligt de nya reglerna är det ändå så, att socialstyrelsen gav besked i augusti 1978 beträffande vilka orter som man efter att ha hört sjukvårdshuvudmännen preliminärt kunde tillstyrka. Det är först då som man på allvar kan etablera sig, och f. ö. är det flera läkare som skall etablera sig tillsammans. Jag tror därför att det kan ta en viss tid. Men det är, som frågeställaren säger, möjligt att den allmänna debatten och ryktesspridning om vad som händer i en utredning kan ha påverkat de här läkarna. Då är det naturligtvis de som sprider sådana rykten som får ta på sig ansvaret. Jag förmodar att frågeställaren inte har tänkt sig att regeringen skall inskrida mot sådana företeelser. Naturligtvis är detta sådant som man får finna sig i i ett fritt

*Om privatprakti-
serande läkares
etableringsrätt*

samhälle. För min del kan jag bara säga att jag anser att vi på denna punkt bör fullfölja den linje som tidigare regeringar har gått in för och som bl. a. avspeglar sig i just de regler som frågeställaren har tagit upp, vilka möjliggör nyetablering av privatläkare i den här omfattningen.

ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Naturligtvis kan inte socialministern föregripa resultatet av hälso- och sjukvårdsutredningen, men jag tror att någon form av ställnings-tagande skulle rensa luften.

Jag hoppas att jag kan tolka socialministerns yttrande angående de behov som gör att människor söker privatläkarvård som att han är positivt inställd till privatläkarvården som ett komplement till den offentliga sjukvården. Jag skulle också önska att han ville deklarerat en inställning som på något vis kunde bidra till att ändra det frostiga klimat i vilket praktikerkåren f. n. arbetar, och jag menar nu inte utomhustemperaturen.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! De regler som nu gäller, vilka föreslogs av trepartiregeringen och till vilkas förverkligande folkpartiet medverkade här i riksdagen, är ju inte uttryck för någon negativ värdering av privatläkarvården. Tvärtom syftar de till att möjliggöra en viss nyetablering. Jag har själv ingen annan mening än den som dessa regler ger uttryck för, så på den punkten hoppas jag att jag kan tillfredsställa frågeställaren.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle de två gånger bordlagda ärendena uppföras i följande ordning:

finansutskottets betänkande nr 10
skatteutskottets betänkanden nr 19 och 20
socialutskottets betänkande nr 21
socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13
arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 15
skatteutskottets betänkande nr 14
socialutskottets betänkande nr 22
civilutskottets betänkanden nr 6 och 7

§ 14 På hemställan av förste vice talmannen beslöt kammaren kl. 14.39 att ajournera sina förhandlingar till kl. 17.00, då de till dagens bordläggning anmälda utskottsbetänkandena väntades föreligga.

§ 15 Förhandlingarna återupptogs kl. 17.00 under ledning av andre vice talmannen.

§ 16 Anmäldes och bordlades

Motioner

1978/79:183 av *Sven Aspling m. fl.*

1978/79:184 av *Per-Eric Ringaby m. fl.*

med anledning av propositionen 1978/79:69 om delpension för egenföretagare m. m.

Nr 53

Onsdagen den
13 december 1978

Anmälan av interpellation

§ 17 Anmäldes och bordlades

Näringsutskottets betänkanden

1978/79:9 med anledning av propositionen 1978/79:32 om åtgärder inom bryggeribranschen jämte motioner

1978/79:13 med anledning av propositionen 1978/79:46 om stöd till vissa energibesparande åtgärder inom näringslivet jämte motioner

1978/79:16 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 i vad avser vissa anslag inom industridepartementets verksamhetsområde och propositionen 1978/79:43 om medelsanvisning m. m. på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 i vad avser vissa anslag inom industridepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1978/79:16 med anledning av delar av propositionerna 1978/79:25 och 1978/79:43 med förslag om medelsanvisning på tilläggsbudget I för budgetåret 1978/79, jämte motioner

§ 18 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 12 december

1978/79:113 av *Karl-Erik Svartberg* (s) till kommunministern om åtgärder för att förbättra oljebekämpningen till havs:

”Att ta hand om oljebälten av den storlek och typ som drabbat Bohuslän med den bekämpningsutrustning som finns är som att ge sig på Skånes åkrar med lie.” Så säger Johan Söderström vid länsstyrelsen i Göteborg efter den oljekatastrof som drabbade Bohusläns skärgård under november.

De synliga skador som orsakats av den ilandflutna oljan kan nu börja överblickas. Stora delar av kusten och skärgården mellan Lysekil och Strömstad, den s. k. obrutna kusten, är kraftigt förorenade av olja, och sjöfågellivet har drabbats svårt. Många tusen sjöfåglar har dött eller avlivats. Till de synliga skadorna kommer sedan de ännu icke överblickbara konsekvenserna för bl. a. fisket.

Efter tre veckors dagligt arbete med att ta hand om den ilandflutna oljan har man i de fyra drabbade kommunerna, Lysekil, Sotenäs, Tanum och Strömstad, endast kunnat forsla bort en bråkdel. Man upplever det från kommunernas sida som ett oändlighetsjobb. Ny olja upptäckts ständigt.

Arbetet inriktas nu under vintern på en grovsanering. Det innebär att olja som kan förflytta sig tas om hand. Först till våren kan en finsanering börja. Men också då måste man med hänsyn till de knappa resurserna prioritera vissa områden, t. ex. badvikar och ömtåliga fågelvikar.

Skärgårdens topografi och oljans trögflytande konsistens i förening med begränsade saneringsresurser försvårar arbetet avsevärt. Mest påtaglig är bristen på lämpliga farkoster, dvs. arbetsbåtar som är särskilt utformade och utrustade för detta speciella ändamål, men även avsaknaden av beredskapsförråd av arbetskläder, redskap och lämpliga container innebär svårigheter.

Varför stoppades inte oljebältet ute till havs, så att man kunnat förhindra de katastrofala följderna för skärgården och kusten i norra Bohuslän? Det är en fråga som inställer sig. Jämför man de resurser kustbevakningen har med kravon på insatser ger emellertid svaret sig självt.

När kustbevakningen upptäckte oljebältet väst Pater Noster hade det en omkrets på ca 40 km. Som jämförelse kan nämnas att det i hela Västsverige finns bara 2 km högsjölänor lämpade för att ringa in oljebältet. Tidvis rådde också svårt väder med vindhastigheter på 20–30 m/s. Gränsen för möjligheten till en effektiv oljebekämpning går under alla omständigheter vid 15 m/s. Redan vid 10 m/s möter man stora svårigheter.

En följdfråga blir då denna: Kunde man ha förhindrat oljekatastrofen genom ett ingripande på tidigare stadium? Kustbevakningen slog larm den 11 november, men redan den 7 november gick en fiskebåt från Göteborg genom ett stort oljebälte nordväst Hanstholm. Någon rapport om detta nådde emellertid inte kustbevakningen. Man kan alltså konstatera brister i rapporteringen. Rapportskyldighet för sjöfarten skulle i det här fallet ha gett möjlighet för kustbevakningen att med bistånd av SMHI och oceanografer räkna ut att oljebältet snabbt skulle nå den svenska kusten.

Varifrån kommer oljan? Möjligheterna att nu spåra utsläppet ter sig ganska små. Det har uppenbarligen brustit i sambandet mellan kustbevakningen och polisen. Det gick ganska lång tid, innan polisen fick anmälan och kunde starta utredningsarbetet. Många möjligheter att spåra upphovet till utsläppet gick därmed förlorade. Partikelmärkning av oljan har ännu inte införts.

Även om polisen kan spåra syndaren är det dock svårt att föra ett brott av det här slaget till åtal. De eventuella böter som döms ut kan för övrigt betraktas som symboliska i jämförelse med de kanske miljontals kronor som en sanering kommer att kosta.

Rader av problem och frågor hopar sig i samband med en miljökatastrof som den som då Ö-län blev oljelän. Hur försöker vi undvika liknande katastrofer? Hur förbereder vi oss att möta en ny?

Med hänvisning till det anförda ber jag att till kommunministern få ställa följande frågor:

1. Har regeringen tagit några initiativ för att få till stånd en internationell övervakning av oljeutvinningen i Nordsjön?
2. Planerar regeringen att genom internationella överenskommelser söka få till stånd en rapporteringsskyldighet beträffande iakttagelser av oljebälten till havs?
3. Förbereds några internationella överenskommelser beträffande registrering av oljetankers färdvägar?
4. Hur långt har förberedelserna för partikelmärkning av oljerester kommit?
5. Står påföljden för miljöbrott, typ oljeutsläpp, i rimlig proportion till samhällets kostnader för sanering?
6. Vilka resurser ämnar regeringen ställa till de drabbade kommunernas förfogande i saneringsarbetet?

§ 19 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 13 december

1978/79:235 av *Stig Alemyr* (s) till industriministern om åtgärder för att bevara sysselsättningen vid AB Emmaboda Glasverk:

Vid övertagandet av AB Emmaboda Glasverk 1974 förband sig den nya ägaren Saint-Gobain att hålla sysselsättningen i Emmaboda på samma nivå som 31 december 1973, dvs. ca 700 anställda. Antalet anställda har nu gått ned till ca 530, och ytterligare nedskärning med ca 100 anställda planeras. Inget tyder sålunda på att Saint-Gobain avser hålla sina löften om sysselsättningsnivån i Emmaboda.

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att förmå Saint-Gobain att infria det löfte som gavs 1974 och som upprepades 1976 att bevara sysselsättningen i Emmaboda?

§ 20 Kammaran åtskildes kl. 17.01.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 13 december

Alftin, Stig (s) 78, 80, 81
Andersson, Lennart (s) 12, 30
Anér, Kerstin (fp) 86, 89, 90
Bråkenhielm, Anita (m) 92, 94
Gustavsson, Rune (c) 73, 75
Hallgren, Karl (vpk) 58, 63, 66, 69
Hugosson, Kurt (s) 53, 63, 67, 69
Håkansson, Margot (fp) 32, 37, 39
Karlsson, Göran (s) 74, 76
Larsson, Einar (c) 80, 81, 82, 90
Lindquist, Inger (m) 17, 30, 44
Lundkvist, Svante (s) 84, 88, 89, 90
Olsson, Martin (c) 24, 31, 45, 46
Romanus, Gabriel, socialminister 92, 93, 94
Romanus, Sven, justitieminister 10
Sundberg, Ingrid (m) 41
Svensson, Evert (s) 39, 45
Svensson, Jörn (vpk) 20, 37, 38
Torwald, Rune (c) 59, 65, 68, 70
Wachtmeister, Hans (m) 82